

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

**WILHELM SCHMİDT'İN DİN TEORİLERİNE YAKLAŞIMI
VE DİN ANLAYIŞI**

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Hazırlayan
İbrahim Hakkı KAYNAK

KONYA 2004

KISALTMALAR

a.g.d. :Adı geçen dergi

a.g.e. :Adı geçen eser

Bkz. Bakınız

c. : cilt

Gen.Bil. : Geniş bilgi

s. : sayfa

SVD : Society Verbi Divini

UdG : Ursprung der Gottesidee

Vb. : ve bunun gibi,ve benzerleri

P.Wilhelm Schmidt, Dinler Tarihi'nin tarihinde önemli bir yeri olmasına rağmen,kendisi ve düşünceleri hakkında Türkçe'mizde müstakil bir kaynağa sahip değiliz. Ancak Türkçe'de sadece Prof.Dr.Mehmet Aydın'ın Mircea Eliade'den tercüme ettiği"Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu,Konya,1995, ve Dr.Mustafa İnalı'nın Ugo Bianchi'den tercüme ettiği "Dinler Tarihi Araştırma Yöntemleri,Kayseri,1999" adlı eserlerin haricinde Schmidt hakkında bilgi verecek kaynak kitap yoktur. Bundan dolayı ülkemizde de yeterince tanınmayan P. Wilhelm Schmidt'in Dinler Tarihi açısından önemli olan tek Tanrıci din anlayışını önemli gördüğümüz için "Schmidt'in Din Teorilerine Yaklaşımı ve Din Anlayışı " konusu üzerinde çalışmayı danışman hocam Prof.Dr.Mehmet Aydın'la birlikte karar verdik.

Bu çalışmam süresince çok fazla emeği olan ve beni bu konuya yönlendiren başta danışman hocam Prof.Dr. Mehmet Aydın bey olmak üzere kaynakların temininde bana yardımcı olan Prof.Dr.Joachim Piepke'ye burada şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

İbrahim Hakkı Kaynak

ÖNSÖZ

Din bir medeniyet kurma projesidir.Kültürleri ortaya koyan temel unsur dindir.İnsanlık medeniyetine şekil veren,tarihin akışını değiştiren,insanı insan yapan dindir.Medeniyetlerin kurulması dinle başlamış,dinden sapmalarla medeniyetler çökmüştür.Bu bakımdan insanlık tarihinin en büyük değer olgusu dindir. Bugün Dinler Tarihçilerinin vardıkları genel kabule göre insanlık tarihi sürecinde münferit olarak dinsiz insan olsa dahi,hiçbir toplum dinsiz kalmamıştır.

Tarihi ve tarih öncesini gösteren etnolojik belgeler,insanoğlunun her zaman bir dininin olduğunu ve dinle iç içe yaşadığını göstermektedir. Bu anlamda gerek batılı kaynaklar gerekse doğulu kaynaklar, ilk insanın bir dininin olduğu noktasında hem fikirdirler. Ancak her nedense bu dinin nasıl olduğu noktasında bir birlerinden ayrılmaktadırlar.

Dinler Tarihinde ilk dinler bahis konusu edildiğinde çok farklı ve değişik yorumlar ve açıklamalara yapılır. Batılı manada,Dinler Tarihinin genel görüşüne göre ilk dinlerin hiç birisi "tek Tanrıcı" dinler değildirler. Bu görüşte olanlar arasında bile dinin ne olduğu konusunda bir fikir birliği yoktur.

Batıda dinlerin kökeni ile ilgili araştırmalar Etnoloji Biliminin paralelinde temelde iki görüş etrafında şekillenmiştir.Birincisi evrimci görüş; bu görüş etrafında da değişik fikirler öne sürülmüştür.Örneğin,Animizm,Atalara ve Ölü ruhlarına tapma,totemcilik ve büyü vb. Diğerleri ise monoteist görüştür. A.Lang'a kadar uzansa da, asıl savunucusu P.Wilhelm Schmidt'tir.

W.Schmidt'te Yüce Varlık,yaratılış,ibadet,dua,kurban ve dini ayinler gibi insanın kutsalla ilgili yaklaşımlarının özünü oluşturan temel öğeler monoteist din anlatışının temel taşı olurken,bu öğeler, başta Dinler Tarihi olmak üzere Din Fenomenolojisi ve Din Etnolojisi gibi bilim dallarının konusunu oluşturur.

GİRİŞ

I.KONUNUN BELİRLENMESİ VE SINIRLANDIRILMASI

Bir Sosyal Bilim olan Dinler Tarihi Batı'da başlangıçta evrimci anlayış içinde ortaya konan teorileri ve dinlerin tarihi ile ilgilenen sistematik bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. 19.yüz yılın başlarında Kültür Tarihi ekolü içinde anti-evrimci bir bakışla dinlerin kökenini inceleme önce A.Lang'ın ilkel kabilelerde "Yüce tanrılar" şeklinde başlamış,daha sonra sistematik bir şekilde de P.W.Schmidt'in önderliğinde Dinler Tarihinde "Urmonoteizm"(ilkel tek Tanrıçılık veya ilk monoteizm) olarak kendini göstermiştir.

Çok yönlü bir bilim adamı ve araştırmacı Schmidt'in Dinler Tarihi ile ilgili bu yönünü bu tez çalışmamızda "Wilhelm Schmidt'in Din Teorilerine Yaklaşımı ve Din Anlayışı" şeklinde sınırlandırdık. Tezimizin konusuna bu açıdan bakıldığında tezimiz iki bölümden oluşmuştur. Çalışmamızın birinci bölümünde evrimci görüş etrafında oluşan din teorilerine,onların temsilcilerine ve Wilhelm Schmidt'in bu teorilere Kültür Tarihi açısından getirdiği eleştirilerini ele aldık.

Çalışmamızın ikinci bölümünü de "Schmidt'in Din Anlayışı " ana başlığı altında ele aldık.Bu ana bölüm Schmidt'in evrim anlayışı,Teolojik delillerinin arkasında yatan Skolastisizmi, Schmidt'in monoteizmi delillendirmede araç olarak kullandığı Etnolojinin metotları,etnolojik en eski halkları,avcı-toplayıcıların tekTanrıçılığı,W.Schmidt'in ilkel Tek Tanrı Teorisinin Temelleri, W.Schmidt'e getirilen eleştirilerden meydana gelmiştir.

II.ÇALIŞMADA METOT

Her bilimsel disiplinlerde olduğu gibi Dinler Tarihin'de de kendine has ayrı bilim dalı olması münasebetiyle çeşitli metotları vardır. Ancak Dinler Tarihi, Din Felsefesi'nin kullandığı normatif metot hariç Din Bilimlerinin kullandığı metotların hepsini kullanmaktadır.

Dinler Tarihi'nde description (nitelendirme),Comparison (karşılaştırma) kullanılan metotların başında gelmektedir. Dinler Tarihi'nin bugün en başta

gelen metodu deskriptif (nitelendirmeci) ve comparatif (karşılaştırmalı) metot öncelikle kullandığımız metot olmuştur. Çalışmamızda öncelikle Schmidt'in hem de onun çeşitli dinlerle ilgili görüşleri tespit edilerek, bunlar üzerinde hiçbir yorum yapılmaksızın tasviri olarak sunulmaya çalışılmıştır. Onun bu görüşleri birinci bölümde verilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde Schmidt'in ilkeller diye adlandırdığı çekirdek kültürlerin gerek etnolojik, gerekse teolojik açıdan Schmidt'in yolunu izleyerek hem Comparatif(karşılaştırma) hem de descriptif (nitelendirici) metot kullanılmıştır. Her iki metotta Schmidt'in Kültür Tarihi Metodunun temel özelliği olmuştur. Burada yaptığımız tahliller, apolojetik tavır içinde değil, fenomenolojik düzeyde olmuştur.

III.KAYNAKLAR HAKKINDA

1.Wilhelm Schmidt'in Kendi Eserleri

"Wilhelm Schmidt'in Din Teorilerine Yaklaşımı ve Din Anlayışı" adıyla yaptığımız bu çalışmada esas olarak, Schmidt'in Dinler Tarihi ile ilgili birinci dereceden eserlerine başvurduk:

- 1.W.Schmidt,*Der Ursprung der Gottesidee*,Münster,1912.
- 2.W.Schmidt,*Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*,Münster,1930.
- 3.W.Schmidt,*Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie*, Münster, 1937.
- 4.*Volker und Kulturen*,Regensburg,1924.

2.Schmidt Hakkında Başkaları Tarafından Yazılan Kaynaklar

1.Ernest Brandewie, *W. Schmidt and the Origin of the Idea of God*, Lanham,1983. Kitap iki ana bölümden meydana gelmiştir.Birinci bölümde,Schmidt'in kişiliği,Schmidt'in din adamlığı,Schmidt ve Tylor hakkında görüşü,Kültür Tarihi konularını işlenmiştir. İkinci bölüm ise Schmidt'in "Ursprung der Gottesidee" adlı eserinden kısa tercümelerden oluşmaktadır.

2.Ernest Brandewie,*When Giants the Earth the Life and Times of W.Schmidt*,Lanham,1983.

Ernest Brandewie'nin bu eseri üç bölümden oluşmaktadır.Birinci bölümde Schmidt'in öğrencilik yılları ve faaliyetleri,ikinci bölüm Schmidt'in Ursprung der Gottesidee adlı eserin tanıtımı,Skolastisizmin önemi,Schmidt ve Apolojetiği konularını içermektedir. Üçüncü bölüm ise Birinci Dünya Savaşı ve

Schmidt, Semitizm hakkında Schmidt'in görüşleri, dördüncü bölüm Schmidt'in İsviçre hayatı, Schmidt'in Hayatının Son günleri konularını içermektedir.

3. Henryk Zimon, *Monoteizm, pierwotny, Wilhelma Schmidta teoria i jej w wiedenskiej szkole etnologicznej*, Lublin, 2001. (Doktora çalışması)

Henryk Zimon'un bu doktora çalışması iki bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde Kültür tarihi Etnolojisinin Metotları, Kültür Çevresi veya halkaları şeması, ilkel halkların Monoteizmi (İlkel halkların dininin tek Tanrıca Karakteri, Yüce Varlığın Şekli, isimleri, özellikleri ve Yüce varlık inancı, ilkel dinin kaynakları (nedensel düşünce ve vahiy), ikinci bölümde de Kültür Tarihinin Eleştirisi konularını işlemiştir.

3. Schmidt Hakkında Bulabildiğimiz Yazılmış Biyografik Yazılar

Arnold Burgmann, *P.W. Schmidt als Linguist*, Anthropos, 49, Freiburg, 1954.

Fritz Bornemann, "Verzeichnis der Schriften von P. W. Schmidt S.V.D. (1868-1954)" Anthropos, XXXIX (1954), pp. 385-432.

Fritz Bornemann, *Urreligion und Uroffenbarung bei P.W.Schmidt*, Anthropos, c.79, Freiburg, 1979.

W.Koppers, "Professor Pater Wilhelm Schmidt. Eine Würdigung seines wissenschaftlichen Lebenswerkes", Mitteil. Antrop. Ges. Wien, 83, 1954, pp. 87-96.

W.Koppers, "Professor Pater Wilhelm Schmidt. Eine Würdigung seines wissenschaftlichen Lebenswerkes", Zeitschrift für Ethnologie, 79, 1954, pp. 243-253.

Joseph Beckmann, Mission und Ethnologie, *Zum Tod von P. W. Schmidt*, Zürich, 1954.

J.Haekel, "Der Grosse Pionier der Völkerkunde. Abschied von Wilhelm Schmidt", Die Österreichische Furche (Wien), 8 Mai 1954.

J.Haekel, Saeculum, *Prof.P.W.Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika*, Münih, 1956.

Joseph Henninger. "Das Erbe P. Wilhelm Schmidts" Die Österreichische Furche (Wien) 20 Februar 1954.

Hermann Baumann, "P. Wilhelm Schmidt und das Mutterrecht", Anthropos, LIII (1958), 212-228.

Joseph Henninger," *P. Wilhelm Schmidt (1868-1954). Eine Biografische Skizze*", *Anthropos*, 51,1956, pp. 19-60.

Joh Beckmann, *Zum Tode von P.W. Schmidt SVD.(1868-1954)*,*Mission und Ethnologie*,1954.

Winfred Glade, "*P. W. Schmidt SVD (1868-1954) und die Anfaenge der Liturgischen Erneuerung in Österreich*, *Verbum SVD*,Vol.18, Romae,1979.

IV.WILHELM SCHMIDT'İN HAYATI

1.Memleketi ve Ailesi

Wilhelm Schmidt 16 Şubat 1868 tarihinde Almanya'nın Dortmund şehri yakınlarında Hörde kasabasında Katolik bir işçi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir¹. Babası Heinrich Schmidt Schmidt, Hörde kasabasına göç etmiş ve burada Anna Maria Mors adında bir kadınla evlenmiş ve bu evlilikten de ilk çocuk olarak Wilhelm Schmidt olmuştur². O,1883 yılında Arnold Janssen tarafından kurulmuş olan "ilahi kelam topluluğuna (SVD)" din adamı olmak istediği için kayıt yaptırır³.

Fiziksel görünüm olarak 1.72 boylarında, kahverengi saçlı, mavi gözlü, uzun yüzlü biri olarak tasvir edilmektedir. Nicolas Maes adında hollandalı ressamın " La Songeus"adlı resim çalışmasını gördüğünde annesini hatırlayarak altına annemin portresi şerhini düşmüş ve onu uzun yıllar ölümüne kadar yatağının üstündeki duvardan hiç indirmemiştir⁴.

Ne Wilhelm Schmidt, doğduğu yeri, ne de doğduğu yer onu unutmamıştır. Dortmund şehir kütüphanesi, onun eserlerinin indeksini yayınlamış ve Dortmund-Hörde de bir caddeye onun ismi verilmiştir⁵.

¹ Karl Josef Rivinius,Biographisch- Bibliographisches Kirchenlexikon,St.Augustin,2000,c.17,s.1231

² Josef Henninger"P.Wilhelm Schmidt,SVD.1868-1954.Eine Biographie Skizze"Sonderabdruck aus *Anthropos* 51,Freiburg,1956,s.6.

³ Karl Josef Rivinius,Biographisch- Bibliographisches Kirchenlexikon,St.Augustin,2000,c.17,s.1231

⁴ Joseph Henninger, "P.Wilhelm Schmidt SVD(1868-1954),Eine biographische Skizze" *Anthropos*,51,Feriburg,1956,s.22.

⁵ Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, *Anthropos*,51,Freiburg,1956,s.22.

2.Steyl'deki Tahsil Hayatı (1883-1892)

W. Schmidt 15 yaşına geldiğinde, rahip olmak istediği için 1875 yılında Arnold Janssen tarafından kurulmuş olan ilahi kelam topluluğuna (SVD) kayıt yaptırır⁶. Rahiplik eğitimi aldığı bu okul, onun dokuz yıl boyunca ikinci evi olmuştur⁷. Daha sonra onun tahsil gördüğü Steyl'deki bu okuldan genişleyerek "Tanrı Kelamı'nın Uluslararası Misyon Topluluğu" (S.VD.=Societas Verbi Divini) doğmuştur. Bu okul üç aşamalı eğitim ve öğretimden oluşmaktadır.4-5 yılda bitirilebilen altı sınıflı lise; tabiat bilimlerinin, eski ve yeni dillerin ve felsefelerin okutulduğu 4 yarı yıllık yüksek okul ; ve 8 yarı yıllık İlahiyat okulu. İlk yıllarda bu okulun üç bölümünün de bütün hocaları rahiplerdir⁸.

W. Schmidt 6 Nisan 1883 yılında Steyl'e gelmeden önce özel Latince dersleri aldığı için, okula üçüncü sınıftan başlatılmış olup, 1886 güzünde lise öğrenimini tamamlamıştır. Çok iyi notları aldığından burada iki yıl daha kalarak(1886-1888) öğrenimine devam ederken sağlık nedenlerinden dolayı öğrenimine bir müddet ara verse de, kendi sınıfına kabul edilmiştir. W. Schmidt 1888 yılında ilahiyat eğitimine başlamıştır. Felsefe ve ilahiyat alanlarında bitirme sınavlarını bir piskopos komisyonu nezdinde 12 Ağustos 1892 tarihinde vererek rahiplik görevine resmen başlamıştır⁹.

W.Schmidt, dinin menşeinin tek tanrıçılık tezini araştırm ve yazmaya başlamadan önce C.Gutberlet'in eseri "*Lerhrbuch der Apologretik*" (*Savunma sanatının El kitabı*) adlı eserini okumuş ve ondan etkilenmiştir¹⁰.

3.Berlin'deki Tahsili

24 yaşındaki rahip W. Schmidt, Neisse yakınlarındaki Heiligkreuz'da yeni kurulmuş olan Misyon Evi'nde haftada 36 saat birinci ve ikinci sınıflara Latince, Fransızca, Coğrafya, Dünya Tarihi, İncil Tarihi, resim ve müzik gibi

⁶ Karl Josef Rivinius, Biographisch- Bibliographisches Kirchenlexikon, St. Augustin, 2000, c. 17, s. 1231

⁷ M. Gusinde, "Schmidt-Wilhelm", Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg 1964, XI / s. 435.

⁸ Joseph Henninger, "P. Wilhelm Schmidt SVD(1868-1954), Eine biographische Skizze" Anthropos, 51, Freiburg, 1956, s.23.

⁹ Joseph Henninger, "P. Wilhelm Schmidt SVD(1868-1954), Eine biographische Skizze" Anthropos, 51, Freiburg, 1956, s.23.

¹⁰ Ernest Brandewie, When Giants walked the Earth, the Life and Times of W. Schmidt, Freiburg, 1990, s.126

dersler vermiştir. Küçük grupların korosunu yönetip kendisi besteler yaptı¹¹. Bir yıl sonra bağlı bulunduğu kurum tarafından, Berlin Üniversitesi'nde 2 yarı yıllık eğitim görmesi direktifi alan W. Schmidt, 1893 güzünden 1895 Martına kadar Felsefe Fakültesi'nde özellikle Şarkiyat Enstitüsü'nde 3 yarı yıl eğitim görmüştür. Bu süre içinde farklı alanlara da ilgi duyarak diğer konferanslara (derslere) katılma imkanı bulmuş ve böylece kişisel ilgi alanlarını da geliştirmiştir¹². W. Schmidt'in Berlin Üniversitesi'nde üç yarı yıllık sürede aldığı dersler şunlardır: Profesör Harthann'dan Yeni Arapça (3 sömestri) Suriye'nin. Modern Tarihi ve Coğrafyası (1 sömestri); okutman Amin Maarbes'den Yeni Arapça. Pratik Alıştırmalar (3 sömestri), Profesör Schrader'den Kelt Dinleri (2 sömestri), Asurca ve Etiyopyaca (1 sömestri); Profesör Dieterici'den Kur'an ve Arapça Grameri, İhvan'un-Safa (1 sömestri); Dr. Abel'den Suriye Grameri dersleri almıştır. Ayrıca bir sömestri de Günümüz Felsefe Akımları, XIX. yüzyılın Devlet Teorileri. Lehçe Literatür Tarihi, Deneysel Akustik ve Fizyolojinin Temelleri gibi dersler de almıştır¹³.

Yüksek yaşına rağmen Berlin'deki eğitimi onun bakış açısının genişlemesi bakımından önemlidir. Felsefeyi modernleştirmek için tabiat bilimlerinin ışığında kendini felsefeye, Dilbilimi ışığında skolastik felsefenin kaynaklarını araştırmaya, arap ve ibrani filozoflarının yoluyla da Yunan Felsefesinin orjinal kaynaklarına ulaşmaya kendini adanmıştır¹⁴.

4.St. Gabriel'deki Öğretim Faaliyetleri

Üç sömestrilik Berlin Üniversitesi eğitiminden sonra P. W. Schmidt Viyana yakınlarındaki Mödling'de bulunan "Misyoner Papaz Okulu"na Profesör olarak atanmıştır¹⁵.

St. Gabriel, o zamanlar Misyon Topluluğu'nun yüksek tahsil yapılan yegane okuludur. W. Schmidt ömrünün yarısı olan 43 yılını burada geçirmiştir. Kendisini Okyanus halklarının ve Güneydoğu Asya'nın dil problemleriyle

¹¹ Joseph Henninger, "P.Wilhelm Schmidt SVD(1868-1954), Eine biographische Skizze" Anthropos,51,Freiburg,1956,s.25.

¹²Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, Sonderabdruck aus Anthropos 5, Freiburg, 1956,s.25.

¹³ Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, Sonderabdruck aus Anthropos 5, Freiburg, 1956,s. 26.

¹⁴A.g.d.,s. 26.

¹⁵ Martin Gusinde, Lexikon für Theologie und Kirche , Freiburg 1964, LTK, IX / s. 435.

meşguliyete adanmıştır. 1906 yılında ise "Anthropos" isimli dergiyi kurmuş ve onun editörü, yazarı, organizatörü ve tabiat halklarının din, dil ve kültürlerinin kaşifi olarak faaliyet yürütmüştür. Buradan da Etnoloji ve Dinler Tarihi'ne ulaşmıştır ¹⁶.

W. Schmidt'in kişisel olarak bilime olan ilgisi ve geniş bir perspektife sahip olması , kısa sürede papaz okulunun ders planını değiştirmesine neden oldu. 1900 yılında "Genel Filoloji" mecburî bir branş olarak ders programına girerken 1912'de ise "Etnoloji" ve "Dinler Tarihi" de programa ilave edilmişti. Böylece bir yıl filoloji, iki yıl Etnoloji ve Dinler Tarihi verilmek üzere nihaî kural oluşmuştu. W. Schmidt'in kendisi 1912-13 ve 1913-14 öğretim yılında yaz semestrisinde, 1925-26 kış semestrisinde ve 1928-29 öğretim yılında bütün semestri boyunca Etnoloji okutmaya devam etti. 1925-26,1928-29,1929-30,1930-31 öğretim yılında ve 1934 yaz semestrisinde dokuz semestr boyunca "Din Bilimleri" dersini okuttu ¹⁷.

P. W. Schmidt'in St. Gabriel'de geçirdiği ilk on yılın önemi yeterince takdir edilememiştir. Ancak o, bu kısa süre zarfında yan branşlar hocalığından ünlü ve saygın bir bilim adamı olmayı başarmıştır ¹⁸.

5. Bilimsel Faaliyetlerinin Başlaması

P. W. Schmidt'in ilk meşhur bilimsel çalışma denemesi; kendi el yazısıyla yazdığı 74 sayfadan oluşan yayınlanmamış "*Die Ursprache der syhoptischen Evangelien*" (Sinoptik İncillerin Menşei) isimli eseridir ¹⁹. Schmidt'in bu eseri hiç yayınlanmamıştır. Bu el yazması denemesinden sonra onun linguistik (filolojik) problemlere karşı dikkate değer bir ilgisi uyanmıştır. S.V.D. (Societas Verbi Divini) tarafından Yeni Guana'da bir misyonerlik görevi üstlenmesiyle onun bu alakası canlılık kazanmıştır. Misyonerlerle bağlantısı W. Schmidt'e geniş bir filolojik çalışma imkanı vermiştir. Yeni Gine'den hareketle o, kısa sürede araştırmalarını bütün okyanusa varıncaya kadar ve 1901 yılından itibaren buna

¹⁶W.E.Mühlmann,Schmidt, Wilhelm", DieReligion in Geschichte und Gegenwart.Hardwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft,Tübingen,1961, RGG, V / s. 1459.

¹⁷Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze,Sonderabdruck aus Anthropos 51, Freiburg, 1956,s. 11.

¹⁸A.g.d., s. 11.

¹⁹Fritz Bornemann,"P.W. Schmidts Aufsätze und Vorträge", Anthropos 49, 1954, s. 663-668.

ilaveten Güneydoğu Asya kıtasına kadar genişletmiştir. Böylece o, genel tarz sorunlarla (koloni politikası, göçmen halkların problemleri ve genel fonetik bilgisi) bağlantı kurmuştur²⁰. Schmidt'in ilk ve en eski bilimsel aşkı Dil Bilimi idi.1899'dan itibaren,Güney denizi ve Güney Doğu Asya'nın çeşitli dil aileleri üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarla Dil Bilimine giriş yaptı ve çalışmaları ile de önemli yankılar uyandırdı.Okyanusya ve Güney Doğu Asya dil ailelerinin birbiriyle akraba oldukları onun buluşuydu. Schmidt, birbirine akraba dillerin bu büyük grubunu austrisch dilleri olarak niteledi. Asya dil grubuna austroasiatik ve Güney Denizine de austronesisch grupları olarak niteledi²¹. Schmidt'in bu çalışması Paris Akademisi Volney ödülünü aldı²².

St. Gabriel'deki faaliyetlerinin başlamasından sonra P. Schmidt, Viyana'nın bilimsel çevreleriyle canlı bir bağlantı kurmuştur. O, "Antropoloji Cemiyeti"nin müdavimi olmuş ve onların kütüphanelerinde çalışmıştır. Schmidt, yoğun olarak Okyanusya ve Güney-Doğu Asya Dilleri ile meşgul oldu. Tedricen yeni araştırma alanları olarak Etnoloji ve Dinler Tarihi onun ilgisini çekti. Misyonerlerden yalnız linguistik malzeme değil aynı zamanda da etnografik malzemeler de elde etti. Bütün bunlar onda bir dergi kurma düşüncesini oluşturdu. Bu dergide aynı zamanda misyonerlerin kıymetli gözlemleri de yayınlanabilecekti. 1906 yılında Antropos'un ilk cildi olarak uluslar arası etnoloji ve dil bilimi dergisini yayınladı²³.

Schmidt'in " Tanrı düşüncesinin kaynağı" adlı konuya ilgisi A. Lang'tan etkilenmesinin yanı sıra, 1902 yılında Hindolog Prof. Leopold von Schröder'in " İlkel halklarda Yüce Varlık İnancı" üzerine verdiği konferanslara katılması ile iyice artmıştır. Dört yıl sonra 1906 yılında " Görresgesellschaft" tarafından kendi seçeceği bir konu hakkında halk konferansları vermesi istenmiştir. O, din biliminde evrimsel düşünce konusu hakkında konuşmaya karar verdi. Daha sonra bu konu hakkında Schmidt'in yaptığı konuşmalar, "Anthropos" dergisinde

²⁰Arnold Burgmann, "Wilhelm Schmidt als Linguistik", Anthropos 49, 1954, s. 628.

²¹ Wilhelm Koppers, Prof. P. W. Schmidt, Eine Würdigung seines wissenschaftliche Lebenswerkes, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, 1954, LXXXIII, S. 88.

²² Wilhelm Koppers, P. W. Schmidt, Eine Würdigung seines Lebenswerkes, Anthropos, Freiburg, 1956, s. 62.

²³ Joseph Henninger, P. W. Schmidt, SVD (1864-1954) Einiges über sein Leben und sein Werk, Verbum, fasikül 4, bölüm 20, Roma, 1979, s. 347

ilk kez Fransızca olarak " *L' origine de l' Idee de Dieu,1906*"(Tanrı Düşüncesinin Kaynağı) başlığı altında yayınlandı²⁴.

Schmidt,ilk olarak neden Fransızca yazmıştır? Bunu kendisine sorulduğunda kendi sözleriyle şöyle cevaplamıştır: "Açıktır ki,karşılaştırmalı din ve sosyoloji en tehlikeli saldırılardır. Fransa'daki Katolik kilisesi bu saldırılara maruz kalmıştır.Fransız misyonerler ve savunucular bu saldırıya karşı koyamamıştır. Bu sırada yahudi yazar Salomon Reicnach'ın "Orpheus" adlı kitabından on bin adet basılmış ve dağıtılmıştır. Dine karşı saldırılar gittikçe artmıştır. Fransızca baskısı Fransız Katoliklere yardımcı olacaktır²⁵".

W. Schmidt'in 1906 yılından önce Sistemantik Etnoloji sahasında çalışmalarının mevcut olmadığı görülmektedir. O, 1908 yılından itibaren Avustralya Kıtası'nın yanındaki Okyanusya'da halkların sosyolojik ve Dinler Tarihi problemlerine karşı bir ilgi duyarken, 1912 yılından itibaren o bu dikkatini Amerika halklarına çevirmiştir. O zamanlar onu en fazla Pigme'lerin problemleri meşgul etmiştir. Böylece o, yeni bir alan olan Pigme araştırmalarına başlamıştır²⁶. O'nun bu sahadaki en önemli eseri ise yayınladığı "*Die Stellung der Pygmaenvölker in der Entwicklungsgeschichte des Menschen,Stuttgart,1910*" (İnsanın Gelişim Tarihinde Pigme Halklarının Yeri)²⁷. Bu kitapta Schmidt,-kendine göre- dünyanın en eski insanların kimler olduğu kriterini ortaya koymuştur²⁸. W. Schmidt'in Pigmeler ve Avustralyalılar hakkındaki aralıksız çalışmaları; hayatı boyunca en önemli eseri olan ve dünya çapında şöhrete kavuşan "*Der Ursprung der Gottesidee,Münster,1912*" (Tanrı Fikrinin Menşei) isimli kitabının meydana gelmesine sebep olmuştur²⁹. Toplam 12 ciltten oluşan bu muhteşem eserin ilk cildi 1912 yılında, sonuncusu olan 12 cildi ise ölümünden bir yıl sonra talebeleri tarafından 1955 yılında neşredilmiştir³⁰. Bu eseriyle Schmidt, insanlığın ilk dinine ulaşmak istemiştir. O, bu ilk dinin kaynağı

²⁴ Ernest Brandewie,When Giants walked the Earth,the Life and Times of W.Schmidt,Feiburg, 1990,s.66.

²⁵ Fritz Bornemann, "P.Wilhelm Schmidt SVD.1868-1954." Apud Collegium Verbi Divini,Rome,1982,s.70.

²⁶ F.Bornemann, "P.W. Schmidt als Entnologe", Anthropos 52, Freiburg,1957, heft 1-2.

²⁷ W.E.Mühlmann, Schmidt, Wilhelm", Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Hardwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft,Tübingen,1961, RGG, V.s. 1459

²⁸ Ernest Brandewie,Whwn Giants Walked the Earth,The Life and Times of Wilhelm Schmidt,SVD,St Augustin ,1990,s.69.

²⁹ Mircea Eliade, M.; Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, çev,Mehmet Aydın,Konya,1995,s.25.

³⁰ Martin Gusinde, Schmidt-Wilhelm", Lexikon für Theologie und Kirche , Freiburg 1964, XI , s. 1460.

ile ilgilenmiştir. İkinci ciltten altıncı cilde kadar olan bölümlerde, insan oğlunun ilk temsilcileri olan ilkel halkların dinini (ilk oldukları kesin değil ama ilke çok yakın olduklarını söyleyerek) inceledi. Bu eserin altıncı cildinde ilkeleri coğrafi yakınlık olarak gruplara ayırarak mukayese etmiştir. Yedinci ve sekizinci ciltlerde Afrika grupların dinini,dokuz,on,on birinci ciltlerde Asya halklarının dinini incelemiştir. On ikinci ciltte,ikinci ve dördüncü ciltlerde olduğu gibi bu grupları mukayese etmiştir.

P. W. Schmidt'in bir diğer önemli eseri "*Zwei Mythen Kalifornischer Indianer*,Düsseldorf,1926" (Kalifornialı Kızılderililerin İki Miti) adlı kitabıdır. O, bu kitabına genel bir girişle başlamakta ve burada XIX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren "Dinlerin Menşei" hakkında ortaya atılan fikirler ve bunların savunucularının kritiğini yapmaktadır. Sonra da ilk olarak Kato-Kızılderilileri'nin yaratılış mitini, ikinci olarak da Kuzey-Wintun Kızılderilileri'nin ölümün menşei hakkındaki mitlerini incelemektedir ³¹. Wilhelm Schmidt,"*Rasse und Volk,Hochland,1927*"(İrklar ve Kavimler) adlı eserinde, ırk ve halk kavramları üzerinde antropolojik bir eserdir³².

Schmidt, yaşadığı dönemin siyasi olayları karşısında fazlaca kayıtsız kalamadı. Bu konuda da eserler yazdı: "*Germanentum,Slaventum,Orienvölker und Balkanereignisse,Kempton,1917*"(Germencilik,Slavcılık,Doğu Halkları ve Balkan olayları),1917 yılını takip eden yıllarda "*Zu Wiederverjungung Österreihs: Versuch eines Entwurfes der Verfassungreform, Kempton,1917*"(Avusturya'nın Yeniden Yapılanması: Bir Anayasa Reform Taslağı Denemesi).Bu kitabında Schmidt,askerlerin morallerinin düzeltilmesi için oyunlar,müziklerin yanı sıra, vatan severlik ve dini eğitimin de olması gerektiği üzerinde durmaktadır³³. Kendi toplumunun manevi ve dini yönden kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla kaleme aldığı "*Der Deutschen Seele Not und Heil:Eine Zeitbetrachtung,Padernborn,1920*"(Alman ruhunun sıkıntısı ve kurtuluşu: Bir Zaman İncelemesi) eserinde savaş sonrası Almanların

³¹ Wilhelm Schmidt; *Zwei Mythen Kalifornischer Indianer. Über die Entstehung der Welt und über den Ursprung des Todes*, Düsseldorf, 1926,s.12,

³² Ernest Brandewie, *When Giants Walked the Aearth, the Life and Times of W.Schmidt*, Freiburg, 1990,s.241.

³³ a.g.e,s.150.

düşünceleri,savaşların sebepleri ve kaybedilişi hakkında bir inceleme eseridir.Gelecek için Katolik kilisesinin katkıları üzerinde durmuştur³⁴.

P. W. Schmidt'in yukarda bahsedilen 12 ciltlik "Tanrı Fikrinin Menşei" isimli hacimli eserinin hūlasası olan "*Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*,Münster,1930" (Karşılaştırmalı Dinler Tarihinin El Kitabı) isimli kitabı doğmuştur ³⁵. O, bu eserinde çok açık bir Apolojetik eğilim göstermektedir. Çünkü o bu kitabının ilk bölümünde Karşılaştırmalı Dinler Tarihi'nin kavramı, sahası ve alanı üzerinde durmakta ve Dinler arasında karşılaştırma yapılırken tarafsız kalınamayacağını, karşılaştırmadan maksadın, kişinin ait olduğu dininin üstün ve güzel taraflarını ortaya koyması olduğunu, objektif olmanın ise bu durumu engelleyeceğini savunmaktadır. Yani o, kişinin eğer Karşılaştırmalı Dinler Tarihi'nde objektif olursa, kendi dinini istenildiği gibi ortaya koyamayacağından dinleyicilerin veya talebelerin zihinlerinin bulanacağını iddia etmektedir³⁶.

W. Schmidt'in bir din adamı olmasının yanısıra misyoner de oluşu, kanımızca onu bu fikre ulaştırmaktadır. Yukarıda onun Steyl'deki Misyoner Papaz Okulu'nda okuduğundan bahsetmiştik. Yine o, pek çok misyonerlik faaliyetinde de bulunmuştur. Bunlardan biri de, 1898 yılının ilkbaharında Filistin'in Hayfa kentindeki bir aile pansiyonunda müdürlük görevinin yanında misyonerlik görevi de icra etmiş olmasıdır³⁷.

Dünya Savaşı'nın başlaması, o zamanki bütün bilimsel çalışmalarını geri plana itmiştir. Savaş sırasında kendini Avusturya'nın fakir ve mağdur ailelerine yardım toplamaya adanmış kaydedilen W. Schmidt, bilimsel aşkıdan da hiç bir zaman vazgeçmemiştir. O, savaşın bilimsel faaliyetleri tahrip etmesine rağmen gücünün yettiği nispette bilimsel faaliyetleri yeniden canlandırmaya çalışmıştır. 1922 yılında Hollanda'nın Tilburg şehrinde haftalık din etnolojisi konferansları tertip etmiştir. Sonra bu toplantıları 1925 yılında Mailand ve 1929 yılında Luxenburg şehirlerindeki tertiplemediği konferanslar takip etmiştir. Bu arada o, "St.

³⁴ Ernest Brandewie,When Giants Walked the Aearth,the Life and Times of W.Schmidt,Freiburg,1990.,s.165.

³⁵ W.E. Mühlmann, Schmidt, Wilhelm", Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Hardwörterbuch für Theologe und Religionswissenschaft,Tübingen,1961, RGG, V s. 1460.

³⁶ P.W.Schmidt, Handbuch der Vergleichende Religionsgeschichte. Ursprung und Werden der Religions. Theorien und Tatsachen, Münster 1930, s. 3-5.

³⁷ Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, Sonderabdruck aus Anthropos 51, Freiburg, 1956, s. 11.

Gabriel-Mödling'in Misyoner okulunda dil bilim ve halk bilim Profesörü" olarak enternasyonal bir üne kavuşmuştur. Yine o, 1921 yılında Viyana Üniversitesi'nde özel profesör olmuştur. 1924 yılında ordinaryüs olmuş ve üniversitedeki özel profesörlük görevine 1938 yılına kadar devam etmiştir³⁸.

W. Schmidt, bilimsel faaliyetlerinin yanı sıra din adamlığı görevinden de uzak kalmamıştır. Papa XI.Pius tarafından 1923 yılında Vatikan Misyon Müzesinin etnolojik bölümünü organize etmede ve Lateran'da Museo Missionario-Etnologico(EtnolojikMisyon Müzesi)kurmada görevlendirildi.1926'da P.W.Schmidt, müzenin ilk müdürlüğüne atanmıştır³⁹.

0,1924'de Roma'daki Vatikan misyon tanziminin bilimsel bölümünün yönetiminde görevlendirilmiştir. W. Schmidt 1926-27 yılında "Papalık Lateran-Müzesi"ni kurmuş ve onun ilk müdürü olmuştur⁴⁰.Dünya savaşından on yıl sonra ilk büyük sistematik eseri olan" *Völker und Kulturen*, Regensburg,1924"i (Halklar ve Kültürler) Yine o, bir etnolojik ve filolojik sentez denemesi olan "*Die Sprachfamilien und Sprachkreise der Erde*,Heidelberg,1926,(Yeryüzünün Dil Çevreleri ve Dil Aileleri) isimli eserini de savaş sonrası yıllarda meydana getirmiştir⁴¹. O, şartların olumsuzluğuna rağmen, bütün gayretleri sayesinde asrımızın en büyük dilcilerinden ve etnologlarından biri olma şansını elde etmiştir⁴².

W. Schmidt'in bilimsel teşebbüsleri, hiç şüphesiz kendi özel gayret ve çabalarıyla alakalıdır. 1906 yılında uluslar arası Etnoloji ve Dil Bilimi yayını için "Anthrops"u hayata geçirdiğinde onun dini propaganda hizmeti de şekillenmiş oldu. Anthropos yayın organını din alanında çalışanların hizmetine sunmuştur⁴³.

Bu enstitünün vazifesi; W. Schmidt'in faaliyetlerinin yanında, özellikle de araştırmaların ve yayınların geliştirilmesini gerçekleştirmektir. "Anthropos Enstitüsü'nün resmen kurulmuş olması; Viyana Üniversitesi'ndeki Etnoloji

³⁸ Joseph Henninger, P. Wilhelm Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, Sonderabdruck aus Anthropos 51, Freiburg, 1956,..s. 19-20.

³⁹ Joseph Henninger,P.W.Schmidt SVD(1868-1954)Einiges über sein Leben und sein Werk,Verbum,fasicül 20,1979,S.347.

⁴⁰ W.E.Mühlmann, SchmidtWilhelm", Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Hardwörterbuch für Theologe und Religionswissenschaft,Tübingen,1961, RGG, V ,s. 1459.

⁴¹ Ernest Brandewie, Ernest Brandewie,When Giants Walked the Aerth,the Life and Times of W.Schmidt,Freiburg,1990,s.241..

⁴² Mircea Eliade,Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu,Çev.Mehmet Aydın,Konya,1995, s. 25.

⁴³ John Beckmann, Zum Tode von P.W.Schmidt(1868-1954),Mission und Ethnologie,Freiburg,1954,s.293.

Enstitüsü'ne güç vermiştir. Yeni kurulan bu enstitünün ilk müdürü tabiatıyla kurucusu P. W. Schmidt olurken, ilk müdür yardımcısı P. W. Korpers olmuştur. Kuruluşu takip eden on yılda enstitünün üyeleri çoğalmıştır. Bu enstitünün üyeleri; Avrupa, Asya, Kuzey ve Güney Amerika Üniversitelerinde öğretim faaliyetini üstlenmiş ve araştırma keşif seyahatleri konumundan zamanla uzun süreli (4-5 yıllık) yerleşik araştırma faaliyetine girişmişlerdir⁴⁴.

Anthropos Enstitüsü'nün kurucusu olan P. W. Schmidt'in Roma'da bulunduğu sıralarda 13 Mart 1938'de tutuklanmış ve Papa XI. Pius'un devreye girmesiyle Mussolini tarafından tekrar serbest bırakılmıştır. Bu zaman zarfında bilimsel çalışmalarında bir yavaşlama olduğu gözlemlenmiştir. 23 Nisan 1938'de Eğitim faaliyetini başka yerlere götürme iznini alan W. Schmidt, bu enstitüyü Avusturya'dan İsviçre'nin Freiburg şehrine taşımıştır. O, 1939-1948 yılları arasında Freiburg Üniversitesi'nde Etnolog ve dil bilim profesörü olarak çalışmıştır⁴⁵.

Schmidt'in Viyana Üniversitesinde 1921-1938 yılları arasında verdiği derslerin konularından bazıları şunlardır:

Toplusal gelişiminin başlangıcı (Evlilik, aile, soy, devlet ve kültür grupları), Ekonomik gelişimin Başlangıcı, Tarım Gelişimin Başlangıcı, Tabiat halklarının dini Kültürünün Öğeleri, Mukayeseli Din Bilimleri Tarihine Giriş, Mukayeseli Din Bilimi Problemlerine ve Tarihine Giriş, Yer Yüzünün en eski etnolojik Dinlerinin Sentezi, Afrika ve Amerika'da Ana Hukuku⁴⁶.

P. W. Schmidt, Freiburg Üniversitesi'nde on yıl resmî, üç yıl da ücretli profesör olmak üzere 1939-1951 yılları arasında 13 yıl profesör olarak çalışmıştır. Bu süre zarfında onun üniversitede verdiği derslerin bazı konuları şunlardır:

İnsanlık Tarihi ve Etnoloji, İnsanlık Toplumunun Başlangıcı (Aile ve Devlet), Yeryüzünün Halkları ve Dinlerine Bakış, Etnolojinin Kültür Tarih Problemine Giriş, İlkelerin Psikolojisi, Karşılaştırmalı Dinler Tarihine Giriş,

⁴⁴ J. Henninger, "Das Erbe von P. Wilhelm Schmidt", Die Österreichische Furche, 10 Jahrgang, Nr. 19, Viyana, 1954, s.45.

⁴⁵ W.E.Mühlmann, Schmidt, Wilhelm", Die Religion in Geschichte und Gegenwart. Hardwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft, Tübingen, 1961, 1459.RGG, V, s. 1459.

⁴⁶ Josep Henninger, P. W. Schmidt S.V.D. 1868-1954. Eine Biographische Skizze, Anthropos 51, Freiburg, 1956, s.36.

İnsanî Tarımın Başlangıcı, Afrika ve Amerika'nın Etnolojik-Filolojik Problemlerine Giriş, En Eski İnsan Sınıflarının Etiği, Kurbanın Başlangıcı ve Gelişimi, İlkelerin Ev ve Giysileri, En Eski Dinlerde Dua, İkel Kültürlerin İnsanî Topluluk Başlangıcı, Orta ve Batı Avrupa'nın Ev Biçimleri, Dinin Menşeinin Realite ve Teorileri, İkel Halkların Müzik Sanatı ve Aletleri, Kültür Öncesi Dinler, Afrika'nın Etnolojik ve Filolojik Problemlerine Giriş, Eski Çin Din ve Felsefesinin Kültür Tarihi araştırmaları, Çin ve Japon Felsefe ve Dininin Kültür Tarih Araştırmaları, Afrika'nın Sudan Dinleri, Şarkın tarih ve Tarih Öncesindeki Halklar ve Göçmenler, Halk Bilim İzahlarında Devletin Gelişimi, Çocuk Yetiştirme ve Ana Haklarının Başlangıcı ⁴⁷.

P. W. Schmidt'in Freiburg Üniversitesi'nde çalıştığı bu süre zarfında, onun yönetimi altında otuz tane doktora çalışması yapılmış ve aralarında çok önemli olan pek çoğu da yayınlanmıştır ⁴⁸.

P. Wilhelm Schmidt, Freiburg Üniversitesi'nden ayrıldıktan sonra, tekrar Viyana Üniversitesi'ne dönmüş ve bir ara da Avusturya'nın Salzburg Üniversitesi'nde profesör olarak ders vermiştir. O, geri kalan zamanlarında bilimsel çalışmalarını devam ettirmenin yanısıra, İtalya, İspanya, Hollanda ve Almanya gibi ülkelerde düzenlenen bilimsel toplantılara da katılmıştır. Öldüğü ana kadar bilimsel çalışmalarla meşgul olduğu belirtilen ⁴⁹ P. Schmidt, 86 yaşında 1954 yılında Freiburg'da ölmüştür. 13 Şubat'ta Freiburg'da onun için matem ayini düzenlenmiş ve 17 Şubat 1954'de, 43 yıl boyunca yaşadığı St. Gabriel Misyon Evi'nin mezarlığına gömülmüştür ⁵⁰.

Papa XI.Pius tarafından 1923 yılında Vatikan Misyon Müzesinin etnolojik bölümünü organize etmede ve Lateran'da Museo Missionario- Etnologico (Etnolojik Misyon Müzesi) kurmada görevlendirildi. 1926'da P.W.Schmidt, müzenin ilk müdürülüğüne atandı ⁵¹. 1939 Sonbaharında P.W.Schmidt, Freiburg Üniversitesi'nde 1939-1942 geçici öğretim görevlisi olarak, 1942-1948 kadrolu

⁴⁷ Josep Henninger, P. W. Schmidt S.V.D.1868-1954. Eine Biographische Skizze, Anthropos 51, Freiburg, 1956,,s.45.

⁴⁸ a.g.d.,s.31.

⁴⁹ F.Bornemann, P.W.Schmidts Aufsätze und Vorträge, Anthropos 49, Freiburg, 1954, s. 667.

⁵⁰ Josep Henninger, P. W. Schmidt S.V.D.1868-1954. Eine Biographische Skizze, Anthropos 51, Freiburg, 1956, s. 34-38.

⁵¹ Josep Henninger, P.W.Schmidt, SVD(1868-1954) Einiges über sein Leben und sein Werk, Verbum, Fascicul 20, 1979.,s.348-349.

profesör olarak Etnoloji öğretim faaliyetine başladı.Ölümünden on dört gün öncesine kadar ağır hasta olmasına rağmen bilimsel çalışmaya devam etti⁵².

Çağımızın en bilgili etnologlarından olan Wilhelm Schmidt,bir yüce Tanrıya olan ilkel inanç hipotezini hazırlamış ve bundan ilkel monoteizm (Urmonotheismus) teorisini kurmuştur⁵³ Schmidt'e göre başlangıçta insan,yaratıcı, güçlü bir tek Tanrıya inanıyordu.Daha sonra tarihi şartlar neticesinde insan,bu tek tanrıyı ihmal etmiş ve unutmuştu.Böylece insan kendini sayısız tanrılara, tanrıçalara, ruhlara, mitolojik atalara dayanan gittikçe komplike hale gelen inançlara terk etmiştir⁵⁴. P.Schmidt'in din teorisi bu düşünce etrafında gelişmiştir.

Schmidt'in Din Bilimlerinde ve Etnoloji alanındaki önemi sadece araştırmalarını belirli sonuçlarla kurması değil, aynı zamanda etnolog ve din bilimcilere kışkırtan görüşler vermesidir. Din bilimi ve Etnoloji alanında yalnız araştırmacı ve teorisyen değil, aynı zamanda da bilimsel çalışmanın organizatörü olarak önemli bir yer alır. Etnoloji ve Din Bilimleri alanında ki organize edici ve bilimsel faaliyeti misyon bilimi için ve ayrıca ikinci Vatikan Konsili'nden sonra Hıristiyanlık harici dinlerin oluşan ilahiyatı içinde uyaran bir rol oynar⁵⁵.Schmidt 9.Pius zamanında düşmanlara karşı savunmak için resmi güvenilir felsefe olarak Thomizm'i kurmaya çalışmıştır.Aynı zamanda kiliseyi Roma'da merkezileştirmeyi amaçlar. Bunu da xx.yılda modernizme ve Katoliklere karşı yapar⁵⁶.

Schmidt,günümüz dinler arası diyalog çalışmalarının temelini atmış, ikinci Vatikan Konsili öncesi,Hıristiyan din adamlarının dikkatini Katolikliğin Dünya dinleri karşısında nasıl bir tutum sergilemesi gerektiğini göstermiştir. Schmidt,yaşadığı dönem göz önüne alındığında Ateizme karşı dini, Yahudi ve müslümanlığa karşı Hıristiyanlığı, diğer hıristiyanlara karşı Katolizmi⁵⁷savunmuştur.

⁵² Josep Henninger,P.W.Schmidt,SVD(1868-1954) Einiges über sein Leben und sein Werk,Verbum,Fasicul 20,1979..,s.348 .

⁵³ Mircea Eliade,Dinin Anlam ve SosyalFonksiyonu,çev. Mehmet Aydın,Konya,1995,s56.

⁵⁴ a.g.e.,s.57.

⁵⁵ Henryk Zimon SVD, Teoria Wilhelm Schmidta jej Krytyka w. Wiedenskiej szkole Etnologicznej,Lanham,2001,s.242.

⁵⁶ Ernest Brandewie,When Giants The Earth the Life and Times of Wilhelm Schmidt,Freiburg,1990,s.120.

⁵⁷ a.g.e.,s.120.

Bir etnolog,bir ilahiyatçı olan Wilhelm Schmidt'in yahudilere bakış açısına gelince, onun tutumu anti-semitiktir. Ancak onun anti-semitik olması politiktir.Schmidt,Yahudilere,dini ahlak bakımında karşıdır.Onlar seküler materyalist bir dünya oluştururlar.Bundan dolayı anti-semitiktir. Yoksa onların Yahudi olmalarına değil.Onların politik tutumlarına karşıdır.Yahudilerin politik pozisyonlarında hoşlanmamıştır. Onun anti-semitik tutumu ırkçı bir anlamda değildir. Schmidt, bu noktada bir ırkın ırkı sebeplerinde dolayı belli üstünlüklerine inanmadı⁵⁸.

P. W. Schmidt, hayatı boyunca inancı uğruna hem din adamı ve hem de bilim adamı sıfatıyla mücadele ve faaliyetlerini sürdürmüş ve ortaya koyduğu pek çok eserle de, hem bilim dünyasına, hem de bağlı bulunduğu Katolik Mezhebi'ne büyük katkılar sağlamıştır.

Onun hayatının esas görevlerinden biri, hepsinden öte,Katolik rahiplerin ilim yapmasına izin verildiğini göstermek olmuştur. Ancak bir Katolik ve rahip tarafından bu noktada eleştirildiğinde ezilmiş ve sinirine dokunmuştur⁵⁹. Onun bütün hayatı boyunca yapmaya çalıştığı şey birincisi din adamlarının da bilimsel çalışmalara katılımını ve onları aktif bir hale getirmeye çalışması olmuştur. İkincisi, Bu alanda din adamları ve misyonerleri bilimsel çalışmaya davet ederken onların bu yolda objektif olmalarını ve gerçekleri olduğu gibi aktarmaları gerektiğini altını çizmiştir⁶⁰.

⁵⁸Ernest Brandewie,When Giants The Earth the Life and Times of Wilhelm Schmidt,Freiburg,1990 s.247.

⁵⁹a.g.e.,s.95.

⁶⁰ a.g.e.,s.122.

I.BÖLÜM

DİN TEORLERİ VE DİN TEORİLERİNE WİLHELM SCHMİDT'İN YAKLAŞIMI

1.WİLHELM SCHMİDT'İN YETİŞDİĞİ DÖMEM

Dinler Tarihi,bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya çıkmazdan evvel dinlerin kökeni ve mahiyeti ile ilgili görüşler değişik disiplinler içinde ele alınmıştır. 18. yüz yılın sonu ve 19. yüz yılın başlarına doğru Dinler Tarihi, bağımsız bir bilim olarak ortaya çıkarken linguistik, arkeolojik ve etnolojik çalışmalar, Dinler Tarihine yeni bakış açıları getirerek katkıda bulunmuştur.Bu bakış açıları, tarihi metot, tabii bilimlere dayalı evrimci metot ve kültür tarihi metotları olup, Dinler Tarihindeki din teorilerine bu bakış açılarından yaklaşılmıştır.

Aydınlanma süreci ile ortaya çıkan akılcılık, pozitivism ve evrimcilik gibi zihinsel akımlar hayatın bütün alanını etkilediği gibi Dinler Tarihini de etkilemiştir. Dolayısı ile dinin menşei ile ilgili görüşler zamanın hakim düşüncesi etrafında şekillenmiştir. Teolojik bilgiler bile toplumda kabul görmesi için bu zemin üzerine oturtulmak zorunda kalmıştır.

16. ve 17. asırlarda dinle ilgili çalışmaların felsefi ve mantıki bir yönü varken, 18. ve 19. asırda din ile ilgili çalışmalar daha farklı bir şekilde gelişti. Dinin menşei ile ilgili çalışmalar, zihni ve mantıksal açıklamalar yerine,toplumu tanıma, insanın gerçek tarihini tanıma üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Bu çalışmalar, insanın başlangıcından bugünkü durumuna kadarki gelişimini içine aldı. Bu çalışmalar genelde bir menşei arama saplantıları haline gelerek gelişti.

17.ve18 .yüz yıl filozofları, insan toplumunda dinin fonksiyonlarını ve dinin çeşitli yönlerini tanımaya çalıştılar.Bu çalışmalar, sistematik hale getirilerek insanlık tarihi zaman esasına göre gruplandırılarak insanlık tarihinin birinci dönemine ilkelik (primitif), ikinci dönemi tarihi toplum, üçüncü dönem ise çağdaş toplum dönemidir. Tarihçilere göre tarihi ve çağdaş toplumu tanımak kolaydır.Çünkü bu dönemlerde yazı ve eğitim kurumları meydana

gelmiştir.Sosyal ve ekonomik düzen avcı-toplayıcılıktan tarım ve hayvancılığa doğru bir gelişme kaydetmiştir.

İlkel toplumların dinleri ile ilgili yapılan çalışmaları incelediğimiz zaman bu çalışmaların filolojik, etnolojik alanda yapılan çalışmalar olduğunu görürüz. 19.yüz yıl sonlarına doğru din üzerinde çalışma yapan bir çok bilim adamının görüşüne göre dinin kaynağı, animizm, natüralizm ya da totemizmdir. Aslında bu görüşlerin ilham kaynağı Darwinizm ve Lamarkcılığa dayanmaktadır. Bu sosyolog ve filozoflar tabii bilimlerin metodunu kullanarak dinin kökenleri hakkında görüşlerini ortaya koydular.Dinin kökeni konusunda yapılan çalışmalar giderek daha da sistemleştirilerek, etnolojik, antropolojik, arkeolojik verilerle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır. O halde ilkel dini bulmak için, etnolojik olarak en eski ilkeleri bulmak ve en eski dini ele almak gereklidir.

Din teorileri, kendi yolunda tarihi, evrimci ve kültür tarihi metotlarının yardımıyla sonuçlarına ulaşmaya çalışmıştır⁶¹. Dinler Tarihinde ilk yapılan çalışmalar akademik disiplin içerisinde filolojik çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmalar paralelinde ortaya çıkan ilk Dinler Tarihi teorisi Natur mitoloji teori olmuştur⁶². Ancak 19. yüz yılın ilk yarısında Asya, Afrika, Okyanusya'nın ilkel halkları ile ilgili bilgiler, Avrupa'nın düşünce ufkuna geldikçe o nispette de bilimsel dikkatleri kendi üzerlerine çekmiştir⁶³. Bu halkların dinlerinin Fetişizm olduğu Charles de Brosses (1709-1777) tarafından açıklanmıştır⁶⁴.

Dinler Tarihinde akademik bir anlayış içinde ilk yapılan çalışmalar linguistik çalışmalara dayanmaktadır. Bu çalışmalar, Hint-Avrupa halkları ve dilleri ile 19.yüz yıl ortalarına doğru Babil - Asur çivi yazılarının ve Mısır hiyerogliflerinin çözülmesi ile başlamıştır. Bu çalışmalar yazılı kaynaklara dayandığından tarihi metot anlayışını ortaya çıkarmıştır⁶⁵. Bu çalışmalar, bu halklardaki mit, sembol, dil ve din arasındaki ilişkilerin ortaya konduğu çalışmalar olmuştur. Burada oluşan ilk Dinler Tarihi teorisi, natur mitoloji teorisi olmuştur. Bu da "dinin en eski biçimi ve kaynağı olarak"⁶⁶ tarihi metot içinde açıklanmıştır. Tarihi metot

⁶¹ .Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.14.

⁶² a.g.e, s. 11.

a.g.e., s.,11.

⁶⁴ a.g.e.,s. 11.

⁶⁵ a.g.e,11-12.

⁶⁶ a.g.e., s.11.

çerçevesinde ortaya konan naturizm teorisinin önemli isimleri Herder, Adabert Kuhn, Otfried Müller ve Max Müller'dir⁶⁷

Dil ve mitoloji arasındaki ilişkiyi araştıran J.G. Herder'dir. Herder, mitlerin çözümlenmesinde, sembollerin analiz edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Aelteste Urkunde des Menschengeschlechts (İnsanlığın en eski bilgileri) adlı eserinde, her mitik unsurun Tanrı'nın sembolizasyonu için kullanılan dilden türediği fikrini savunmuştur. Ona göre insanlar Tanrıyı daha kolay anlamak için mitik semboller keşfetmişlerdir⁶⁸.Yine Herder, Volksdichtung (Halk Edebiyatı,1773) adlı eserinde halk efsanelerini "ilahi bir dünyanın dile gelmesi şeklinde" yorumlamıştır⁶⁹. Herder'in bu düşünceleri Max Müller'i çalışmalarında etkilemiştir. Max Müller de dinin kökeni araştırmasını mitolojik araştırma geleneğine bağlı olarak çalışmıştır. Konu ile ilgili görüşlerine Londra'da yayınladığı *Lectures on the Origin and Growth of Religion* (Dinin Kökeni ve Gelişimi Üzerine Dersler,1878) ve *Natural Religion* (Tabiat dini, Londra,1888) adlı eserlerinde rastlanmaktadır.

19.yüz yılın ilk yarısında Amerika, Okyanusya ve Afrika'nın ilkel halkları ile ilgili etnolojik bilgiler, bu yüz yıla damgasını vuran Darwinci anlayışla yorumlanarak farklı din teorileri ortaya kondu. Bu din teorileri tabii bilimlere dayalı evrimci metot etrafında şekillenmiştir. A. Comte'nin fetişizmi, H.Spencer'in atalar kültü, Tylor'un animizmi, Freud ve Durkheim'in totemizmi, J.G.Frazer'in büyü teorisi evrimci metot anlayışı içinde şekillenmiştir. Bütün bu teorilerin temsilcileri kendi teorilerini dinin ilk aşaması olarak görürlerken, monoteizmi de dinin en yüksek biçimi olarak açıklamışlardır.

19. yüz yılın sonu 20.yüz yılın başlarında etnolojik malzemeleri kültür tarihi metoduna göre yorumlayarak ilkel kültür halklarına yeni bir bakış açısıyla ele alarak, tabii bilimlere dayalı evrimci metoda karşı çıkmıştır. Bu kültür tarihi metodunun öncüleri F.Ratzel, Frobenius, Graebner, Ankermann, W. Foy ve Wilhelm Schmidt'tir. Bu metot, tarih öncesi çağlara giderek okuma ve yazmayı bilmeyen ilkel halkların kültür ve dinlerini incelemeyi amaç edinmiştir. Wilhelm Schmidt, ilkel halkların kültürlerine ve dinlerine tarihi bir perspektiften bakarak

⁶⁷Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930,s.35,37.

⁶⁸ Kürşat Demirci,Dinler Tarihi Meseleleri,İstanbul, 1997, s.46.

⁶⁹ Gürsel Aytaç,Yeni Alman Edebiyatı,1983, s. 119.

onların dini yaşantılarının temeline ulaşmayı kendine amaç edinmiştir. Kültür tarihinin önemli üç özelliği vardır:

1.Çeşitli uygarlıkları ayırt edip, onları mekan içinde bölümlere, yani kültür katlarına ayırmak (coğrafya)

2. Göçler, karışımlar ve aktarmalar yoluyla bölünen, dağılan kültür öğelerini ve komplekslerini eldeki müspet ip uçlarına göre zaman içindeki yerine koymak, yani bir kültür kronolojisi yapmak (tarih).

3.Bundan sonra mümkün mertebe ana kaynağa varmak suretiyle her kültür ögesinin formasyonunu açıklamak (yorum)⁷⁰.

Batıda dinin kaynağı ile ilgili ileri sürülen görüşleri iki ana görüş ve ekol etrafında toplanmıştır. Birincisi evrimci ekol, ikincisi yayılmacı (Difzyonist) ekoldür. Bu iki ekolün kullandıkları bilgi kaynakları aynıdır. Bu iki ekole göre dinin kökeni ile ilgili bilgi kaynakları "tabii çevre" , "tarihi ve sosyal" mirastır. Schmidt'in ilahiyatçı ve Katolik olması onu diğerlerinden ayırır. Schmidt'in yetiştiği dönem, rasyonalizm ile gelenekselciliğin çatıştığı bir dönemdir.

2.DİN TEORİLERİ

2. 1.NATURİZM

Tabiat kuvvetlerinin ve hadiselerinin zamanla insan şekillerinde tasavvur edilmesi ile ve onlara karşı duyulan korku ve saygı neticesinde dinin ortaya çıktığını ileri süren görüşün adıdır. Bu teorinin temel noktası, dinin menşei tabiat kuvvetleriyle izah etmeye çalışmasıdır. İnsanlar, gök gürültüsü, yanardağ, yıldırım, fırtına, kasırga, ay,yıldız, karanlık ve aydınlık, güneş ve güneş tutulması, ırmak, deniz, ateş gibi büyük tabiat olayları karşısında hayret, korku ve saygı duymuşlar ve onlara tapınmağa başlamışlar. Tabiatçılığa göre din buradan çıkmıştır. Bu teori,genelde mitoloji verilerine dayandığından dolayı "Naturmythologie" (doğa mitoloji) okulu adıyla adlandırılmaktadır⁷¹.

Eskidoğa mitoloji okulunda, Hint-Avrupa halklarında çeşitli tabiat mitolojilerinde, ilahlar arasında "Gök tanrı" inancı hakimdir. O,Hami-Sami çoban halklarında ve özellikle daha belirgin olarakta Ural-Altay çoban göçebelerinde ortaya çıkmaktadır. Gök Tanrı, geniş bozkırlarda oturan hayvan yetiştiricisi

⁷⁰ Wilhelm Schmidt,Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie,Münster,1937,s.14.

⁷¹a.g.e.,s.14.

göçebelerin primer (ilk)kültür çevrelerinde dinin hakim şekli olarak tezahür etmektedir⁷².

Bu akımın en önemli ismi, Dinler Tarihi açısından, Hindolog ve dilci olan Max Müller (1832-1900)'dir. Dinlerin kökeni problemini Natüralizm teorisi ile açıklamaya çalışan Max Müller, mitolojik araştırma geleneğine bağlı kalarak, konu ile ilgili görüşlerini *Lectures on the Origin and Growth of Religion* (Dinin Kökeni ve Gelişimi Üzerine Dersler,Londra,1878), *Contribution to a Science of Mythology* (Mitoloji bilimi ile ilgili makaleler,Londra,1897) adlı çalışmalarında bildirmektedir. Hintçe dilinden *Fabelsamlung Hitopadesa*(1844), *Kalidusas Meghaduta* (1847) gibi önemli metinleri Almancaya çevirmiştir.

Müller, tanrısal olan ilişkin bir inancın tüm insanlık için evrensel olduğunu ve dil ile birlikte etnik kimliğin temelini oluşturduğunu kabul etti. Aziz Augustinus'tan farklı olarak sapkın dinin şeytan işi olmaktan çok tanrının iyi geliştirilmemiş kavramlaştırmalarına dayandığını savundu⁷³.

Müller, tüm dinlerde bir hakikatın var olduğundan söz ederken” bir din her zaman için insan ruhunu tanrının varlığının merkezine yerleştirmektedir⁷⁴.

Müllerin fikirleri bazen “Güneş Mitos Okulu” adı altında toplanır.Buna göre tüm dinlerde en baskın inanç sistemi Güneşle ilgilidir. Natürizm adı ile bilinen Müller'in görüşüne göre insanlar ilk önceleri tabiata, özellikle de Güneş'e tapınmaya başlamış ve bu tapınmadan çok tanrılı dinler ortaya çıkmıştır.

Müller, bu teoriye Vedalardaki teolojik yapıdan etkilenerek ulaşmıştır.Vedalarda iki unsur egemendir: Birincisi,Tabiattaki nesnelere canlandırılarak tanrı haline getirilmesi ,ikincisi, insanın bu tanrılarla girdiği ilişki biçiminin korkuya ve saygıya dayalı olması.

Müller, tabiat kuvvetlerinin merkezinde bulunan Güneş'in tanrılaşma sürecini anlatırken “Veda ilahilerinde, Güneş sadece aydınlatıcı değil, aynı zamanda koruyucu, yönetici ve yüce varlık konumuna dönüşmektedir. Birinci aşamada Güneş ışıkları ile insanları ve tabiatı uyandırmaktadır. İkinci aşamada Güneş hayat verici konuma yükselmektedir. Işık,sadece hayatın başlangıcı değil, aynı zamanda yaratılışında başlangıcı olarak algılanır. Güneş yaratıcıdır ve Dünya'nın yöneticisi konumunu almaktadır. Üçüncü aşamada ise, gecenin

⁷² Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930,s.13.

⁷³ Brian Morris,Din Üzerine Antropolojik İncelemeler, çev.Tayfun Atay,Ankara,2004,s.153.

⁷⁴ Max Müller, Introduction to the Science of Religion,Newyork,1978,s.262-263.

karanlığından koruyan, toprağı verimli kılan Güneş'tir. Son aşamada ,İnsanın göremeyeceğı her şeyi görür. Bu durumda Güneş'e yakarma vardır⁷⁵.

Müller, Vedalarda otantik kısımlarında tüm ilahların bir şekilde güneşle şekillendirildiğini o insanların hareketini izleyebildiğı kadar açık ve hayat verici temel unsur olduğunu açıklamaktadır⁷⁶.

Müller'e göre, insanlığın ilk dini tabiata tapınma şeklinde ortaya çıkmıştır. O, bu dinin açılımını şöyle açıklamaktadır : Tabiattaki tapınma nesnelere kavranabilen nesnelere (taşlar, midye kabukları, kemikler), yarı kavranabilen nesnelere (ağaçlar, nehirler, dağlar), kavranamayan nesnelere (gök yüzü ,güneş, yıldızlar) şeklinde üçe ayırmaktadır⁷⁷. Müller'in bu tasniflemesinden de " kavranabilen nesnelere fetiş nesnelere, yarı kavranabilen nesnelere tanrılara, kavranamayan nesnelere ise yüce tanrılara (gök yüzüne, yıldızlara, ay ve güneşe) dönüşmüştür.⁷⁸ Veda'lardaki ilahiler, nehirleri,dağları, yer yüzünü, gök yüzünü, şafağı ve güneşi konu edinir.⁷⁹Bütün bu tabiat nesnelere tanrılaştırılmasından çok tanrılı bir din ortaya çıkmaktadır. Müller, bu durumu Veda'lardaki dini yapıdan çıkarmaktadır. Hint Veda'larındaki dil ve din arasındaki ilişkiden hareket ederek Veda'lardaki ilah adlarının tabiat kuvvetlerini temsil etmekte oldukları sonucuna vararak bu görüşünü ispatlama girişiminde bulunmuştur. Müller,mitolojinin menşeyini dillerin bozulmasında ararken, mitolojinin bir dil bozulması olduğu sonucuna varmaktadır⁸⁰.

Müller, dini tabiat nesnelere ve olaylarına tapınma şeklinde ortaya koyarken, buna insanların tamamen tecrübi bir yolla sahip olduğunu ileri sürmektedir. Akıl ve zihinde var olan her şey tecrübe ile kazanılır. Bu bakımdan his yolu ile algılanmayan bir şeyin din de bulunamayacağını, dinin de tecrübeye dayanmakta olduğunu, tabiatın türlü tezahürlerinin zihinlerde din fikrini uyandırabilecek kadar yeterli şartlara sahip bulduklarını iddia etmektedir⁸¹.

Müller'in din anlayışını ortaya koyan temel öğeler akıl, tecrübe ve Veda'lardaki tanrı ve tanrı isimlerinin tabiat olayları ve tabiat nesnelere ile özdeşleştirilmesidir. Müller buradan şu sonuca varmaktadır : " Çok sayıda tanrı

⁷⁵ Max Müller, Lectures on the Origin and Growth of Religion, Londra, 1878, s.271.

⁷⁶ Kürşat Demirci, Dinlerin Dejenarasyonu, İstanbul, 1999, s.63.

⁷⁷ M.Müller, Lectures on the Origin and Growth of Religion, Londra, 1878, s.185.

⁷⁸ a.g.e., s.265-266.

⁷⁹ a.g.e., s.187.

⁸⁰ W.Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.39.

⁸¹ M.Müller, Natural Religion, Londra, 1888, s.122.

belli bir elemeye tabi tutularak tanrılar arasında hiyerarşik bir sıralamaya dayalı bir yapılanma oluşturulmuştur. Müller'in henoteizm adını verdiği bu süreçte tanrılar elemeye tabi kılındıktan sonra gelen süreçte tek tanrının öne çıktığı bir monoteizm sürecine ulaşılmıştır⁸².

W.Schmidt, Max Mülleri' şu noktalardan eleştirmektedir :

1.Ancak, biz onun eserlerine genel baktığımızda yazılarında eleştiri noktasında göndermelerde bulunduğunu anlıyoruz: Bu din görüşü sadece Hint-Avrupa halkları dinleri ile sınırlandırıldığından bütün insanlığın dinini temsil etme noktasından uzaktır.

2.Hint- Avrupa kavimleri etnolojik olarak insanlığın en eski kavmi olamaz. Çünkü onlar daha ziyade ilkel aşamada kalmış halklar değildirler. Onlar karışmış bir araya gelmiş kültürlerdir. Ziraatçılık ve hayvan yetiştiriciliği yapmaktadırlar⁸³.

2.2. FETİŞİZM

Bir Dinler Tarihi terimi olan fetişizm, kelime anlamı olarak büyüsel gücün ya da cinin bulunduğu inanılan taş, boynuz, post, deri ve bez parçası gibi objelerden yarar ummak amacıyla yapılan çeşitli pratiklere denir. Söz konusu objelere de fetiş denir. Fetiş, içerisinde cinin bulunduğu ya da büyüsel bir gücün bulunduğu inanılan bir nesnedir. Bu nesnelere fayda bulmak amacıyla bu nesnelere, evde veya kişi yanında taşınmaktadır. Faydası azalmaya başlayan nesneye içindeki gücün azalmaya başladığı düşüncesi ile kan, yemek vs. sunulur. Yine faydası görülmezse bir kıyıya atılır. Anadolunun bir çok yerlerinde evlere asılan amuletler, hayvan başları ve benzeri tuhaf eşyalar nazardan ve kötülüklerden korunmak amacıyla asılmaktadır. Örneğin Konya'nın ova köylerinde yüzellik denen bitki bu amaçla evlerde asılı bulunmaktadır.

Fetişlerin etkileri değişik niteliktedir.Örneğin Afrika'da Mogango fetişleri hastaların iyileşmesine yardım ederler. Mbula figürleri köyün muhtarını büyüden korurlar. Çivili fetişlerde vardır. Değişik malzemelerden yapılan bir figürün (insan ve ya hayvan biçimli figürler) her tarafına çiviler çakılır. Hastanın

⁸² M.Müller, Natural Religion,Londra,1888,s.123

⁸³ W.Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster, 1930,s.41.

neresi ağrıyorsa fetişin o kısmına çivi çakılır. Çiviler bir büyücü tarafından çakılır ve istek yerine geldikten sonra çıkarılır⁸⁴.

Herkes fetiş yapamaz. Bu iş, toplum içinde dinsel ve büyüsel yeri olan ya da mana gücüyle yüklü bulunduğu inanılan kimseler tarafından yapılır⁸⁵.

Dinler Tarihindeki fetişizm teorisinin en önemli temsilcisi Fransız sosyologu A.Comte (1798-1846)'dur. Ona göre uygarlığın gelişmesine hizmet eden ilk inanç biçimi fetişizmdir. İnsanlığın evriminde ona göre en önemli etmen hep din olmuştur. Ona göre insanlık gelişimi üç aşamadan geçmiştir:

Birinci aşama teolojik veya fiktiv aşama, ikinci aşama metafizik aşama veya abstrakt aşama, üçüncü aşama pozitivist veya bilimsel aşamadır⁸⁶.

Comte'a göre insan düşüncesinin hareket noktasında din bulunmaktadır. Nitekim, insanlığın ilk düşünce şekli, dünya görüşü ve hayat anlayışı teolojik yani dini idi⁸⁷. İlk aşamada yani teolojik aşamada gelişim üç aşamada olmuştur: Fetişizm, Politeizm, Monoteizm. Metafizik aşamada tabiat üstü güçlerle yapılan açıklamalar hakim olmakla birlikte, din de önemini korumaktadır. Böylece pozitivist bilim çağı gelinceye kadar geçen zaman içinde din, insanlığın alın yazısı içinde önemini korumuştur⁸⁸. Comte, Güneş, Ay, Yer yüzünü büyük fetişler olarak kabul ederek, ona göre fetişizm bir tabiat kültüdür ve bütün tabiat nesneleriyle ilgili olan bir dindir. Politeizme geçişi ise şöyle açıklamaktadır: İkinci aşamada şeyler kişiselleştirilip kutsallaştırılması sonucu politeizme geçilmiştir. Buradan da uzunca bir gelişmeden sonra monoteizme geçilmiştir⁸⁹.

Wilhelm Schmidt, bu teoriyi şu noktalardan eleştirmektedir:

1. Tek başına fetişizmden oluşan tek bir din yoktur. Fetişizm hiç bir yerde dinin ana parçası değildir. Sadece bir kenar tezahürdür.

2. Tek başına hiçbir yerde olmadığından onu dinin başlangıcına bağımsız olarak koymak için bununla ilgili hiçbir etnolojik belge mevcut değildir.

3. Fetişizmin ortaya çıktığı yer tamamen ilkel veya orta ilkel kabilelerde değil, bilakis ikellikten gelen yüksek kültür yani yarı kültür halklarda görülmeye

⁸⁴ Thomas von Baaran, *Menschen wie wir*, Gutersloch, 1964, s.123-124.

⁸⁵ Sedat Veyis Örnek, *İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, İstanbul, 1971, s.47.

⁸⁶ W.Schmidt, *Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte*, Münster, 1930, s.55

⁸⁷ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi Dersleri*, Kayseri, 1993, s.86.

⁸⁸ a.g.e, s.86.

⁸⁹ a.g.e., s.55.

başlanıyor. Batı Afrika zencileri, Güney denizi Polonezyalılarda, Ön Hindistan'da Dravidalar'larda, Kuzey Amerika step kabileleri ve ziraatçı kabilelerde görülebilmekte, ancak onların hepsi de üçüncü zaman kültüre, çoğunluklada özgür baba hukukuna dayalı kültürlerle ait kültürlerde görülebilmektedir⁹⁰.

Özetle diyebiliriz ki, fetişizm din değil ya da dinin kaynağı da değil. O, toplumsal hayatı iç güdülerle yönlendiren nesnelere gizli olan büyüsel güce dayanan bir kuramdır.

2.3.MANİZM (ATALAR VE ÖLÜLER İBADETİ)

Atalar ibadetinin görüldüğü yerlerdeki halkların inancına göre, insan, ölümle bedenini kaybetmektedir.Fakat benliği,daha doğrusu manevi varlığı yer yüzünde kalmakta, geride bıraktığı kimselerin hayatını etkileyebilmektedir. Böyle bir inançtan çıkış noktası bulan atalar ibadeti, ancak belli kişiler, özellikle kabile atası, ünlü savaşçılar tapınılmaya, kurban ve duaya hak kazanmaktadır. Çünkü bunlar sağlıklarında toplumları için önemli işler yapmışlardır. Onları ötekilerden ayıran insan üstü yetenekleri ölümlerinden sonra da kaybolmamaktadır.

Bu teorinin en önemli ismi Felsefeci ve sosyolog olan H.Spencer (1820-1903)'dir. Metodist bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Ailesinin dini inançları onu etkilemesine rağmen Hıristiyanlık inancını ret etmiştir. Onun ilgisini çeken konular genellikle sosyal politik konular olmuştur. Ona göre toplumlar, klanlardan karışık medeniyetlere, militer toplumlardan endüstri toplumların doğru bir gelişme göstermiştir⁹¹.

Spencer, A.Comte tarafından kurulan sosyolojiyi H.Spencer, etnolojik malzemeler üzerine kurarak daha geniş ve sistemli hale getirmiştir. H,Spencer, dinin kökenini manizm (ölüler ve atalar ibadeti) olduğunu ifade ederken, bunu bütün dinlerin kökü olduğunu savunmaktadır⁹². Spencer'in bu teorisi, daha ziyade ölümlerin ruhlarını (ghosts) çıkış noktası olarak almaktadır. Ona göre din, evrimsel bir süreç içerisinde şekil bulan sosyal bir kurumdur.

⁹⁰ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930.,s.58.

⁹¹ Winffied Gebhardt, Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon, 1995,c. 10,s.898.

⁹² H.Spencer, The principles of Sociology, Chicago, 1967,s.280.

O, biyolojik ve toplumsal gelişme arasında benzerlik kurarak dinin basitten karmaşığa doğru geliştiğini, dinin başlangıçta ailelerin atalarının ruhlarına tapınma şeklinde başladığını, bunu kabile ve kabileler ibadeti takip ettiğini öne sürmektedir. Sosyolojik delillere dayanarak hayat korkusunun atalar ibadetine dönüştüğünü savunan Spencer, atalar ibadeti bütün ibadet şekillerini geliştirdiğini, her dinde atalara saygının var olduğunu göstermeye çalışmaktadır⁹³.

Spencer'e göre, sıradan olanı aşan bir insan, öldükten sonra onun yetenekleri kaybolmamaktadır. Bunların gönüllerini hoş tutmak için kurbanlar ve adaklar sunulur. Böylece onların ruhu hoş tutulmuş olur⁹⁴. Ölülere öldükten sonra onların ruhunu hoş tutmak için yemek konması, ölen kişinin eşyalarının birlikte mezara konması atalar ibadetinin önemli özellikleridir.

Atalar kültüründe, kabilenin, boyun ilk kurucusu atalar sayılır ve olağan üstü yeteneklerle nitelenir. Bundan dolayı da Schmidt'e göre atalar ibadetinin görüldüğü yerlerde Yüce Varlık inancı ikinci plana düşmüştür. Ancak, Schmidt'e göre atalar ibadeti, ilk aşamadan sonra gelen ilkel kültür (primer kültür) de ortaya çıkmaya başlamıştır. Atalar ibadeti, primer kültür çevresinde görülmektedir⁹⁵.

Bu kültür çevrelerinde defin merasimleri çok zengin ve karmaşıktır. Mezara içki, yemek koyma, ölen insanın bütün servetini mezara koyma ya da yakma olayı vardır. Bununla bu durumda ruh başka bir yere nakledilmiş olmaktadır. Köle, hayvan ve kendi karısı mezara diri veya öldürülerek konması gibi ritler Asya çoban göçebelerinde ve paleolitik Asya Halklarında gelişmiş görünmektedir. Burada ölümlere vakfedilen ibadet genellikle ölümlerin geri gelmesinden korumayı ve onların diğer etkilerinden korunmayı amaçlar. Ana hukuku kültürlerde ölüden korkulur ve bazı ritlerle ölen büyücünün (şaman) ruhları yatıştırılmaya çalışılır. Kuzey-Doğu halklarında ve bir çok kıvı derili kabilelerinde Tibet'in ana hukuku bölgelerinden girmiş olan Şamanizm de böyledir. Ölen insanın ruhundan korkulur. Görüldüğü gibi ölümlerden korkma ve onların ruhunu yatıştırmak için bazı ritueller gereklidir. Bu adet, daha çok

⁹³ H. Spencer, The principles of Sociology, Chicago, 1967, s.502-503.

⁹⁴ a.g.e., s.504

⁹⁵ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.68.

Şamanist kökenli toplumsal hayatın ana hukukuna dayalı olduğu yerlerde ortaya çıkmaktadır⁹⁶.

Atalar kültü, ilkel kültürlerde nadir de olsa o, kendini yine de ana hukuku ziraatçı kültüre geçişte kurbanlarla göstermektedir. Ata ibadeti Yüce Varlık kültürünü bastırmıştır. Ata ve ölümler ibadetinin özel biçimi de Nekromanti'dir. Biz bu tür şeylere Afrika (Yoruba, Güney Afrika , Kikuyu gibi)Avustralya, Malezya Endonezya (Dayak), Laponya çeşitli yerlerinde ve eski Yunanistan ve Babillilerde rastlamaktayız⁹⁷.

Schmidt, Spencer'in bu teorisini şu noktalarda eleştirmektedir:

1. Ata ibadeti dinin ilk biçimi olmayıp, ilkel kültürlerde ata soy kurucusu olarak Yüce Varlığa tabi ve onun tarafından yaratılmıştır⁹⁸. Etnolojik olarak en eski Asya ve Afrika Pigmelerinde soy kurucu ebeveyn Yüce Varlığa tabi veya onun tarafından yaratılmıştır. Atalar ibadeti bu kabilelerde görülmemektedir. Yüce varlığa inanma hakim olan ibadet şeklidir⁹⁹. Bu ebeveynler gençliğe giriş törenlerinde rol oynamaktadır. Soy kurucu ata, ilkel kültürlerde tanrı ile insanlar arasında aracı durumundadır¹⁰⁰.

2. Schmidt, ilkel kültürlerde dinin ilk biçimini atalara tapma şeklinde görmüyor. Schmidt'in kültür tarihi metodu ilkel kabilelerde ata ibadetinin olmadığını, ancak onun daha sonraki kültürel aşamalarda görüldüğünü ifade etmektedir. İkel kültürlerde ata genellikle kabile kurucusu olarak tezahür etmekte ve o, ilk insan ve soy kurucusu bir varlıktır¹⁰¹. Andaman ve Kurnai gibi Güney-Doğu Avusturyalılarda ölen kişinin bedeninden bir parçanın saklanması ibadet amaçlı değil onu sadece bir anı olarak ve özellikle dullar korurlar, taşırılar¹⁰².

3. Etnolojik olarak tespit ettiğimiz ilk aşamada atalar ibadeti, henüz ortaya çıkmamıştır. Primer kültürlerde (birinci kültür çevrelerinde), insan tabiatı işlemeye başlamış, yüksek ekonomi aşamasına geçmiştir. Bu aşamada gözle görülebilir derecede değişimler meydana gelmiş sadece soy kurucusu ebeveynler değil aynı zamanda diğer atalar ve ölümlerde birer kült

⁹⁶ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930., s.68.

⁹⁷ a.g.e., s.67.

⁹⁸ a.g.e., s.62.

⁹⁹ a.g.e., s.62.

¹⁰⁰ a.g.e., s. 70.

¹⁰¹ a.g.e., s, s.62.

¹⁰² a.g.e., s.62.

kazanmışlardır¹⁰³. Baba hukukuna dayalı hayvan yetiştiricisi göçebelerde soy kurucu baba yüce varlık kültü ile karışmaya başlamış ya da yüce varlığın rakibi olarak kötülüğün temsilcisi olmuştur¹⁰⁴.

Baba hukukuna dayalı totemci kültür çevrelerinde ata ibadeti totem kültü ile özdeşleşmeye başlamış aslan, kurt, kartal, şahin, atmaça gibi totem hayvanlarının yanında yer almıştır¹⁰⁵. Ana hukukuna dayalı exogami kültür çevrelerinde soy kurucu annedir. Soy kurucu anne müennes bir ay olarak telakki edilmektedir¹⁰⁶. Burada soy kurucu anne inancı ağırlık kazanmaktadır. Buradan itibaren soy kurucuları birer tabiat nesnelere içinde kaynaşmaya başlamıştır.

4.En eski ilkel kültür çevrelerinde, ölenlerin eşyalarının ölenle birlikte mezara konulması adeti yoktur. Bu tür adetler, atalar ibadetinin özelliklerindedir. İkel kültür halklarında mezara yemek koymak gibi adetleri henüz tanımıyorlar. Bu bakımdan atalar ibadeti ilkel kültürün dini şekli olamaz¹⁰⁷.

2.4. ANİMİZM (RUHCULUK)

Animizm, psikolojik olaylarda olduğu gibi hayatla ilgili olaylarda da bir ruhun yönettiğine inanan inanç sistemidir. Her canlı veya cansız varlıkta, her rüyada ve fikirde bir ruh ikame etme özelliği olan Animizm, dışarıdan cansız gibi görünen tabiatın ruhlandırılması ve atalar ibadetini içine alan geniş bir hipotezler kuramıdır. Animizme göre ruhlar, öbür dünyada da bu dünyanın benzeri bir hayat sürdürdüğünden ölünen öbür dünyada fakir düşerek başkalarına muhtaç olmamasını temin etmek için ölen kimsenin eşyaları ölüyle birlikte gömülmektedir.

Animist teorinin sistematik kurucusu E.B.Tylor (1832-1917) H.Spencer gibi ilkel kabile dinleri ile ilgili teorisini ruhlara dayandırır. E.Burnett Tylor'un teorisi tabiatı canlandıran ruhlara saygı fikri üzerine oturmaktadır.Tylor'un bu teorisi, spiritüel varlıklar düşüncesi üzerinde şekillenmektedir¹⁰⁸.

¹⁰³ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930.,s.64.

¹⁰⁴ a.g.e.,s.64.

¹⁰⁵ a.g.e.,s.64.

¹⁰⁶ a.g.e.,s.65

¹⁰⁷ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.289.

¹⁰⁸ E.B.Tylor, Religion in Primitive Cultur,New York,1958,s.9.

Tylor, insanlığın fiziki ve psikolojik birliğinin savunucusudur. Ona göre gelişim vahşilikten medeniliğe, aşağıdan yukarıya doğru olmuştur. İkel geçmişin tasavvur ve adetleri kalıntı olarak modern zamana kadar devam ede gelmiştir. O, derin bir bakış açısıyla gelişimin sadece sanatsal ve spiritüel gelişimini araştırmakla, insanlığın bu aşamasını antropoloji metotları ile Dinler Tarihine uygulamıştır¹⁰⁹ Onun dinin gelişimi ve oluşumu ile ilgili görüşleri, Dinler Tarihinde hararetle tartışmalara neden olmuştur. O, ilkel dinlerin en küçük paydasını araştırarak, onun spiritüel varlıklarda düşüncesinde olması gerektiği kanaatine varmıştır¹¹⁰. Ona göre ilkel insan, bu düşünce içinde, ruh, demonlar, tanrılar ve onlara ibadeti geliştirmiştir. Bu süreçte bütün insanların fiziksel ve psikolojik gelişimi her yerde aynı biçimde gerçekleşmiştir¹¹¹. Onun bu teorisi, etnoloji ve Din Bilimleri alanında klasik bir teori olarak kabul görmüştür.

Tylor, animist teorisinin gelişimini ve kaynağını şöyle açıklamaktadır:

1.İkel insan önce bedene can veren ve bedeni terk eden bir şeyin var olduğu düşüncesine vardı. İnsan, sonra ölüm, ölümden sonra ruhun devamlılığı, ruh göçü ve ölümden korku inancını geliştirdi¹¹².

2.İkel insan da kendi oluşu, diğer şeyin ölçüsü oldu. Çünkü diğer şeylerin varlığını kendi varlığına benzeştirerek kavradı. Böylece iç tecrübeye ulaştı. Hayvan ve bitkilerin sonra diğer bütün şeylerin beden ve ruhtan meydana geldiğini düşündü. Çünkü onlar insana benzer olarak tasavvur edildiklerinden, insanla diğer şeyler arasında varlık farklılığı düşüncesi ortaya çıkmadı¹¹³.

3.Üçüncü aşamada ilkel insan, başlangıçta saf bir ruh olan animizmi, sonra atalar ibadetini ve oradan da fetişizme doğru bir tekamül gösterdi. Taş ve kayalara tanrı resimlerinin yapılması ile idolatrie oluşmuştur¹¹⁴.

4.Animizmin üzerinde durduğu bir başka nokta, din ile etik arasındaki bağlantıdır. Buna göre din ile etik arasında bir bağlantı yoktur. Bu kavramın gelişmesine zararlı ve faydalı tabiat güçleri katkı yaptılar¹¹⁵.

5.Buradan itibaren yüksek tipli politeizme geçiş oldu. Politeizm aşamasından sonra çeşitli şekillerde monoteizm ortaya çıktı:

¹⁰⁹ Lothar Bily, Biographisch- bibliographisches Kirchen Lexikon,Nordhausen,1997,c.12,s.774-779

¹¹⁰ a.g.e.,c.12.,s.774-779.

¹¹¹ a.g.e.,774-779.

¹¹² E.B.Tylor,Primitive Cultur, Almanca çev.,J.W.Spengel ve Fr. Pocke,Leibzig,1873,s. 342.

¹¹³ a.g.e,s.342.

¹¹⁴ a.g.e.,s.343.

¹¹⁵ a.g.e.,s.343.

a) Politeist tanrılardan biri yüceltildi. Bu ya ilk soy kurucusu veya tabiat tanrılarında biri tek tanrı derecesine yükseltildi. Politeist tanrılar aristokrasiye uyarken, kral da büyük tanrının kendisi oldu.

b) Bütün evren en büyük her şeye nüfuz eden tanrı olarak görüldü (anima mundi)¹¹⁶.

Wilhelm Schmidt, Tylor'un animist nazariyesine bakışı şöyledir:

1. Tylor teorisi evrimin bütün özelliklerini bilhassa insanlığın tek düz bir çizgide gelişiminin önsel var sayar. Bu bakımdan kültürler arasındaki tarihsel ilişkinin delil eksikliğini taşımaktadır. Özellikle aşamaların tarihi eksikliği, onun uzun bir evrim zincirinin bütün aşamasında görülmektedir¹¹⁷. Tylor'un metodu, bir priori idi. Çünkü güvenilir metotları yoktu. Mesela Tylor, sürekli olarak gerçek ciddi ayırım nedenlerini vermeksizin daha alt ve daha yüksek ırklardan bahsetti¹¹⁸.

2. Animizm, bütün halklarda aynı derecede gelişmemiştir. Yeni kültür tarihi etnolojisi, ana erkil ziraatçı kültür çevresi animizmin taşıyıcısı olduklarını tespit etmiştir. Bu bakımdan ilkel kültürlerin dini olamaz. Animizm, orada erkeklerin sır derneklerinde ortaya çıkmaktadır¹¹⁹.

3. Din, ilkel kültürlerde ahlaki tek tanrıcılık şeklinde var iken, Tylor ise din ile etik arasında bir bağlantının olmadığından bahsetmektedir¹²⁰.

4. Kültür Tarihi Etnolojisi, ilkel kabilelerde ahlaki yüce bir varlığın olduğunu göstermiştir. Bu yüce varlık, insanları gözlemekte ödüllendirmekte veya cezalandırmaktadır¹²¹.

5. Kültür Tarihi Etnolojisi, ilkel kabillerden olan Pigmelerde ve Amerikan ilkel kültürlerinde ruhun bedenden ayrılıp başka bir tabiat nesnesine geçmesi inancına rastlanmadığını göstermiştir¹²².

6. Schmidt'in monoteizm anlayışının temelinde etnolojik olarak kültürlerin zaman içerisinde bir biri üstüne yığılarak önceki kültürü örttüğünü ve dolayısı ile monoteizmi engellediklerini, onun daha ziyade animizmin gelişim altında ölü kurbanı, hayalet ruhu, atalar ibadeti, kafa taşı ibadeti ile boğulduğunu ve böylece

¹¹⁶ E.B. Tylor, Primitive Cultur, Almanca çev., J.W. Spengel ve Fr. Pocke, Leibzig, 1873, s. 344.

¹¹⁷ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s. 79.

¹¹⁸ Ernest Brandewie, Wilhelm Schmidt and The Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s. 48.

¹¹⁹ a.g.e., s. 82.

¹²⁰ a.g.e., s. 82.

¹²¹ Wilhelm Schmidt, The Origin and Growth of Religion, İng. Çev. H.J. Rose, Londra, 1935, s. 12.

¹²² Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c. 6, s. 239.

yüce varlık inancının geri plana itildiğini animizmin hakim olduğu kültürlerde göstermektedir¹²³. Schmidt'e göre, animizm, ana hukuku, tarımcı kültür çevresinde ortaya çıkmıştır.¹²⁴

7. Schmidt, Tylor'u uzun evrim serisinin bütün aşamalarında tarihsel ilişkinin eksikliği noktasında da eleştirir. Tylor, insanların gelişimi noktasında bir birlerinden etkilendikleri noktasını, kültürler arasındaki katmanlarını göz önünde bulundurmamaktadır¹²⁵

Tylor'un dinin gelişimi sistemi, yukarıda da gördüğümüz gibi saf bir ruh, kişiliği olmayan bir güce inanma, ruh varlıklarına inanma, tanrılara inanma ve yüce bir Tanrıya inanma şeklinde kendini göstermektedir.

Tylor'a göre toplumlar veya dinler basitten karmaşığa doğru bir gelişme gösterirken, Schmidt'te ara geçiş dönemlerin var olduğunu onun kültür tarihi sınıflamasında görürüz. Tylor'da difzyon ve göç, tarihi ilişki ve bağlantılar önemsenmedi. Schmidt, bu görüşe karşı çıkarak ölümüne kadar Tylor'un teorisini çürütmek için uğraş verdi. Sonunda onu ölmüş bir ata benzetti¹²⁶.

2.5. TOTEMİZM

Totemizm, insanla hayvan ya da bitki gibi doğal nesnele arasında bir akrabalık ilişkisi ya da gizemli bir bağ bulunduğu inancına dayanan düşünce ve davranış sistemidir. Genel olarak, totem hayvan ya da bitki ile topluluk üyesi arasında bir akrabalık ilişkisi kurulur. Bu ilişki mitolojiyle de desteklenerek kuşaktan kuşağa aktarılır. Böylece bitki ve hayvana aktarılan kutsallık sayesinde, tabiat, kutsal ve kutsal olmayan olarak ikiye ayrılır. Kutsal olan kutsal olmayan ayrımı, totem hayvan ya da totem bitkinin rast gele tüketilmesinde kendini gösterir. Bunlar ancak dinsel törenlerde tüketilebilir, bunun dışında totem-hayvan ya da totem – bitkiye dokunulmaz.

Totemizm hakkında araştırmalarıyla ve özellikle de Sami ve İbrani dilleri üzerine yaptığı araştırmalarıyla bilinen W. Robertson Smith (1846-1894)'dir. W. Robertson Smith, bu araştırmasında totemizmi dinin çıkış noktası yaptı¹²⁷.

¹²³ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s. 82.

¹²⁴ a.g.e., s. 82.

¹²⁵ a.g.e., s. 79.

¹²⁶ Ernest Brandewie, Wilhelm Schmidt and The Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s. 48.

¹²⁷ W. Robertson Smith, Animal Worship and animal Tribes among the Arabs and in the old Testament, 9. Bölüm, Cambridge, 1880, s. 75.

Sami dinlerindeki kurban anlayışı Smith'in totem anlayışının temelini oluşturur. Samilerdeki kurban hayvanı totem hayvanıdır. Onun kanı ve soyu kutsaldır. O,rast gele öldürülmez ve yenemez. Kutsal kutlamalarda kabile bir araya gelir ve sonra totem hayvanı öldürülerek tanrı ile özdeşleşir ve onun etinden ve kanından ortak yemek yapılır. Bu ortak ayinde totem hayvanı totem tanrısına dönüşerek onunla içten bir ilişki canlandırılarak onun hayat gücü sağlandığını W. R.Smith, Sina çölü bedevilerinin hayat tarzlarını örnek göstererek belgelendirdi¹²⁸. Ancak W.R.Smith'in bu düşüncesi delil yetersizliğinden dolayı pek kabul görmedi¹²⁹.

Bu teorinin önemli isimlerinden Sigmund Freud (1856-1939),dini kökenlei ile ilgili görüşlerini " The Origin of Religion (Dinin Kökenleri , Totem ve Tabu, Musa ve Tek Tanrıçılık) adlı eserinde genişçe yer vermektedir. Bu eserinde Freud, Totemizmin kökeni konusunda ortaya atılan teorileri üç grupta toplamıştır:

- 1.Nominalist teoriler
- 2.Sosyolojik teoriler
- 3.Psikolojik teoriler¹³⁰

Freud, klanların kendilerini başkalarından ayırt etmek için kullandıkları isim veya armayı nominalist teoriler altında inceledi. Totem bu bakımdan birini diğerinden ayırt edici özellik olarak anlaşılmaktadır. Max Müller bu görüşü "totem bir klan işareti derken, bir klan adı,klanın atasının adı,sonunda da klanın taptığı şeyin adı olmuştur"¹³¹ şekilde açıklamıştır.

Freud, psikolojik açıklamalarla dinin kökenine ulaşmayı hedefledi. Freud'a göre"Totemin bulunduğu her yerde aynı zamanda şu kanunda vardır: Aynı toteme mensup olanlar birbirleri ile evlenemezler. Totem soyla geçer,evlenmekle değişmez. Totem kanununa göre kendisi "emu " olan anası, kız kardeşi ile yasak olan ilişki bir oğul için imkansızdır"¹³². Ancak Freud , bu düşüncesini bir "Odipus-Komplex"ine dayandırırken bu yasak çiğnenmiştir. Bu bir ilkel baba cinayeti hikayesidir. Freud'a göre totem dini " oğulların duydukları

¹²⁸ W.Robert Smith, Die Religionen der Semiten,Almanca çevirisi R.Stübe,Freiburg, 1899,s.214.

¹²⁹ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgwschichte,Münster, 1930,s.. 103.

¹³⁰ S.Freud, Dinin Kökenleri, Türkçe çev. Selçuk Budak,Ankara, 1999,s.172.

¹³¹ S.Freud, Dinin Kökenleri, Türkçe çev. Selçuk Budak,Ankara, 1999,,s.173. Bkz.Gen.Bil. Max Müller,Contributions to theScience of Mythology,Londra, 1897.

¹³² Sigmund Feud, Totem ve Tabu, Çev.Niyazi Berkes,Istanbul, 1971,s.10-11.

günah duygusundan; bu duyguyu dindirmek ve incinmiş babayı tekrar barıştırmak teşebbüsünden doğmuştur”¹³³.

Totemci din, evlatlık suçluluk duygusundan, bu duyguyu dindirme ve gecikmeli boyun eğme yoluyla babayı yatıştırma çabasından kaynaklanmıştır. Sonraki bütün dinler aynı sorunu çözme çabaları olarak görülür. Bu dinler, ortay çıktıkları uygarlık evresine ve uygarlığı başlatan ve ondan sonra insanlığı bir an bile rahat bırakmayan aynı büyük olaya tepkidir¹³⁴. Sonunda " totemik din, bu olayın anısına düzenlenen totem yemeği festivali kurumuna yol açmıştır¹³⁵. Freud psikanalist yardımıyla medeniyetin ve dinin ilk dönemine ulaşmayı düşünüyordu. Freud için dinin ve medeniyetin kökü ilkel cinayette daha doğrusu ilk baba cinayetinde bulunuyordu¹³⁶.

Wilhelm Schmidt, Freud'u şu noktalardan eleştirmektedir:

1. Totemizm, beşeri kültür gelişiminin başlangıcı değildir. Biz etnolojik en eski halkları tanımaktayız ki, onlar, ne totemizmi ne de ana hukukuna dayalı bir hayatı tanımaktadırlar. Bu halklar, Asya ve Afrika Pigmeleri, Güney-Doğu Kurnailer, ilk eskimolar, Kuzey merkez Kaliforniyalılar, Kuzey Amerika 'da ki en eski Algonkinler¹³⁷.

2. Totemizm en eski kültürlerin dini olamadığı gibi, daha sonraki gelişme aşamasındaki halkların bütününe irca edilemez. Totemik özellikler ana erkil kültüre irca edilirken, ziraatçı ana erkil kültürün tümüne ait değildir¹³⁸.

3. Totem kurbanı ve totem komyonu R. Smith'in iddiası olarak totemizmin genel ögesidir. Bu iddia, Freud'a göre, totem hayvanının rituel ölümleri ve yenmesi totem tanrısıdır. Bu ise etnolojik olarak mümkün değildir.¹³⁹

4. Totem öncesi halklar, hiçbir surette Kannibalizmi (insan eti yeme veya yamyamlık) tanımıyorlar. Baba cinayeti bu halklarda psikolojik, sosyolojik, ahlaki olarak mümkün değildir. Bu insanların zihninde baba cinayeti yoktur. Baba toplumsal hem de ahlaki bir otoritedir¹⁴⁰.

5. Etnolojide tanıyabildiğimiz en eski sosyal yapı biçimi ailedir. Bu ailede tek eşlilik hakimdir. Onlar ne çok eşliliği ne de grup evliliğini tanıyorlar. Etnologların

¹³³ Sigmund Freud, Totem ve Tabu, Çev. Niyazi Berkes, İstanbul, 1971., s.208.

¹³⁴ Sigmund Freud, Dinin Kökenleri, Türkçe çev. Selçuk Budak, Ankara, 1999, s.211.

¹³⁵ a.g.e., s.211.

¹³⁶ Mircea Eliade, Dini Anlam ve Sosyal Foksiyonu, Çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s.60.

¹³⁷ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.109.

¹³⁸ a.g.e., s.110

¹³⁹ a.g.e., s.110.

¹⁴⁰ a.g.e., s.111.

bir çoğunluğunun araştırmalarına göre her ikisi de hiçbir zaman mevcut olmamıřtır¹⁴¹.

Totemizmin diğer önemli ismi Emile Durkheim (1858-1917)'dir.Fesefe öğrenimi görürken Jean Jaures ile olan dostluğu, onu Sosyolojiye yaklaştırdı.İlk eseri "De la division du travail social,Paris,1883"(Toplumsal İş Bölümü), Din menşei hakkındaki görüşlerini " Les Formes Elementaires de la Vie Religieuse,Paris,1912 "(Din Hayatının İptidai Şekilleri) adlı eserinde dile getirmektedir.Durkheim'in bu eseri 1923 yılında Hüseyin Cahit tarafından"Din Hayatının İptidai Şekilleri" şeklinde Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu eserinde, dinin genel bir teorisini kurmak istemekte ve bunu da en iptidai kavimlerin dinlerinin analizinden çıkarmayı amaçlamaktadır. Yalnız o, bu eserinde Avustralya'daki totemizmle sınırlı kalmakta ve oradan da dinin özüne ulaşmak istemektedir.

Durkheim'e göre, en ilkel din totemizm olup, bütün dinler oradan hareketle gelişmişlerdir. Durkheim'in bu çözümlemesine göre,dinlerde de tekamül var olup bu tekamül ilkel dinlerden ileri dinlere doğru olmuştur¹⁴². Ona göre dinin özü, totemle bağlantılı olarak kutsal ve kutsal dışı ayırımında toplanmaktadır.

Durkheim'in totemik din anlayışına göre totemizm, ferдин toteminden, klanın totemine doğru bir gelişme göstermektedir. Ona göre " nüfuslu bir adam intisap ettiği bir totemin kıymetini tecrübe ve takdir ettikten sonra onu haleflerine intikal ettirmiş, halefleri de mürürü zaman ile çoğalarak semiyeden ibaret olan o geniş aileyi teşkil etmiştir. Totemde böylece müşterek bir hale gelmiştir"¹⁴³. Durkheim'e göre klan kendi dinini kendi yaratmıştır. Çünkü ona göre din bağımsız bir şey değildir.O, kolektifliğin aynadaki yansımasıdır.Kolektif düşünceler dini düşüncelerdir¹⁴⁴.

Durkheim'in hem Sosyoloji hem de Dinler Tarihi için önemli olan eserleri:

1. De la division du travail social,Paris,1883.(Toplumsal İşBölümü)
2. Selbstmord,Paris,1897.(İntihar)
3. Les formes elementaires de la vie religieuse,Paris,1912.(Din Hayatının İptidai Şekilleri)

¹⁴¹Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930.,s.111.

¹⁴² Maria-Anna Fernandez,Theorien zur Evolution der Religion,Freiburg,1998,s.8.

¹⁴³ Emile Durkheim,Din Hayatının İptidai Şekilleri, Çev.Hüseyin Cahit,İstanbul,1923,s.319.

¹⁴⁴ Emile Durkheim, Die Elementaren Formen des religiösen Lebens,Almanca çev,Ludwigs Schmidts,Frankfurt,1984,s.28.

2.6. DİNAMİZM

Kelimenin aslı Yunanca dynamis (kuvvet) kökünden gelmektedir. Doğada var olduğu sanılan, özellikle etkisi belli nesnelere, hayvanlarda ve insanlarda daha belirgin olan soyut, dinamik hayat kuvvetidir. Bu kuvvet, Polonezya ve Malenezyalılarda mana, Irakualarda Orenda, Algomkinlerde Manitu, Siouxlarda Wakan ya da Wakonda, Ituri pigmelerinde Megbe diye adlandırılmaktadır.

Bu görüşün önemli temsilcisi R.R.Marett (1866-1943)'tir. O, dinin çıkış noktasını Dinamizm kavramı ile açıklamaktadır. R.R.Marett'e göre dinamizm animizmden önce gelen dini safhadır. Bu safhada ruh kavramı henüz gelişmemiştir. İnsanlar ve nesnelere, ruh yerine esrarlı güçlerle doludur. Canlı ve cansız varlıkları dolduran bu kuvvet çeşitli belirtilerle kendini göstermektedir. Bu sırlı kuvvet inancı giderek ruh, cin, peri, ve tanrı inancına dönüşmüştür. Bu görüş 1900 yılında R.R.Marett tarafında formüle edilmiştir. Marett'e göre, "ilk insanın animizmden önce ve animizmden farklı biçimde, korku, hayret, saygı duygularını içine alan doğa üstü diyebileceğimiz bir dini anlayışa sahip olduğunu ileri sürmüştür"¹⁴⁵.

2.7. BÜYÜ

Doğa üstü güçlerin yardımı sağlanarak belli bir ereği elde etmek için uygulanan işlem ve eylemler. Büyü doğa üstü kudretleri zorlayıcı bir karakter taşır. Cemaati yoktur. Dini karşısındadır. Tanrısal olanla ve öte dünya ile çok az ilgilenir. Din çıkar gözetmez. Büyü bencildir. .

Büyü teorisinin ilk teorisyenlerinden olan J.H. King, "The Supernatural, its Origin, Nature and Evolution, Londra, Edinburg, 1892 (Doğaüstü, Evrim ve tabiat ve Kaynağı) adlı eserinde animizmin yerine büyüü dini gelişimin başına koyar. Dünyada iki türlü güç vardır: kişisel (insani ve hayvan) güç, diğeri ise kişisel olmayan güç. Kişisel olmayan güç, gök cisimleri, gece ve gündüzün hareketi, gündüzün değişimi, mevsimler gibi olaylardır. Her iki güçten de insan ruhu için hem doğa hem de doğa üstü sonuçlar çıkmıştır. Kişisel güçten ruh teorisi gelişirken, mutluluk, mutsuzluk duygularının kaynağı ise kişisel olmayan güçlere dayanmaktadır. Buradan da büyü teorisi gelişmiştir. İnsanlar burada

¹⁴⁵ R.R.Marett, The Threshold of Religion, Oxford, 1900, s.13.

mutluluğu elde etmek, mutsuzluktan uzak durmak için büyüye baş vurmuşlardır¹⁴⁶.

J.H.King'e göre mutluluk ve mutsuzluğun genel duyguları "dinin daha önceki embriyonlarıdır.Onlar bütün dinlerin temelidir"¹⁴⁷. Akıl yeteneklerinin en aşağı seviyede çıktığı yer bu aşamadır. İdealleşme henüz uykudaydı. İnsan mutluluk ve mutsuzluk hislerinin var sayılan nedenlerini keşfederek mutluluğu elde etmek için,mutsuzluğu geri çevirmek için araç olarak büyüyü kullandı.Bu fenomen başlangıcı idi.İlk aşamada insan kendi büyücüsü idi.İkinci aşamada mümtaz insanlar büyük büyü güçlerini geliştirdiler.Böylece büyücülüğün ve şamanlığın başlangıcı ortaya çıkmıştır¹⁴⁸.

Büyü teorisinin diğer teorisyenlerinden birisi de etnolog, antropolog ve Dinler Tarihçisi J.Georg Frazer,1854 yılında Glagow'da rahip bir babanın oğlu olarak dünyaya geldi ve 1941 yılında da Cambridge'de öldü. Frazer, Tylor'un "Primitive Cultur, Newyork,1871" adlı eserinden etkilendi. Kendini sosyal antropolojiye verdi. Özellikle Antik Çağ ile Eski Doğu Dünyasının dini etnolojisi sorunları ile uğraştı. Evrimci okuldandır. Dinler Tarihi açısından önemli olan eserleri şunlardır:

1. Totemism,Edinburg,1887.
2. Totemism and Exogamy,Lonra,1910.
3. The Golden Bough,12 cilt,Londra,1890.
- 4.The Scope of Social Anthropology,Londra,1908.
- 5.Folklore in the Old Testament:Studies in comparative Religion,Legend and Law,Londra,1918¹⁴⁹.

Din ile büyü arasındaki ilişkiyi inceleyen Frazer'e göre, din, büyüden çıkmıştır. İlk insan mutlak olarak sihirin ve büyü'nün etkisi altındaydı. Frazer'in inancına göre, doğada, insanların katkısı olmaksızın bir takım olaylar bazı yasalara bağlı olarak oluştu.İlk büyücüler aslında hayali bir takım kanunlara inanmışlardı. Ancak büyücüler ve sihir bazılar bu kanunların işleyişini bildiklerinden, doğadaki kanunları kontrol edebilirlerdi. Fakat zamanla toplumdaki akıllı kişiler, bu hayali kanunların gerçekte ilgisi olmadığını

¹⁴⁶ J.H.King, The Supernatural, its Origin, Nature and Evolution, Londra, 1892, s.35.

¹⁴⁷ a.g.e., s.91.

¹⁴⁸ a.g.e., s.97.

¹⁴⁹ Klaus- Gunther Weseling, Biographische-Bibliographisches Kirchenlexikon, Nordhausen, 2001, c.18, s.457

keşfettiler. Bunlar doğadaki düzeni, insan üstü bir takım ruhlarla açıklamaya çalıştılar ki, insanlık böylece dini evreye ulaşmış oldu. Nihayet son devirde, insan bu açıklama şeklinin de hayal ürünü olduğunu idrak etti. Böylece bilimsel devreye erişilmiş oldu¹⁵⁰.

Frazer'e göre, din deyince doğaya, insana egemen olan üstün bir kuvvetten yardım beklemek anlaşılmaktadır. Bu anlamda, dinin, ilke bakımından bilime, büyüye karşı olduğu görülür. Büyücü eşit veya aşağı kuvvetlere, din adamı üstün kuvvetlere baş vurur. Bu bakımdan din adamı ile büyücü arasında her zaman bir düşmanlık var ola gelmiştir¹⁵¹.

Frazer, büyüün önceliğini ve dinin büyüden çıktığını söyler. Delilleri ise şunlardır:

1. Büyü dünyanın her yanında, ilkelerinde olduğu kadar, uygulanımında da her yerde birdir. Din sistemleri ise çağlara, ülkelere göre değişir.

2. Büyü tasarımları dine göre daha basittir. Din, düşüncenin daha soyut ve karmaşık bir derecesidir. Bazı büyü törenlerinde etkisizlik, onun güçsüzlüğünü, başarısızlığını ortaya koymuş, böylece büyüün yanlışları yeni bir düşüncenin yani dinin doğmasına neden olmuştur.

3. Büyüden dine geçişi, büyücü, tanrı ve kral üçlüsünü birden kendinde toplayan "insan-Tanrı"ların yetiştiği çağlarda açıkça görmek mümkündür¹⁵².

Wilhelm Schmidt, büyü teorisini şu noktalardan eleştirmektedir:

1. İlkel kültürlerde büyü v büyücülük öğelerine rastlanmamıştır. Frazer, büyü kuramını, ilkelerin düşünüş şekli ile bizim düşünüşümüz arasında bir özdeşlikle anlatmaya çalışmıştır¹⁵³.

2. Büyü ve büyücüler, en eski ortak dini yüce Varlığının üstünde veya ona karşı olmaları mümkün değildir. Çünkü, bu düşünce zamanın insanlarına psikolojik bakımdan kavranılamaz bir durumdur¹⁵⁴.

3. Yüce varlık, insanların ölüm ve hayatları, hastalık ve ölümleri üzerine tek hakimdir. Büyücü buna muktedir değildir¹⁵⁵.

¹⁵⁰ Naphan Saran, Antropoloji, İstanbul, 1989, s. 190.

¹⁵¹ Nurettin Şazi Kösemihal, Sosyoloji Tarihi, İstanbul, 1982, s. 275.

¹⁵² Nurettin Şazi Kösemihal, Sosyoloji Tarihi, İstanbul, 1982, s. 275, Bkz. Gen. Bil, J.G. Frazer, The Golden Bough, A Study in Magic and Religion, Londra, 1900.

¹⁵³ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichende Religionsgeschichte, Münster, 1930, s. 146.

¹⁵⁴ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c. 6, s. 385.

¹⁵⁵ a.g.e., c. 6, s. 385.

4.O zamanlar profesyonel büyücüler ve okulu yoktu.Kara büyücülük,ancak birinci kültür aşamasının en son dönemlerinde zayıf bir şekilde görülmüştür¹⁵⁶.

5.Hastalıkların büyücülüğün meydana getirdiği inancı yine bir büyü ile ber taraf edilmesi inancı ilkel kültürlerde bilinmemektedir. Bu ilkel kültürlerde hastalıklara doğal nedenlerin sebep olduğu inancı hakim olup, bu hastalıktan kurtulmak için ilkeller, tabii rasyonel ilaçları kullandılar. Bu hastalıkları Tanrı tarafında gönderildiği inancı ceza veya kader olarak kabul etmekte ve bundan kurtulmak için veya hastalıklardan korunmak için dua ve kurbanla Tanrıya yönediler. Tanrı, kendi gücünü özel insanlarla diğerleri için bildirdi. Bu insanlar masumane büyücü olarak nitelendi¹⁵⁷.

2.8. MONOTEİZM

Kelimenin aslı Yunanca monos (tek) teheos (tanrı) dan gelmektedir. Dünyayı yaratan ve yöneten tek bir tanrıya inanmak ve tapınmak anlamına gelmektedir. Bir çok etnolog ve Dinler Tarihi araştırmacılarına göre, ilkellerdeki tek tanrı inancıyla,yüksek dinlerdeki tek tanrı inancı farklıdır. Yüksek dinlerdeki monoteizm kristalize edilmiş, dondurulmuş ve dogmalarla sınırlandırılmışken, ilkellerde akıcı, oynak ve değişkenlik sergilemektedir. Şimdiye kadar,dinleri araştırırken ve karşılaştırırken inançların nasıl ortaya çıktığı hakkındaki teori ve örneklemeler, bilimsel ve tarihsel geçek olarak evrimsel çerçeve içinde gelişmiştir.

Monoteist teorinin öncü ismi İskoç asıllı Andrew Lang (1844-1912), daha önceki bilginler tarafından ihmal edilen ve dikkatli bir analizden sonra animistik öncesi ve animistik inançlara indirgenemeyen Yüce Varlık kavramını"The Making of Religion,Londra ve Newyork,1898 " (Dinin Oluşumu) adlı eserinde ele aldı. A.Lang, bu kitabında dini menşenin Animizm'de bulunduğunu söyleyen Tylor'u reddediyordu. Lang ise, delillerini Avusturalyalılar ve Andamanais'ler gibi çok ilkel kabilelerde mevcut olan yüce tanrıların varlığı inancı üzerine dayandırıyor¹⁵⁸.

Andrew Lang, yaşadığı döneme hakim olan evrimci görüşe karşı anti-evrimci bir hareket başlattı. Ancak yine de bu hareket,devrin bir çok uzmanına tesir etmiş değildi. Çünkü Andrew Lang, bu konudaki dokümanlara tamamen

¹⁵⁶ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935 c.6,s.386.

¹⁵⁷ .a.g.e.,c.6,s.386.

¹⁵⁸ Mircea Eliade,Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu,çev.Mehmet Aydın,Konya,1995,s.55.

sahip değildi ¹⁵⁹. Andrew Lang,İlkellerdeki Yüce Varlık kavramını ortaya koyarken evrimciliğin de temellerinin sarsılmasının sinyallerini veriyordu. Ancak, onun ortaya koyduğu gerçekleri sağlama alacak sağlam bir metodu yoktu¹⁶⁰.

Andrew Lang, ilkellerdeki Yüce Varlık kavramını Avustralya'daki ilkel kabileleri üzerine temellendirmektedir. Ona göre Avustralya yerlileri en eski kültürlerle sahiptir. Avcı ve toplayıcı aşamada bulunmaktadırlar. Kültürün gelişmişliğinin özelliği olan bahçivanlık, ziraatçılık, hayvancılık yapmıyorlar.¹⁶¹ Andrew Lang'a göre Avusturalya kabileleri arasında Yüce Varlık'ın isimleri ve özellikleri şöyledir:

1.Narrinyeri'lilerdeYüceVarlık'ın adı Nurrundere veya Martummere'dir. Özellikleri,yer yüzündeki her şeyin yapan odur. O, insanlara seramonileri,sanati, her şeyi öğretti. O, şimdi çocukları ile beraber Gök yüzüne gitti. Onun ismi daima saygı ile anılmaktadır¹⁶².

2. Wotjobaluk'lar, onu Mami ngorak (Babamız) olarak adlandırırılar. Özelliği O,iyidir ve kimseye kötülük yapmaz¹⁶³.

3.Kurnai'lerde, Yüce Varlık, Mungan ngua (Bizim Babamız) olarak bilinmektedir. En eski zamanlarda Yer Yüzünde yaşamaktaydı ve Kurnai'lere bütün iyilikleri ve faydalı olan her şeyi öğretti. Onun Tundun adında evlenmiş bir oğlu var ve Kurnai'lerin soyunun kurucusudur¹⁶⁴.

.Theddora, Tuin ve Ngarigo Kabilelerinde Yüce Varlık'ın adı Daramulun'dur. Önceleri Yer Yüzünde oturuyordu. Şimdi Gök yüzünde oturmaktadır ve oradan insanların hareketlerini gözlemlemektedir. İnsanların ruhları ölümden sonra Daramulan'a gider. Gök gürültüsü onun sesidir¹⁶⁵.

5.Wiradyuri, Kamilaroi ve Euahlayi kabilelerinde Yüce Varlık Baiame (Her şeyin babası)olarak bilinmektedir¹⁶⁶.

6. Andaman kabileleri ataların ruhlarına tapınmayı bilmemektedirler. Onlara kurban sunulmaz. Onlar Puluga adında bir Yüce Varlık'ı tanımaktadırlar.Ateş

¹⁵⁹ WilhelmSchmidt,Handbuch dervergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930,s.14

¹⁶⁰ a.g.e,s.14.

¹⁶¹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1912,c.1,..,s.113.

¹⁶² a.g.e.,c.1,s.118.

¹⁶³ a.g.e.,c.1,s.119.

¹⁶⁴ a.g.e.,c.1.,s.119.

¹⁶⁵ a.g.e.,c.1.s.120.

¹⁶⁶ a.g.e. ,c.1,s.120.

gibidir ve görülmüzdür.Doğmamıştır ve ölümsüzdür. Canlı ve cansız varlıkları ve her şeyi yaratmıştır¹⁶⁷.

Bu tanrılar, antropomorfiktir, doğmamışlardır ve ölümsüzdürler.Yalnız Andrew Lang,ilkellerdeki "Yüce Varlık'ın" tek tanrıci özelliklerini sayarken, bu ilkellerdeki dinin monoteizm olduğunu açıkça söylememektedir. Yine de o,monoteizmin temellerini atmış olup, kendinden sonrakilere bu noktada rehber olmuştur diye biliriz.

Yüce varlıklar üzerine yapılan tartışmalarda öne çıkan bir konu da politeizm ve monoteizm meselesidir. Bu mesele Schmidt'in ortaya attığı, insanlığın ilk dininin tek tanrıci olduğu meselesiydi. Schmidt, monoteizmi insan dininin en son şekli kabul edilmek yerine, onun ilk din olduğu şeklindeki düşüncesi tartışmalara meydan verdi.

Monoteizm, insanlığın dini evriminde en yüksek noktasında geliştiği evrimciler açısından kabul edilmiş bir görüştür.Ruhlar,atalar,canlar yüceltilmiş kişilikleri ile politeist tanrılara dönüştürülürken, bir seçme süreci ile de bunlardan seçme tek tanrıciğın yüceltilmiş tek tanrısı geldi.

Evrimcilere göre,monoteizm ,insanlığın ulaştığı en son dindi. Herkes dinin kaynağı ile ilgili görüşlerinde kendi görüşünü dini gelişimin başına koymaktadır.Örneğin Tylor'a göre animizm,Schmidt'e göre ilkel monoteizmdir.

Etnolojik olarak en eski kabilelerde, monoteizm(tek tanrıciğık) Yüce Varlık inancı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüce Varlık'a Yüce Tanrı da denmektedir. Bu manada Schmidt'in görüşüne göre monoteizm (Yüce Varlık- Yüce Tanrı), Dünyayı yaratan ve yöneten tek bir tanrı inancıdır. Böyle tek bir tanrı inancına etnolojik olarak en eski kabilelerde Schmidt, bulduğuna inandı. Ancak F.Hermann gibi etnologlar," ilkellerde görülen Yüce Varlık kavramını, teolojik ve hiyerarşik olarak örgütlenmiş dinlerdeki tanrı kavramından ayrı düşünmemiz gerektiğini" söylemektedir¹⁶⁸.

İlkel kültürleri,Kültür Tarihi metotları ile kronolojik ve tarihsel ilişkiler üzerine oturarak çalışan P.Wilhelm Schmidt, "Der Ursprung der Gottesidee, Münster,1912,12cilt" (Tanrı Düşüncesinin Menşei) adlı dizide "Yüce Varlık" konusunu geniş olarak ele almıştır.

Schmidt, Andrew Lang'ın en ilkel kabileler arasındaki keşfettiği " büyük

¹⁶⁷Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1912.,c1.,s.131.

¹⁶⁸ Sedat Veyis Örnek, İlkellerde Din,Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul, 1971, s.71.

tanrılar” olayı ile iyice etkilenmişti. Schmidt, tanrı mefhumu gibi oldukça kesin bir soruya “ilkeller denen” cemiyetlerdeki kültürel katmanları açıklamaya ve tahlile imkan veren sağlam bir tarihi metottan yararlanmadan cevap verilemeyeceğini anlamıştı. Yine Schmidt, Tylor’un, Frazer’in, Durkheim’in ve Antropologların büyük çoğunluğunun anti-tarihi yaklaşımlarına şiddetle tepki göstermişti¹⁶⁹. Schmidt, tarihselcilikle uyuşarak tek tanrıci din anlayışını dinin ilk tanrısal keşfinden itibaren sürekli olarak geri dönüşmelerden geçirmiştir¹⁷⁰

Schmidt’e göre insanlığın en eski kültürü” avcı-toplayıcı” kültürdür. Bu kültür Schmidt’e göre, “avcı-toplayıcı” kültür çekirdek kültürdür. İkel kültür çevrelerinde görülen “Yüce Tanrı” inancını monoteist bir anlayışla yaklaşarak, insanlığın ilk dinin “tek tanrıya” inanma şeklinde başladığını ifade etmektedir.

Schmidt’e göre başlangıçta her yerde bir çeşit ilkel monoteizm (Urmonoteizm) mevcuttu. Fakat insan cemiyetlerinin sonraki gelişmesi, bir çok şekiller içinde bu orijinal inançları silmişti¹⁷¹.

Schmidt, “Ursprung der Gottesidee” (Tanrı Düşüncesinin Kaynağı) adlı eserinde ilk topluluklarla ilgili etnolojik Dinler Tarihi alan çalışması yapmıştır. Ondaki “Yüce tanrı ” kavramı üç önemli temele dayanmaktadır. Birincisi etnolojik temel, ikincisi mitolojik temel, üçüncüsü teolojik temel.

Çağımızın en bilgili etnologlarından olan Wilhelm Schmidt, bir yüce Tanrıya olan ilkel inanç hipotezini hazırlamış ve bundan ilkel monoteizm teorisini kurmuştur. Çok kabiliyetli bir bilgin olmasına rağmen Schmidt, aynı zamanda bir katolik rahibi idi. İlim dünyası onun Apolojetik niyetleri beslediğinden endişe duymuştu¹⁷². Schmidt, bunu doğrudan açığa vurmamaktadır.

Wilhelm Schmidt, kültür tarihi belgeleri ile insanlarda azalmaya doğru giden “Yüce Tanrı” fikrini, ateizme karşı bir savunma biçimi olarak ortaya çıkarmıştır. Schmidt, bu etnolojik kültür tarihi çalışmasında ilkellerdeki “Yüce Tanrı” nın varlığını ispatlamak ve bilim verilerinin dini verileri ile çatışmadığını göstermek istemiştir. İkincisi öncelikle dinin o dönemlerde insanı uyuşturan afyon

¹⁶⁹ Mircea Eliade, Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu, çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s.32.

¹⁷⁰ Henryk Zimon, Monoteizm pierwotny, Wilhelma Schmidta toeia i jej krytyka w wieddenskiej szkole etnologicznej, Lublin, 2001, s.225.

¹⁷¹ Mircea Eliade, Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu, çev. Mehmet Aydın, Konya, 1995, s.33.

¹⁷² a.g.e., s.56.

görüşüne karşı bir tepki ve de kilisenin bilime karşı olmadığını göstermek istedi¹⁷³.

Animizm ve Animist öncesi fikirler dini gelişimin başlangıç safhaları olarak ilkel toplulukların her zaman ve her yerdeki özelliği değildi. Schmidt'in vakıa araştırmaları onu şu sonuca götürdü : En eski insan grupları sık sık bir YüceTanrı fikrine sahipti ve genellikle çok az animistik düşünce ve özelliği açığa vuruyorlardı¹⁷⁴.

İtalyan Dinler Tarihçisi Raffaella Pettazoni (1883-1959),Yüce varlık konusundaki görüşü ise şöyledir: " İkel diye adlandırılan halkların Yüce Varlığı hakkında tarihsel-dini bir tarzda konuşulduğunda bununla genellikle Semavi Yüce Varlık kastedilir. Sınırsız genişliği,daimi var oluşu,harikulade parlaklığıyla gök yüzü, insan zihnine yücelik.emsalsiz haşmet,yüce ve esrarengiz güç fikrini uyandırmaktadır¹⁷⁵. Artık Pettazoni'ye göre, Yüce Varlık, göğün efsanevi idraki üzerine kurulmuştur. Pettazoni'de tek tanrıcılık deyince " Yahudilik,Hıristiyanlık ve İslamiyet anlaşılmaktadır. Tek Tanrı inanc her zaman bir peygamberin tebliğine bağlıdır¹⁷⁶

¹⁷³ Ernest Brandewie, Wilhelm Schmidt and The Origin of the Idea of God,Lanham,1983,s.96.

¹⁷⁴ a.g.e.,s.49.

¹⁷⁵ Rafaella Pettazoni,Yüce Tanrı İnancının Fenomenolojik Yapısı ve Tarihsel Gelişimi, Ter. Mehmet Aydın,Mehmet Şahin,Mehmet Soyhun,Dinler Tarihinde Metodoloji Denemeleri,Konya, 2003,s.72.

¹⁷⁶ Rafaella Pettazoni,Tanrıya Dair,çev. Fuat Aydın,İstanbul,2002,s.21.

II.BÖLÜM

P.WILHELM SCHMİDT'İN DİN ANLAYIŞI

2.1. Schmidt ve Evrim Anlayışı

Kültür tarihi araştırmalarında tabii bilimlere özgü görüş ve yöntemleri uygulayarak kültürlerin ve kültür öğelerinin gelişme basamaklarını ortaya koymaya çalışan görüşe, Dinler Tarihinde evrimci görüş denir. 19. yüz yılın yarısında Tylor gibi bilginler toplumu " aşağı basamaklardan yukarıya doğru, basitten karmaşığa doğru" geliştiğini ileri sürdüler¹⁷⁷. Evrimciler, evrimi, tarih boyunca sürüp giden tek bir çizgiden ibaret saydılar. Schmidt'te evrim(gelişim),tek yükselen bir hat içinde değil, bilakis kesin bir noktadan itibaren çok bağımsız hatlar içinde gelişmiştir. Yine bu hatlar daha sonra tekrar yeniden bir birleri ile temasa geçmiştir¹⁷⁸. Schmidt, Tylor ve diğer evrimcileri gerçeklerle sorgulamıştır. Bundan dolayı da UdG (Ursprung der Gottesidee) adlı eserinin önemli hedeflerinden biri de gerçeklerle ilgili kayıtları ortaya çıkarmak olmuştur.

Schmidt, UdG adlı eserinde," gelişim" veya " evrim " anlamına gelebilecek Almanca'da "Entwicklung" kelimesini sıkça kullanır. Bu onda evrimi inkar ettiği anlamına gelmemektedir. O da evrimcidir. Ancak onun evrimcilik anlayışının temelinde "biyolojik evrimcilik" değil "kültürel evrimcilik" vardır. Schmidt, insanlığın kültürel evrimcilik sürecini kabul etmektedir. Bu kültürel evrime göre, insanlar tarihidir. Bir geçmişi ve menşei vardır. İnsanlık ona göre çekirdek kültürden meydana gelmiş ve oradan gelişmeye başlamıştır.

Schmidt'in evrim anlayışında bütün Dünya kültürlerinin kendisinden yayıldığı, türediği çekirdek bir kültür vardır. Bu çekirdek kültüre ulaşmak için "Kültür Tarihi Metotlarını" kullanmıştır. Eserlerine bakıldığında "onun metodu kendisine rağmen evrimci bir şemaya"¹⁷⁹ götürdüğünü görmekteyiz.İnsanın gelişimine ve değişikliğe yol açan ana unsur Schmidt'e göre ekonomidir. Burada meydana gelen değişiklikler başka değişikliklere de yol açmış olup evrimi

¹⁷⁷ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930,s.9.

¹⁷⁸ a.g.e.,s.10.

¹⁷⁹ Ernest Brandewie,W.Schmidt and The Origin of the Idea of God,Lanham,1983,s.67.

meydana getirmiştir¹⁸⁰. Schmidt'in kültürel evrim anlayışında, populasyon önemlidir. Büyük populasyonu olanlar, evrime veya gelişime neden olur¹⁸¹. Negatif olarak büyük populasyonu olmayan grupların diğer gruplarla fazla teması yoksa çok daha fazla gelişme sağlayamayacaktır. Populasyonu az olan veya olmayan (münferit) grupların yerleşim yerleri sınırlı olduğu için çok yavaş değişim göstereceklerdir ve onların kültürleri sabit kalacaktır. Bundan dolayı da etnolojik olarak eski olacaklardır.

Schmidt, bu yolla Kültür Tarihini çok önemli bir var sayımını ortaya koymaktadır. Yani sabitliğini, en eski kültürün değişmezliğini¹⁸². Schmidt sadece kültürel anlamda bir evrim teorisi geliştirmekle kalmaz, ilkel kültürlerden başlayarak insanlık tarihi ile ilgili olarak evrensel bir dünya tarihi yazmak gayretine da girer¹⁸³. Schmidt, etnolojik kültür tarihi konusunu işlerken evrimci anlayış çerçevesinde gelişen din anlayışına karşı apolojetik hedeflerinin de olduğu görülmektedir¹⁸⁴.

Tabii Bilimlerde Darwin, Kültürel Antropolji alanında da Schmidt, evrim teorisinin öncüleridir. Darwin biyolojik kökeni ararken, Schmidt de yaratılışla ilgili kültürel kökeni aramıştır. Schmidt'in görüşüne göre "Urreligion" (ilkel din) i ortaya koyabilmek için etnolojik olarak "Urkultur" (ilkel kültür) ve "Urvölker" (ilkel halklar) ı ortaya koymak gerekiyordu. Bunun içinde etnoloji kültür tarihi, onun için çalışılması gereken bir alandı.

2.2. Wilhelm Schmidt ve Skolastisizm

Schmidt'in teolojik delillerinin arkasında, onun Berlin Üniversitesinde öğrenci iken almış olduğu Skolastik felsefenin etkisi görülür. O, diğerleri gibi okumuş sıradan bir rahip değildi. O, zamanın dini ve felsefe anlayışını modernize etmek amacıyla etnolojinin referansları ile kendini dinin kökenini araştırmaya yönlendirdi. Onun din anlayışında akıl ve din yan yanadır. Skolastik felsefede de akıl ve din yan yanadır.

Schmidt, pek çok bakımdan özellikle Thomistik felsefeden etkilenmiştir. Bu felsefe ona şunu diyordu: " Her şey bir sistem dahilindedir. Her şey her şeye

¹⁸⁰ Wilhelm Schmidt, Völker und Kulturen, Regensburg, 1924, s.53.

¹⁸¹ a.g.e., s.58.

¹⁸² Ernest Brandewie, W.Schmidt and the Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s.66.

¹⁸³ a.g.e., s.72

¹⁸⁴ a.g.e., s.73.

bağlıdır. Eğer siz onlardan bir tanesini kabuk ederseniz diğerlerini de kabul etmiş olursunuz. Bu bir Thomistik felsefe mantığıdır. Schmidt'in en iyi bilinen eseri "Der Ursprung der Gottesidee" bu mantığa benzerlik gösterir¹⁸⁵. Kültürlerdeki benzer öğeleri alıp, diğerlerine önem vermemiştir.

Modern felsefenin başlangıcı sayılan Descartes felsefesi sayesinde Th.Aquen felsefesi hakimiyetini kaybetti. Bu hakimiyet,Orta çağda şekillenmiş ve inanç birliğini kabul etmiş bir Hıristiyan felsefesi idi.Schmidt, deliller ileri sürmeyi sever. O, dinle ilgili delilleri ile bütün gelişmeleri sarstı. Etnolojik olarak en eski gruplar orijinal dini düşüncelerini muhafaza ederler. Bu düşünceler, atalardan beri aynı şekilde devam etmiştir.Eğer bir kişi grubundan ayrılır da başka bir gruba dahil olursa, inandığı tek Tanrı inancını yine devam ettirir. Kendi geleneklerini yaşatmaya çalışır. Fakat zamanla diğer grubun geleneklerine yavaş yavaş adapte olabilir¹⁸⁶.Schmidt'in Thomizm'den etkilendiği aşikardır. Bu felsefe ona şunu söylemektedir:" Mantık insanın en üstün özelliklerinden biridir. İnsan düşünerek, mantık yürüterek gerçeği bulabilir.İnsan gerçeği bulmak için takip ettiği yolları bulabilir. İnançtan bilime geçebilir. Ya da tersini yapabilir¹⁸⁷. Schmidt burada ilahiyattan Etnolojiye dönmüştür.Kendini etnolojik araştırmalara vermiştir.

2.3. Schmidt ve Kültür Tarihi Metotları

Schmidt'in metodu sıkça söylendiği gibi Graebner'den almış olduğu Kültür Tarihi metotlarına dayanmaktadır. O, sadece bu metotta bazı ilavelerde bulundu ki, o, kültürün coğrafi ve yerel tabiatının yanı sıra kültür çevresinin içeriği üzerine vurgu yapmıştır. O, bu Kültür Tarihi metodunu kültürün toplumsal ve dini boyutları üzerine vurgu yaparak metodunu tamamlamıştır¹⁸⁸. Schmidt, dini diğer alanlara etki eden bir faktör olarak görürken diğer kültürel faktörleri de dine dahil ederek, Dini Etnolojiyi, Mukayeseli Dinler Tarihi çalışmasında bir araç olarak kullanmıştır¹⁸⁹. O, Etnolojinin konusunun sadece insanlığın kültür varlıkları arasında maddi kültür öğeleri olmayıp, aynı zamanda da kültürün edebiyat, ahlak, hukuk ve din gibi öğelerini de konusu olması gerektiğini

¹⁸⁵ Ernest Brandewie,When Giants walked the Earth,the Life and Times of Wilhelm Schmidt,Feiburg,1990,s.86.

¹⁸⁶ a.g.e.,s.87.

¹⁸⁷ a.g.e.,s.90.

¹⁸⁸ Ernest Brandewie, W.Schmidt and The Origin of the Idea of God,Lanham, 1983,s.68.

¹⁸⁹ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930 s.4.

vurgulamaktadır¹⁹⁰. Schmidt'in Kültür Tarihi kuramını amacı, en eski insanlık gelişiminin kalıntıları ve belgeleri olarak bugünkü ilkel halklardaki insanların bugünkü durumunu anlamak değil, aynı tarihi zamanları aşarak insanlık tarihinin binlerce yıl ötesine geçerek bu kültürlerdeki kültürün oluşumunu yer yüzündeki kültür çevreleri ve kültür katmanlarından hareketle göstermektir¹⁹¹. Aynı zamanda Schmidt, insanlık tarihi ilgili diğer bilimlerin yapamadığını ve diğer bilimlerin de Etnolojiden bunu beklediklerini söyleyerek, Schmidt'in Etnolojiye özel bir değer verdiğini görmekteyiz¹⁹².

Schmidt, etnoloji çalışırken tarihi yöntem kuramını üç ana gruba ayırmıştır:

- 1.Kaynak bilgisi.
- 2.Kaynak bilgilerini açıklama ve yorumlama.
- 3.Sentezleme¹⁹³

Schmidt, etnolojinin bu üç temel ögesinden hareket ederek, etnoloji dolayısıyla da kültür ve kültür halkası kavramlarını açıklamıştır. Ona göre "etnoloji bir akıl bilimidir. Uğraştığı bütün alanlar akıldan türemiştir. Aklın yolundan geçerek bir kalıp haline gelmiş ve bu süreç içerisinde Etnoloji bir kültür nesnesi olur"¹⁹⁴.

Schmidt'te Etnoloji, ergoloji, ekonomi, toplum gibi konuların yanı sıra ahlak ve dini de içine alan geniş bir bilim anlayışına dönüşmüştür¹⁹⁵. Bu ögeler, Schmidt'in Kültür Tarihi metodu içinde kültür çevresini oluşturan elementler olarak görülmektedir¹⁹⁶. Kültür Tarihi Etnolojisi, tarihi araştırmasında kültür çevresine dayanarak, araştırma esnasında kültür çevresini oluşturan öğeleri görmemezlikten gelemez¹⁹⁷.

W.Schmidt, Etnolojiyi insanlar için şüpheye düşürmeyecek bir tarih bilimi olduğunu belirtmektedir¹⁹⁸. Çünkü Etnoloji, ona göre bir akıl, bir mekan, bir tarih bilimidir¹⁹⁹. Rasyonel düşünen o günün bilim dünyası için yine dinin kökeninin

¹⁹⁰ Wilhelm Schmidt, Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie, Münster, 1937, s.3.

¹⁹¹ a.g.e., s.12.

¹⁹² a.g.e., s.12

¹⁹³ a.g.e., s.14.

¹⁹⁴ Wilhelm Schmidt, Völker und Kulturen, Regensburg, 1924, s.7

¹⁹⁵ Wilhelm Schmidt, Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie, Münster, 1937, s.164.

¹⁹⁶ a.g.e., s.164.

¹⁹⁷ a.g.e., s.164.

¹⁹⁸ Ernest Brandewie, When Giants walked the Earth, the Life and Times of Wilhelm Schmidt, Freiburg, 1990, s.97.

¹⁹⁹ Wilhelm Schmidt, Handbuch der Methode der Kulturhistorischen Ethnologie, Münster, 1937, s.3

monoteizm şeklinde olduğunu rasyonel olarak ispatlaya bilmek için etnoloji bilimini kendine en güvenilir bir yol olarak görmüştür.

Etnoloji Bilimi içinde Kültür Tarihi metodu seçkin bir yoldu. Kültür Tarihi bildiğimiz tarihten farklıdır. Tarih yazılı kaynaklara dayanırken aynı dönem içindeki belli öğeleri inceler. Kültür Tarihi ise bir grup halindeki elementleri inceler. Kullanılan yöntem mit'ler, sosyal öğretiler, ekonomi tipleri, binaların nasıl yapıldığı ve kültürden kaynaklanan dokümanlardır. Bunların hepsi kültür grubunun tarihini oluşturmada yardımcı olur²⁰⁰.

Schmidt, dinin ilk başlangıcının monoteizm şeklinde olduğunu ifade ederken, bunu ortaya koya bilmek için Etnoloji bilimi ile meşgul olmuştur. Dinin menşei ile ilgili araştırmalar etnolojide iki koldan yapılmıştır. Birincisi evrimci metod, ikincisi kültür tarihi metodudur. Kültür Tarihi okulu, ilkelerin kültürlerine tarihsel bir derinlik kazandırmaya evrimci kuramlar yerine, bu kültürlerin tarihsel oluşumunun nesnel değerlendirmesini yapmaya yönelen etnolojik okuldur. Çıkış noktasını Ratzel ve Frobenius'tan alan, Graebner, Ankermann, W.Foy tarafından temsil edilen ve Schmidt ve Koppers tarafından genişletilerek sürdürülen okula ise Kültür Tarihi Okulu denir.

Friedrich Ratzel(1844-1904), kültür öğelerinin göçlerle yayıldığını ileri sürmüştür²⁰¹. Kültür Tarihi Okulunun diğer önemli ismi Fritz Graebner (1877-1934) 'dir. Frobenius'tan aldığı Kültür çevresi kavramını geliştirmiştir. Graebner gibi Bernhard Ankerman da (1859-1943) kültür çevresi kavramı üzerine çalışmıştır.

Graebner," *Kültürkreise und Kulturschichten in Ozean*" (Okyanusya'da Kültür çevreler ve Kültür katları), Ankermann da "*Kulturkreise und Kulturschichten in Afrika*" (Afrika'da Kültür katları ve Kültür çevresi) alanında çalışırken vardıkları sonuca, Schmidt'te Avusturalya, Okyanusya, Güney-Doğu Asya'da mitolojik ve linguistik çalışmalarda benzer sonuçlara varmıştır. Bu benzerlikler tarihsel olarak kültürlerin birbirlerini izledikleri ve kültürler arasındaki benzerliklerdi²⁰². Schmidt, bu dil çalışmasında şöyle bir sonuca da varmıştır:" Şayet dil bu kadar uzağa yayılabiliyorsa, kültürün diğer unsurları da

²⁰⁰ Ernest Brandewie, *When Giants walked the Earth, the Life and Times of Wilhelm Schmidt*, Freiburg, 1990. ,s.98.

²⁰¹ Sedat Veyis Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara, 1971, s.203.

²⁰² Ernest Brandewie, *W.Schmidt and The Origin of the Idea of God*, Lanham, 1983, s.68.

yayılabilirdi. Schmidt, benzerlik gördüğü yerde kültürler arasında bağlantılar kurmayı ihmal etmedi²⁰³.

Schmidt'in diğerlerinden ayıran belirgin özellik, onun kültürün sosyal ve dini boyutları üzerinde fazla durmasıdır. Böylece Schmidt, Etnoloji çalışarak geçmişindeki ilahiyat birikimine destek vermiştir. Onun kültür tarihi araştırmasının önemli özelliği etnolojik fenomenin tarihi ilişkilerine atıfta bulunmasıdır. Schmidt, en eski kültür hakkında yazılı kaynakların eksikliğinden dolayı Etnolojik olarak ilkel kültürler arasında ilişkilerin ortaya konmasında Frobenius'tan aldığı Form ölçüsü* ve Quantitet** ölçüsü kullanmıştır. Bu ölçüler yardımıyla kültür çevrelerine ulaşmıştır²⁰⁴.

Schmidt, Etnoloji çalışarak etnolojik olarak en eski halkları ortaya koymaya çalışmış ve bu halkları da ilk kültürler olarak nitelendirmiştir.

Schmidt'in, Kültür Tarihi anlayışı göç, kültür çevresi (Kulturkreise) ve kültür katmanları (Kulturschichten) kavramları üzerinde temellenmektedir. W.Schmidt'e göre Kültür Tarihi Etnolojisinin amacı şu olmalıdır:

Birinci amacı, form ve miktar kriterleri (ölçüleri) yoluyla (kültürel benzerlikleri karşılaştırarak) kültür çevrelerini tanımayı sağlayan, yer yüzündeki kültürel öğelerin karşılıklı ilişkisi ve bağlarını kurmak. (Kulturkreise)²⁰⁵. Kültür çevreleri arasında ilişki kurmak, Kültür Tarihi Etnolojisinin birinci amacıdır.

Schmidt'e göre bir kültür çevresinin konusu, o kültür çevresinde var olan, ergoloji(maddi kültür),ekonomi, toplumsal yapı,gelenek ve din gibi konuları inceleme alanı içine almalıdır²⁰⁶. Kültür Tarihi Etnolojisi, tarih araştırmalarında kültür çevresine dayanmaktadır²⁰⁷. Schmidt'in bu bilimsel araştırmasında bulduğunu iddia ettiği farklı kültür çevrelerinin sayısı yedidir. Bunların en ilki artık yoktu. Sadece var sayılıyordu. Teşhis edilen Kültür çevresi (daireleri) şunlardır:

²⁰³ Ernest Brandewie, W.Schmidt and The Origin of the Idea of God, Lanham, 1983., s.69.

²⁰⁴ Wilhelm Koppers, Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien, Viyana, 1954, c.LXXXIII, S.89.

- Form ölçüsü: Kültür öğelerinin aralıklı yayılması esnasında kültür öğeleri arasındaki tarihi ilişki ve bağlantıyı kabul eder.
- Quantitaet ölçüsü: Aynı yerlerde görülen iki kültür öğesi arasındaki benzerlikleri, sadece o öğeler arasında değil, başka öğeler arasında aramak.

²⁰⁵ Henryk Zimon, Monoteizm pierwotny, Wilhelma Schmidta toeia i jej krytyka w wieddenskiej szkole etnologicznej, Lublin, 2001, s.40.

²⁰⁶ Wilhelm Schmidt, Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie, Münster, 1937, s.164
²⁰⁷ a.g.e, s.165.

1. Egzogami ve monogamiye özgü kültür daireleri.
2. Egzogami ve cinsiyet totemizmine özgü kültür daireleri.
3. Egzogami ve iki taraflı soya özgü kültür daireleri.
4. Egzogami ve baba tarafından gelen soya özgü kültür daireleri.
5. Egzogami ve ana tarafından gelen soya özgü kültür daireleri.
6. Özgür seçim ve ana tarafından gelen soya özgü kültür daireleri.
7. Özgür seçim ve baba tarafından gelen soya özgü kültür daireleri²⁰⁸.

Schmidt, Etnoloji çalışarak etnolojik olarak en eski halkları ortayakoymaya çalışmış ve bu halkları da ilk kültürler olarak nitelendirmiştir. Bu kültürlerin temel özelliği avcı – toplayıcı aşamada olmalarıdır²⁰⁹.

Schmidt, bu kültür dairelerini aşağıdaki gibi özelliklerine göre de birleştirip gruplandırarak kronolojik tarih yerine, etnolojik tarih şeması yapmıştır. Schmidt, kendisinin düzenlediği kültür çevrelerini şu şekilde bir sistematik hale getirmiştir:

1.Eski Kültür Çevresi	1.Merkezi ilkel kültür:Egzogami ve monogami kültür (Toplayıcılık safhası) çevresi.	
	2.Güneye ait ilkel kültür çevresi:Egzogami ve bağıntılı totemizm.	
	3.Kuzeye ait ilkel kültür:Egzogami-eşit haklı çevresi.	
	4.Bumerang kültürü:Eski kültür ile ana tarafından gelen soy karışımı.	
	*Erkek et sağlar *(avcılık)	Kadın sebze sağlar (toplayıcılık)

Egzogami baba tarafından gelen soy (Totemci yüksek avcı: şehir kültürü)

Egzogami anadan gelen soy (bahçıvanlık,köykültürü)

²⁰⁸ Ernest Brandewie, Wilhelm Schmidt and the Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s. 153.

²⁰⁹ Josef Haekel, Prof.P.W.Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika, Saeculum, c.7, Münih, 1956, s.2.

2. İlkel Kültür Çevresi (Üretim aşaması)	Büyük aile,baba hukukuna dayalı Kültür çevresi (hayvan yetiştiricigöçebeler:Hükümd arhalklar)	
3.İkincil Kültür Çevresi:	özgür baba hukukuna dayalı kültür çevresi. (Polinezya,Sudan, Batı Asya,Güney doğu Asya, Güney Avrupa)	özgür ana hukukuna dayalı kültür (Güney Çin,Hindistan Kuzey Doğu Güney Amerika)
4.Tersiyer (üçüncü) kültür çevresi	Asya, Avrupa, Amerika en eski yüksek kültürler ²¹⁰ .	

Schmidt'in "Kültürkreis" (Kültür çevresi) ı, üç aşamadan oluşur : " en eski basamak, primer (ilkel) basamak ve sekunder (ikinci) basamak. Eski safhaya ekonomik olarak toplayıcılıkla geçinen gruplar girmektedir. Bu insanlar üretkenliği artırmak için doğayı işlemezler,yalnızca doğanın kendilerine sunduğunu alırlar. Erkekler, et için avlanırlar,kadınlar sebze toplarlar. Primer (ilkel) safha, doğayı işlemenin başladığı kültür dairelerini içerir. En azından ekzogami ve anne tarafından gelen soya özgü kültür dairelerindeki gibi. Kadınların toplayıcılığı zamanla bahçıvanlığa dönüşmüştür. Büyük baba tarafından gelen erkeklerin avcılığı ise zamanla hayvan yetiştirmeciliğine dönüşmüştür. Egzogami ve baba tarafından gelen soya özgü diğer bir kültür dairesinde bu geçiş bir tür hayvan inanişına yol açmış ve totemizme dönüşmüştür. İkinci safha, ilkel kültür dairelerinin, ilkel kültür daireleri veya eski safha kültür daireleri ile karışmasından meydana gelmektedir. Bunun bir örneği geniş aileler ve baba tarafından gelen soya özgü daire ile ekzogami ve anne tarafından gelen soya özgü dairenin karıştırılması ile gelişen özgür seçim ve anne tarafından gelen soya özgü kültür dairesidir²¹¹.

²¹⁰ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster, 1930,s.234.

²¹¹ a.g.e.,s..232.

Schmidt, Urstufe (en eski safha) de üç (dört) kültür safhasının tespit edildiğini söylemektedir :

1. Monogami ve ekzogamiye özgü olan kültür dairesi. Bu kültür dairesi Afrika, Güney Asya, aynı zamanda Yeni Gine ve Yeni Hebrides'teki Pigmenleri kapsamaktadır.

2. Ekzogami ve cinsiyete bağlı totemizme özgü olan kültür dairesi. Bu Güney-Doğu Avusturalya ve Tazmanya'daki grupları kapsamaktadır.

3. Ekzogami ve iki taraflılığa özgü (Eşit haklara) veya arktik kültür dairesi. O, Kuzey Amerkadaki ilk eskimoları ve Kuzey-,Kuzey –Doğu Asya'nın halklarını içine alır ve Zentral Kaliforniyalıları ve eski Algonkinlerle ilişkisi vardır.

4.Bumerang kültür çevresi. Avusturalya kabilelerini içerir ve ikinci kültür çevresini izler ve Yukarı Nil'deki Afrika kabilelerini ve Güney Afrikayı içine almaktadır²¹².

En eski aşamadan sonra primer aşama (birinci aşama) gelmektedir. Schmidt, bu aşama da üç kültür çevresinin bulunduğunu ifade etmektedir:

1. Göçebe hayvan yetiştiricilerin büyükaile-baba hukukuna dayalı kültür çevresi. Kırsal kesim göçebelere ve sonradan genişleyen, imparatorluk kültürleri haline alan Ural – Altay,Hint-Avrupa, Hami-Sami kavimlerini kapsar.

2. Totemik yüksek avcılarının egzogami- baba hukukuna dayalı kültür çevresi. Sanatın, ticaretin, zanaatın ve şehir kültürünün kurucusudurlar. Kısıtlanmış hiçbir yayılmaya sahip değildir. Yani coğrafi olarak kısıtlanmamaktadırlar.Bunlar Avusturalyanın Güneyinde ve merkezinde, Yeni Gine'de,artık Hindistan olarak adlandırılan Malenesya ve Endonezya'nın bazı bölgelerinde, Afrika'nın çoğu yerinde, Güney ve Kuzey Amerika'da bulunmaktadırlar.

3. Aynı şey köy kültürünü oluşturan bahçıvanlık yapan egzogami ile ilgili ana tarafından gelen soyun kültür dairesi için de geçerlidir.Bunlar Doğu ve Batı Avustralya'da, Malenesyanın merkezinde, Endonezya'nın bazı bölgelerinde, Güney-Doğu Asya ve Hindistan'da, Batı- orta ve Doğu Afrika'da,Güney ve Kuzey Amerikanın bazı bölgelerinde görülmektedir²¹³.

²¹² Wilhelm Schmidt,Handbuch der verglichenen Religionsgeschichte,Münster,1930.,s.232.

²¹³ a.g.e.,s.233.

Ancak ikincil kültür çevresinin ne derece yayıldığını açık bir yolla ifade etmek zordur. Gerek özgür ana hukukuna dayalı, gerekse özgür baba hukukuna dayalı kültür çevrelerinin Batı Asya ve Avrupa'nın ilk tarihi zamanlarına uzandığını söylemek kafidir²¹⁴.

İkinci amaç, belirlenmiş dünyevi deliller (uzayda, mekanda meydana gelenler, temas, birleşme, üstüne yığılma ve daha büyük kültür komplekslerinin ve bütün kültür çevrelerinin yer değiştirme yönü) yoluyla kültürel fenomenlerin geçici sırası ve prosedüre dayanan etkiler kurmak (Kultürschichten)²¹⁵. Örneğin A, B ve C kültürlerini ele alalım. A kültürünü de oradaki en eski kültür olarak düşünelim. Schmidt'e göre de göçler ve hareketlilik her zaman vardır. Buraya sonradan gelen B kültür veya C kültürleri A kültürünün üstüne yığılma yaparak kültür katmanlarını oluşturacaktır. Burada maddi ve dini kültürler arasında ilişkiler meydana gelecektir. Bu bakımdan bir kültür çevresi diğer kültür çevresi ile bir yerde doğrudan ilişkiye geçemez. Bir kültür bölgesi diğer kültür bölgeleri ile ilişkiye geçtiğinde kültürel karışım şekilleri ve ilişki şekilleri ortaya çıkmaktadır. Bu ilişkiler, Dünya'nın en ücra köşeleri olan tecrit edilmiş tek kültür bölgelerinden daha gençtirler²¹⁶. Çünkü bu bölgeler dünyadan tecrit edilmiş bölgeleri olduklarından burada diğer bölgelerle ilişki hiç yok gibidir²¹⁷. Kültür bölgelerindeki zaman ve mekanın ardılıkları ile ilgili kültür öğelerinin tarihsel bağlarının var olduğu kabul edilerek, bu bağlar, "Nicelik ölçüsü" (Ayrı yerlerde görülen iki kültür öğesi arasındaki benzerlikler) yolu ile kültürler arasındaki ilişki ve onların eski olup olmadıkları tespit edilebilir. Bu kültür öğeleri aletler ve aletlerin yapımı, evler, kalkanlar, oklar, giyim ve kuşam vb. dir. Bu yolla Schmidt, kültürlerdeki benzer öğeleri alıp onları diğerleri ile mukayese ederek etnolojik en eski kültüre ulaşmıştır.

Üçüncü amaç, kültür gelişiminin iç ve dış gelişimini açıklamak²¹⁸. Gelişim burada iki türlü olmuştur: İç gelişim ve dış gelişim. İç gelişim kültürün kendi doğasından, insanın kendi psikolojik durumundan kaynaklanmaktadır. Dış gelişim ise dış faktörlerden dolayı olmuştur. Coğrafya ve diğer komşu kültürlerle ilişkiler sonunda kültürel değişim ve gelişime etki etmektedir.

²¹⁴ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.233.

²¹⁵ Henryk Zimon, Monoteizm pierwotny, Wilhelma Schmidta tocia i jej krytyka w wieddenskiej szkole etnologicznej, Lublin, 2001, s.40.

²¹⁶ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.227.

²¹⁷ a.g.e., s.245.

²¹⁸ a.g.e., s.40.

Dördüncü amaç,kültürün bileşimini meydana getiren belirli öğelerin başlangıç problemini araştırmak (aletler,kurumlar, aile ve din)²¹⁹.

Kültür Tarihi,yazısız kültürleri incelemektedir.Schmidt , kültür tarihindeki "Kültür çevresi" kuramı yazısız kültürlerin çeşitliliğini bir tarihi düzen içine sokmuştur. Bu düzen içinde yukarıda gösterildiği gibi, en eski kültür çevresi,avcı toplayıcılık,birinci kültür çevresi,ikinci kültür çevresi,üçüncü kültür çevresi oluşmuştur. Bu kültür çevrelerini tespit ederken Schmidt," önce en yeni,sonra yeni,eski,en eski kültürlere doğru bir yol izlemiştir²²⁰.

Kültür Tarihi metodu, kültürün önce belli bölgede oluşup sonra göçlerle diğer yerlere göçlerle yayıldığı görüşüne dayanır. Schmidt, kültür çevrelerinin oluşumunda göçü kabul etmektedir. Ona göre bu göç, Asya insanının ortaya çıkmasından ve tedricen oradan dünyanın diğer bölgelerine göç olduğunu kabul ederek, Asya'nın tropik ve subtropik bölgesini insanlık kültürünün menşei olarak görmüştür²²¹. Bu göçlerle birlikte yer yüzünde Schmidt'in bu kültür tarihi metoduna göre üç büyük ilkel kültür grubu meydana gelmiştir:

- 1.Kutup –Amerika İkel Kültür bölgesi
- 2.Asya ve Afrika İkel Kültür bölgesi
- 3.Güney-Doğu Avustralya İkel Kültür bölgesi²²².

Schmidt,bu üç büyük kültür grupları,önce kendi içindeki ilkel kültürler arasında etnolojik ve dini ilişkilerinin benzer ve ortak yönlerini inceler. Zaman ve mekan bakımından ayrı kıtalarda olan ilkel kültürler arasında da ilişkilerin olup olmadığını araştırır.

Schmidt, yukarıdaki bu üç kültür bölgesinde "toplayıcı-avcı aşamadaki ilkel kültürleri "temel kültürler olarak kabul etmektedir²²³. Schmidt'in kültür çevresi veya kültür halkaları kavramını oluşturan kültür kompleksleri* binlerce yıl önce yer yüzünün belli bir bölgesinde oluşmuş ve oradan itibaren de zaman süreci içinde göçlerle birlikte yayılmıştır. Bu yayılma içerisinde diğer kültürlerle

²¹⁹ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930,s.41.

²²⁰ a.g.e.,s.244.

²²¹ a.g.e.,s.228.

²²² Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6.s.11-12.

²²³ Josef Haekel, Prof.P.W.Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika, Saeculum,c.7, Münih,1956,s.4.

karışmış ancak insanın sebatkar çabası sayesinde öğelerinin önemli kısmını bugüne kadar korumuştur²²⁴.

2.4. Etnolojik en eski ilkeller

Tarihi Etnolojide önemli bir yeri olan P.W.Schmidt, etnolojik en eski tespit edilebilen halkları, ekonomik hayatın avcı-toplayıcı aşamasında bulunan halkları ilk kültür halkları olarak nitelendirmektedir²²⁵. Bu kültürlerin etnolojik yaşı için delil olarak aşağıdaki noktaları, Schmidt, çalışmasında genel ölçüler olarak kabul etmektedir. Bu ölçülere sahip olan kültürler en eski ilkel kültürlerdir:

1. Basit avcı-toplayıcı kültürlerin özel coğrafi konumu.

2. Ekonomideki sabitlik.

3. Sosyoloji, teknik ve ergolojide ayrılmazlık ve basitlik.

4. Yüksek kültür fenomenleri, ana hukuku ve totemizmin eksikliği²²⁶.

Böylece Schmidt, şöyle bir genel bir sonuca ulaşmıştır: "Toplanmış bu genel deliller bu kültürlerin etnolojik en eski yaşı ile birlikte onların dinlerinin yaşını göstermektedir²²⁷.

Schmidt, etnolojik en eski halkların tespitinde coğrafi konumlarını, ekonomik ve sosyal yaşantılarını somut bir delil olarak görmektedir. İlkellerin bölgesinin konum ilişkileri pozitif bir delil noktasıdır. Çünkü bu bölgeler en dış kenar bölgeler olup, ulaşılması zor olan yerlerdir. Etnolojik en eski kültürler bu bölgelerde de yaşamaktadırlar. Onlar bu yerlerin ilk sakinleri olup onlardan önce burada oturanların izlerine de rastlanmamıştır. Buralar ulaşımı güç olan yerlerdir. Buralar yüksek kültürlerin dikkatini çekmemişlerdir²²⁸. Bu kültürler şunlardır:

1. Asya kıtasının en dış Güney - Doğu ve Güney bölgeleridir. Asya'nın Pigme ve Pigmoidlerini içine alır.

2. Avustralya kabileleri ki, onlar da Güney-Doğu'da ikamet eden Kulin kabileleri ve onlarla akraba olan Güney Avustralya üzerinden sahile sıkıştırılmış Kurnai'ler ve Kuzeye bakan Yuin'ler ve Tasmanyalılar.

²²⁴ Josef Haekel, Prof.P.W.Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika, Saeculum,c.7, Münih, 1956,s.,s.3.

²²⁵ a.g.d.,s.2.

²²⁶ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster, 1930,s.247.

²²⁷ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster, 1929,c.2,s. 11.

²²⁸ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster, 1930,s.244

3.Afrika'da çeşitli Negri kabileleri içine girilmez balta girmemiş ormanlarda oturmaktalar. Afrikanın Güneyine püskürtülmüş Bantu ve Hamiti kabileleri ve daha Güneyde Buşmanlar.

4.Aynı durum, Kuzey Asya'daki kabileler içinde söz konusu.Samoyetler, Koryaklar,büyük çoban ve tarımcı kabileller tarafından sürülmüş Ainular, en eski Rentier-Eskimolar arktik ilkel kültüre aittirler.

5.Kuzey Amerika'da Algonkin kabileleri;Batının ve Güney'in Totemci ve ana erkil akınları ile en dışkenar bölgelere, kısmen de batıya doğru sürüldüler²²⁹.

Bu kültür çevreleri konum münasebetiyle, bu geniş çevrelerde, bu kıtalarda eski olduklarını totem veya ana hukukuna dayalı, patriarkal büyük ailelerle mukayese edildiğinde en eski kültür çevresi olarak ortaya çıkmaktadırlar. Konumlarından dolayı bu kültür çevreleri Schmidt'in metoduna göre başka kültürlerle ilişkileri olmadığından kendi kültürlerini korudular. Etnolojide bu kültür çevrelerine "Urkultur " (ilkel kültür veya kaynak kültür) denmektedir.

Bu kültür çevreleri henüz ekonomik gelişmenin başlangıç aşaması olan toplayıcı aşamada (Sammelstufe) bulunuyorlar. Bu halkların silahlarının, araç ve gereçlerin, elbiselerinin ve evlerinin genelde ilkel olması, sosyal yapının sadeliği, yani tek aile önemli bir rol oynamaktadır²³⁰.

Schmidt'e göre ilkel kültürler ve bu kültüre sahip ilkeller dünyanın dört bir yanına yayılmıştır:"Sonraki dinlerin hiçbiri bütün dünyayı tamamen kaplayan bir yayılma ile övünemezler. Ancak, eğer ilkel insanın kalıntılarının hala bu geniş alana yayıldığıнын üstü örtülemiyorsa,bu Allah inancının bir göstergesidir. Keza bellidir ki, bu inanç bireysel grupların bir birinden ayrılmasından önce var olan ve büyük ihtimalle kökleri derin ve güçlü şekilde tarihin en eski zamanlarına kadar dayanan en eski insan kültürlerinin dini inancının önemli bir özelliğidir²³¹.

Schmidt,bu kültür çevrelerini büyük kültür gruplarına ayırmıştır. Bu kültür grupları "Kutup Amerikan, Asya-Afrika Pigmenleri, Güney –Doğu Avustralya ilkelleri yani Tasmanyalılar"²³² olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu kültür grupları coğrafya olarak uzakta olsalar da onların birbirleri ile kültürel ilişki

²²⁹ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1929,c.2,s.8-9.

²³⁰ a.g.e.,c.6,s.12..

²³¹WilhelmSchmidt, Völker und Kulturen, Münster,1924,s.7.

²³²Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.12

benzerliklerinin olduğuna dikkat çekmektedir. Bu benzerlikler hem maddi hem de dini kültür öğelerinde mevcuttur.

Schmidt, subtropikal ve tropik Asya'yı insan kültürünün kaynak yeri olarak kabul ettikten sonra, oradan itibaren de "Urkultur "(ilkel kültür veya kaynak kültür)ün bütün göçleri çıkmış olması gerektiğini " ²³³ ifade eder. Schmidt'e göre kaynak kültürün menşei, Asya'da bir yerdir. Bu kaynak kültüre etnolojik olarak en yakın olan "Urkultur" (ilkel kültür veya kaynak kültür)'ün tarihi gruplanması noktasında Schmidt' e göre "Asyalı Pigmeler"en eski kültürdür²³⁴. Bütün bu üç kültür çevresi içinde Asyalı Pigme halkları merkez ilkel kültürün temsilcisi, arktik halklar da kuzey kutup ilkel kültürün temsilci ve güney doğu Avustralya halkları da güney veya Antarktika ilkel kültürün temsilcisidirler²³⁵.

Arktik(kutup) Amerikan ilkel kültürleri, sosyal,dini ve mitolojik fonksiyon içinde hiçbir şekilde vücut sakatlamasını bilmiyorlar. Her yerde ok ve yayla birlikte aynı zamanda gürz sopasını da kullanıyorlar. İkinci ana grup olan Asya ve Afrika pigmeleri, bunlara Buşmanları da dahil edebiliriz. Bu gruplar da arktik Amerikan gruplarla birlikte ortak olarak ok ve yayı kullanıyorlar.Vücut sakatlamayı bilmiyorlar. Son üçüncü büyük grup Güney-Doğu Avusturalya'daki Avusturalya gruplarının Asya pigmeleri ile Endonezya ve Yeni Gine üzerinden coğrafi bir bağlantısı bulunmaktadır. Ancak Güney-Doğu Avusturalyalılar sosyal bir alamet olarak ta vücut sakatlamayı kullanıyorlar²³⁶. Pigmelerde ,Schmidt,onların etnolojik yaşı için ok ve yayı delil olarak kullanmaktadır. Ona göre " ok ve yay ilk ve tek silah olarak tanınmaktadır"²³⁷.

Schmidt'te en eski kültürün özelliği olarak bütün Pigmelerde bulunan maddi kültür özellikleri diğer kültürler içinde geçerlidir. Bütün Pigmeler toplayıcı basamaktadırlar. Bununla birlikte onların oturma ve yerleşim şekilleri de etnolojik açıdan eski kültürün bir özelliği olarak " mağaralar, rüzgar korunağı, kovan biçimindeki ağaç içinin barınak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca kültürün gelişmiş özelliği olan dokumacılığın ve çömlekçiliğın hiçbir biçimi yoktur. Silahlanma olarak kalkansız ok ve yay vardır. Bütün pigmeler, alet ve silah için,

²³³Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935.,c.6,s.14.

²³⁴ a.g.e.,c.6,s.13

²³⁵ a.g.e.,c.6,s.13.

²³⁶ a.g.e.,c.6,s.14.

²³⁷ a.g.e.,c.6,s.22.

başlangıçta odunu, kemik ve midye kabuğu şeklinde aletleri malzeme olarak kullanıyorlar. Sağlam bir sayı sistemleri de yok. Toprak sanatında daha henüz toprak aletlerini de bilmiyorlar. Vücudun boyanması ve süs eşyalarını taşıma Afrika Pigmelerinde yoktur. Aynı şekilde burun ve dudağın delinmesi de mevcut değildir²³⁸. Schmidt'te bütün bu özellikler gelişmiş kültür özellikleridir. Etnolojik maddi kültür boyutunda Pigmeler, avcı- toplayıcı aşamadalar, çanakçılık ve dokumacılığı bilmiyorlar. Vücut sakatlama ve burun delme olayı daha sonraki kültürlerde meydana çıkacaktır.

Sosyolojik ve etik açısından tek ailenin sağlam oluşumu, kabilenin ve devletin zayıf durumu karşısında tespit edilebilir (hiçbir krallık yok). Monogami toplumda egemendir. Kız ve erkekler için eş seçiminde özgürlük vardır. Kadının ailede yeri eşittir. Ebeveynler ve çocuklar arasında iyi bir ilişki vardır. Çocuk ve ebeveynleri öldürme yoktur. Hiçbir totemcilik ve ana hukuku yoktur. Sünnet yoktur. Yaşlıların ve hastaların desteklenmesi vardır. Derebeylik ve kölecilik mevcut değildir. Ayrıca insan eti yeme adeti de mevcut değildir²³⁹.

Schmidt, maddi kültürden daha fazla din, mitoloji, sosyal hayat ve özellikle sosyal hayatın etik boyutlarını, evlilik, aile hayatı ve sosyal organizasyon onu ilgilendiriyordu. Bütün bunların hepsi kültür çevreleri ile bağlantılı idi.

Schmidt'in bu bilimsel araştırmalarının sonucu olarak keşfetmiş olduğunu iddia ettiği farklı kültür çevrelerinin sayısı yedi ile sınırlıydı, ki bunların en ilki artık yoktu. Sadece var sayılıyordu. Başka her şey bu kültür çevrelerinin karışımıydı. Temel yaratıcılık sınırlıydı. Bir kültür çevresi bir bölgede olduğundan bir bütünlüğü oluşturan bu kültür genelde sağlam olarak kaldı. Yaratıcılık yoluyla ve başka bir şekilde çok farklı bir şeye dönüştürülemedi. Sadece karışımlar mümkün oldu ve bu tarihsel bağlantıdan kaynaklandı²⁴⁰. Schmidt, Kültür Tarihi konusunu işlerken başka apolojetik hedefleri vardı²⁴¹.

Schmidt, eski halklarla ilgili parça halindeki malzemelerden, onların dini hakkında sonuç elde etmeye çalışmıştır. Bunun için de kültür tarihi metotları kullanarak kültür çevreleri şeması meydana getirmiştir. Bu kültür şemasında var olan problemleri basitleştirerek, onların adet, yaşama tarzı ve dini inançlarını, mit'lerini mukayese ederek sonuca varmaya çalışmıştır. Bu mukayeseli

²³⁸ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1931, c.3, s.44.

²³⁹ a.g.e., c.3, s.45-46.

²⁴⁰ Ernest Brandewie, Wilhelm Schmidt and The Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s.72.

²⁴¹ a.g.e., s.72.

çalışmasında ilkelerin ve onların dinini anlatarak " daha önceki ilk inanç inanç şekillerine sahip olduklarını, totemizmden ve ana hukukundan etkilenmeden zaman birliktelikleri içerisinde uzunca bir süre aynı kaldıklarını ifade etmeye çalışmıştır.

Schmidt'in alan ve kültürel çevre kavramı, arkaik ve temel gelenekleri, sonraki dönemlerin tesirinden ve gelişmesinden ayırmaya imkan veriyordu²⁴². Schmidt'in ilkel kültürler olarak gördüğü ilkel halkların hepsi avcı-toplayıcılık aşamasında olmaları, tek eşlilik, soy kurucu baba tek otorite olması, yüce varlık inancının hakim olması ilkel topluluklarda görülen temel geleneklerdir.

Schmidt'in görüşüne göre "Urreligion" (ilkel din)i ortaya koyabilmek için etnolojik olarak "Urkultur" (ilkel kültür) ve "Urvölker" (ilkel halklar) ı ortaya koymak gerekliydi. Bunun içinde etnoloji kültür tarihi onun için çalışılması gereken bir alandı. Schmidt etnolojik olarak en eski kültürlerle ulaştıktan sonra,bu kültürlerde var olan dinin temelini araştırmıştır. En eski kültür, avcı-toplayıcı kültürlerdir.

2.5. Avcı –Toplayıcıların Tek Tanrıçılığı

Schmidt,etnolojinin esas görev ve amacının, insanoğlunun başlangıcına ve en eski dinine olabildiğince yaklaşmak ve böylece başlangıcı ve kaynağını keşfetmek düşüncesini sürdürmüştür²⁴³. Schmidt,vaktinin ve çalışmasının büyük bir kısmını okuma yazma öncesi insanların ve özellikle avcı-toplayıcılar ve kır hayatı yaşayanların dinlerini tanımlamaya ve analiz etmeye ayırmıştır²⁴⁴.

Schmidt'in çalışması süresince şöyle bir gerçeği takip ettiği görülmektedir: "O ilkel kültüre ait olan toplayıcılık ve avcılığı kendine meslek edinen (ekonomi düzeyleri bu kadardır)sözde en ilkel insanlar en eski insanlardır düşüncesini sürdürmüştür. Onun için insanların dininin araştırılması ve başlangıç probleminin çözümü önem arz etmektedir²⁴⁵. Bu insanların, insan oğlunun kültürel başlangıcına en yakın olarak düşünülen gelişimin ilkel safhalarında

²⁴² Mircea Eliade,Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu,Çev.Mehmet Aydın,Konya ,1995,s.27.

²⁴³ Henryk Zimon,Wilhelm Schmidt's Theory of Primitive Monotheism and its Critique the Vienna School of Ethnology,Anthropos,81,Freiburg,1986,s.246.

²⁴⁴ a.g.d.,s.246.

²⁴⁵ Henryk Zimon,Monoteizm pierwotny,Wilhelma Schmidta teoria i jej krytyka w wiedenskiej szkole etnologicznej,Lublin,2001,s77.

kaldığı ve dönemin özelliklerinin bir çoğunu elinde bulundurduğu farz edilmektedir²⁴⁶.

O, dinin başlangıcının en eski ilkel insanlarda bulunabileceğini düşünmüştür. Onun etnolojik olarak tespit ettiği ilkel avcı-toplayıcıların bir tanrı hakkında farklı inançları ve inançlarının yoğunluk derecesinde farklılıklar vardı. O, ilkellerdeki detayların düzgün bir şekilde analizini yaptıktan sonra benzer öğeleri alarak ilkellerin dinini ortaya koymuştur²⁴⁷. Bu öğeler ciddi manada farklı ilkel kültürleri birbirinden ayıran geniş mesafeler arasında bile köprü kurulmasına yardım etmektedir²⁴⁸.

Schmidt'in ilkellerdeki Tek Tanrılı dininden şu anlaşılmaktadır: "Tek Tanrılı din, ahlaki kuralları koyan sadece bir Tanrının kabulünü ve ona inanmayı içerirken, ilkel insanların Tek Tanrıcılığı Tanrının otoritesinden kaynaklanan ahlaki kuralların gözlenmesi ve ilkel insanların birey olarak Allah'la iletişim kurma ihtiyacının delili olan ibadetlere ve ona bağımlı olmayı içermektedir²⁴⁹".

İlkel kültürlerde Yüce Varlığın yayılmasını, yine ilkel kültürlerin birbiriyle etnolojik olarak tarihsel bağını mukayese ederek kurduktan sonra en ilkel kültürlerdeki Yüce Varlığın yayılmasını da daha sonraki kültür çevreleri ile mukayese ederek ilkel kültürün bütün halk gruplarında, bu Yüce Varlığın her yerde aynı derecede olmasa da var olduğunu söylemektedir. Yukarıda da zikredildiği gibi Schmidt'in ilkel halkları "dinin menşesine relatif olarak en yakın olanlardır. Çünkü onlar daha sonraki gelişim aşamasına katılmadıklarından bu menşesine en yakındırlar²⁵⁰".

Yine bu kültürlerin dinleri de Schmidt'e göre "gelişme kaydetmediler ve hareketsiz kaldılar²⁵¹". Schmidt, etnolojik olarak ulaşabildiğimiz ilkel halkları en eski kültürler olarak ve aynı zamanda ulaşılabilen en eski insanlık soyu olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamaktadır²⁵². Dolayısıyla burada itibaren de" İlkel halklar olarak kabul edilen halklar arasından da dinin en eski şeklinin bize

²⁴⁶ Henry Zimon, Wilhelm Schmidt's Theory of Primitive Monotheism and its Critique within the Vienna School of Ethnology, Anthropos, 81, Freiburg, 1986, s.247.

²⁴⁷ a.g.d., s.247

²⁴⁸ a.g.d., s.249.

²⁴⁹ a.g.d., s.247

²⁵⁰ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930., s.248.

²⁵¹ a.g.e., s.248

²⁵² a.g.e., s.247.

gözükeceği²⁵³ fikrini bize vermektedir. Schmidt'in ilkel kültür halklarının dininin tespiti şu mantıki gerekçelere dayanmaktadır:

" İnsanlığın menşe olarak birlikteliğini bir defaya mahsus kabul edersek, açıktır ki, şimdi ilk basamakta bulunan ilkeller gelişimin uzun bir zamanını ön görür ki, bu gelişim başlangıçtan itibaren vardı ve bir birinden ayrılan kültürler arasından geçip gelmiştir. Bu süreç içerisinde dinde değişimler meydana gelmiştir. Şimdi mevcut ilkel kültürlerin din biçimleri içinde dinin ilk biçiminin kolayca bulunamayacağından eminiz. Yine de biz ilkel dinleri ortak çalışarak ve buradan çıkan sonuçların canlı bir sentezini yaparak, bu dine bir adım daha yaklaştığımız düşüncesindeyim²⁵⁴. Schmidt, buna rağmen şu görüşünü devam ettirmiştir : Daha sonraki dinler henüz başlangıçtan beri az veya çok korunmuş olan ve daha sonraki zamanlardan kaynaklanmayan öğeleri korumuşlardır²⁵⁵.

Burada bir çelişki varmış gibi görünüyor olabilir. Ancak Schmidt, çalışmalarında bugün hala mevcut olan avcı-toplayıcıları kendisine baz almıştır. Bugünkü ilkel kültür insanların dini tek Allah inancını belirten tek tanrıca karaktere sahiptir. İlk insanlar Yüce varlıkla kurban, dua, törenlerle canlı bir ilişki kurmuşlardır. Yüce varlık sonraki kültürlerde asla bu kadar açık ve belirgin olarak ilkel kültürlerde olduğu kadar belirgin değildir²⁵⁶.

Schmidt, toplayıcı-avcılardaki bu yüce varlık inancının bu kadar net olarak görebilmesi dışarıdan gelen genç kültürlerin etkisi ile ortaya çıkan naturizm, animizm, manizm ve büyü gibi dış öğeleri de onlardan ayırmasına imkan tanımaktadır²⁵⁷.

Schmidt'in kültür tarihi metoduyla ortaya koyduğu etnolojik kronolojiye göre insanlığın başında böyle sahte ve dinsel olmayan elementlerin neredeyse hiç anlamı toktu.²⁵⁸

Schmidt tarafından tasvir edilen en eski ilkel kültürlerde (Pigmeler, Güney-Doğu Avustralyalılar, Kuzey Amerika ilkel kültürleri) Yüce Varlık inancı vardır. Bu kültürler mekan olarak ayrı yerlerde de olsa göçlerden önceki inançlarını beraberinde götürmüşler ve onu korumuşlardır. Schmidt'in etnolojik tarih şeması göz önünde bulundurulduğunda bütün bu halkların

²⁵³ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930., s.247.

²⁵⁴ a.g.e., s.248.

²⁵⁵ a.g.e., s.248.

²⁵⁶ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c.6, s.374, 181, 249.

²⁵⁷ a.g.e., c.6, s.378-380.

²⁵⁸ a.g.e., c.6, s.378-387.

inançları aynı dini gelişim seviyesine, yani çok eski büyüün, animizmin ve ata ibadetinin bile olmadığı zamanlara kadar dayanmaktadır. Bütün bu halklarda tanrı en üstün olarak kabul edilir. Tanrının, en üstün, en iyi olma, kadir, merhametli özelliği bile kanıtları güçlendirmektedir²⁵⁹. Schmidt, burada mevcut kültür çevresi ve kültür grupları içerisindeki mevcut dinleri birlikte değerlendirildiği zaman iyi bir sentezle ilkel dine daha da yaklaşılabileceğini işaret etmektedir.

İlkel kabilelerde Yüce Varlık, içerik olarak dört biçim ölçüsü ile olumlu olarak karakterize edilmiştir:

1. Yüce varlık, ebedidir. Her şeyi bilendir. İyilik sahibidir. Ahlaki bir varlıktır. Kadirdir. Her şeyin hakimidir.

2. İlk zamanlar insanlarla birlikte, onları eğiten bir varlık,

3. İnsanları ve Dünyayı yaratan bir varlık

4. İnsanların ahlaklı olmasını isteyen, insanlara yasaları bildiren, gözetleyen, öteki dünya ve bu dünyada insanları ödüllendiren ve cezalandıran bir varlık²⁶⁰.

Wilhelm Schmidt, ilkel halklardaki insanların Yüce Varlıkla ilişkisi aşağıdaki biçim ölçüsü ile belirlenmiştir:

1. İnsanların onun yüce gücünü ve ahlaki yüksekliğini tanınması.

2. Dua etmesi

3. Kurban sunması

4. Dini törenler yapması²⁶¹.

Schmidt'in bu tespitinde insanlar Yüce Varlıkla dört şekilde ilişkiye geçebilmektedirler. En eski halk olan pigmeler, Yüce Varlık'ın gücünü tanıyarak ona dua, kurba ve dini ayinlerle kulluk görevini yapıyorlar. Yüce Varlık'ın bu gücüne bu şekilde itaat ediyorlar²⁶²

Bütün pigmelerde, Yüce Varlık, sadece ahlaken iyi değil aynı zamanda da insanların ahlaklılığı için kanunlar koymaktadır. İnsanları, her şeyi bilmesi ile gözetlemektedir. Onların adaleti çiğnemesi ile sadece bu dünyada değil aynı zamanda da öbür dünyada da cezalandırmaktadır²⁶³. Asya ve Afrika

²⁵⁹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, .1929, c.2, s.20.

²⁶⁰ a.g.e., c.6, s.219

²⁶¹ a.g.e., c.6, s.219.

²⁶² a.g.e., c.6, s.219.

²⁶³ a.g.e., c.4, s.763.

Pigmelerinde, Yüce Varlık,işlenmiş suça göre merhametlidir ve onları af edicidir²⁶⁴.

Bütün Pigmeler kabilelerinde, Dünyayı ve insanları yaratan Yüce Varlığın yaratıcı gücüne inanma önemli bir ortak özelliştir²⁶⁵.

Buşmanlar ise Güney Afrika'da yaşarlar. Geçimlerini avcılık ve toplayıcılıktan sağlarlar. Tek eşlilik görülür.Zina yasağı vardır.Cezası ölümdür.Yüce Varlık inancı veTek Tanrı inancı egemendir. Yüce Varlıkta bitkisel ve hayvansal verimliliğin kaynağı olarak yağmur ilişkisini buluruz. Biz bu ilişkiyi Buşmanlarda, merkez Pigmelerde, Yunilerde, Güney Austuralya'daki Wiradyuri-Kamilaroi'lerde görmekteyiz. Ancak Yüce Varlığın en eski özellikleri ilişkisi arasında sayıp sayamayacağımız kuşkuludur.Çünkü bu tür ilişki (yağmurun bitkisel verimlilikle ilişkisi)yoğun bir şekilde tarımsal ana hukukunda ve göçebe baba erkil kültürlerde görülmektedir²⁶⁶

Algonkinler, Güney Amerika bölgesinde yaşamaktadırlar. Algonkin grupları,anne soyuna dayanan ve toteme inanan Batı ve Güney'den gelen gruplar tarafından en Kuzey Doğuya itilmiştir. Eski Kaliforniya grupları (Hoka,Penuti,Yuki) dağlar arasına ve kıyıya itilmiştir²⁶⁷Yüce Varlığa veya Büyük Ruha inanma vardır. Onun adı Giselemukeng olup Büyük Ruh olarak tercüme edilir. Yaratıcıdır. İnsanlar ona büyük seramonilerde dua ederler ve o, insanlara iyilik etmektedir²⁶⁸.

Samoyetlerde istisnasız bir Yüce Varlığa inanmaktadırlar. O, Dünyayı ve insanları yarattı. Evrenin hakimi olarak her şeyi yönetmekte ve idare etmektedir. Genellikle o, abstrakt bir kavramdır ve o, gök yüzü ile kaynaşmıştır. O, ruhidir ve görülemez. Şekli bilinmez. O, ilmi ezeli ile insanların ahlaki tutumlarını gözetir. Kendisini tamamen etik bir varlık olarak gösterir²⁶⁹. Yüce Varlığın adı Num'dur. Gökte yaşamış ve yaşıyor.Gök gürültüsü,yıldırım, yağmur ve kar, rüzgar ve fırtına onun doğrudan vahyidir. İnsanların kaderine karşı nötrdür²⁷⁰

²⁶⁴Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1933,c.4.,s.755.

²⁶⁵ Wilhelm Schmidt,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte,Münster,1930,s.257.

²⁶⁶ a.g.e.,s.257.

²⁶⁷ a.g.e.,s.246.

²⁶⁸ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1929,c.2,s.413.

²⁶⁹ a.g.e.,c.3,s.350.

²⁷⁰ a.g.e.,c.3,s.346

Ainularda Yüce Varlık, bütün Dünyanın ve diğer yüce varlıkların yaratıcısıdır²⁷¹.

2.5.1. Pigmelerin Dini

Etnolojik en eski ilkel kültüre sahip olan Pigmelerin dini, Yüce Tanrı inancı üzerinedir²⁷². Daha sonraki dinler karşısında genelde tek tanrılı bir özelliği vardır²⁷³. Bu dinlerin ana noktası ve temeli tek tanrıdır. Daha sonraki dinlerin düalist ve çok tanrıcılığı, kutup kuzey Amerika ve Güneydoğu Avustralyalıların monoteizmi karşısında Pigmenler tek tanrı inancına sahiptirler²⁷⁴.

Diğer dinler karşısında Pigmen dinlerinin genel tek tanrı karakteri karakteristik bir benzerliktir. Ne Asya Pigmenlerinde ne de Afrika Pigmenlerinde ölü inancı yoktur. Bütün Pigmenlerde ve pigmoitlerde toprağa gömme kullanılmaktadır²⁷⁵. W. Schmidt'e göre, "Pigmelerde Yüce varlığın bizzat kendisi ebedi ve nedensiz olan bir tanrıdır. Bütün varlıkları yaratmıştır ve onlara görevlerini göstermiştir²⁷⁶.

Pigmenlerde, Schmidt, manizm özelliklerinden olan ölüye yemek vermek, bir alet ve silahı mezara koymak, cesetle birlikte sevdiği şeylerin mezara konması, ölü'nün çağırılması²⁷⁷ gibi özellikler bulunmamaktadır. Bütün bu özellikler manizmin genel özellikleridir.

Yüce Varlık, ilk başlangıç zamanlarında insanlarla birlikte büyük bir içtenlik içinde yer yüzünde yaşamıştır. İnsanlara sanatı, ustalığı, toplumsal, ahlaki, dini öğretileri ve soyun kanunlarını koymuştur. Sonra Yüce Varlığa karşı insanların her hangi bir suçundan dolayı yer yüzünü terk etmiştir. Şimdi o, gök yüzünde oturmaktadır²⁷⁸.

Yüce varlığın özellikleri arasında Asya ve Afrika Pigmenlerinde Yüce varlık adaletlidir. Kanunlarını çiğneyenleri cezalandırır. Onun diğer özellikleri ebedidir, alimdir. İyilik ve yardım severdir. Kadirdir²⁷⁹.

²⁷¹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1931., c.3, s.40.

²⁷² a.g.e., c.2, s.8.

²⁷³ a.g.e., c.4, s.728.

²⁷⁴ a.g.e., 6, s.214.

²⁷⁵ a.g.e., c.4, s.722.

²⁷⁶ a.g.e., c.6, s.219.

²⁷⁷ a.g.e., c.6, s.219.

²⁷⁸ a.g.e., c.6, s.215.

²⁷⁹ a.g.e., c.6., s.216.

Bütün pigmenlerde insanları ve dünyayı yaratan yüce varlığın yaratıcı gücüne iman vardır. Hiçbir yerde totem özelliği olan hayvanlarla ilişkilendirme yoktur²⁸⁰.

Bütün Pigmen kabilelerinde Yüce varlık sadece kendisi ahlaki değil aynı zamanda da insanların ahlaklı olması için kanunlar koyar. Alim özelliği ile insanları gözetler, ödüllendirir ve onun adaletinin çiğnenmesi ile insanları hem bu dünyada hem de öbür dünyada cezalandırır. Merhametlidir²⁸¹. Yüce Varlık, sadece ahlaken iyi değil aynı zamanda da insanların ahlaklılığı için kanunlar koyar. İnsanları, her şeyi bilmesi ile gözetler. Onların adaleti çiğnemesi ile sadece bu dünyada değil aynı zamanda da öbür dünyada da cezalandırır²⁸². Asya ve Afrika Pigmenlerinde, Yüce Varlık, işlenmiş suça göre merhametlidir ve onları af edicidir²⁸³.

Yüce varlığa tapınma ve yüceltilmesi dua, kurban ve seremonilerde kendini göstermektedir²⁸⁴. Bütün hayvansal ve bitkisel besin maddelerinden kurban yapılır²⁸⁵. Tanıdığımız dinlerin en eski aşamasında ne bir tapınak ne de tanrı resimleri ve ne de dini anlatan maddi nesnelere vardır²⁸⁶. Bu ilkel kabilelerde genellikle büyücülüğün, totemizmin, atalar ibadetinin hiçbir özelliğine rastlanılmamaktadır. Ancak münferit gruplarda rastlanılmaktadır.

Tanrının ikamet yeri olarak gök yüzünde "orada yukarıda" bir yer göstermektedirler. Daha önceleri insanların yanındaydı ve onlarla beraber yaşıyordu, onlarla konuşuyordu. Günlerden bir gün onların suçundan dolayı ayrılık geldi²⁸⁷. Onlar Tanrının tekrar geleceğine ve barış, bolluk ve mutluluk getireceğine inanmaktadırlar²⁸⁸.

Onlar, Tanrının ebediliğine ve ölümsüzlüğüne inanmaktadırlar. buradan kaldım.

Yüce varlık inancı Pigmen dininde hakim bir şekilde ön plandadır. Yüce varlığın başlıca ismi *Kmvum*'dur. Diyalektik varyasyonları içinde *Mvum*, *Mvume*,

²⁸⁰ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c.6., s.216.

²⁸¹ a.g.e., c.6, s.217.

²⁸² a.g.e., c.4, s.763.

²⁸³ a.g.e., c.4., s.755.

²⁸⁴ a.g.e., c.4, s.771-776.

²⁸⁵ a.g.e., c.4, s.217.

²⁸⁶ a.g.e., c.4, s.226.

²⁸⁷ a.g.e., c.4, s.25.

²⁸⁸ a.g.e., 4, s.25.

Mvuma olarak telaffuz edilmektedir²⁸⁹. Pigmenler, Yüce varlık'ı diğer bütün varlıkların üstünde bir varlık olarak onu en yücelikle nitelendirmektedirler²⁹⁰. Onlar Yüce Varlıkla ilgili bir soruya şöyle cevap vermektedirler: " Allah önce de var idi, şimdi de vardır ve var olacaktır. Ruhlar yukarıda, insanlar aşağıda, Tanrı tektir. Allah yaşlı*(Efendi, Baba)dır²⁹¹. O, her şeyden yüksekte ve her şeyin yöneticisidir. O, insanların atasına bütün bir yurdu sonsuz ormanlarıyla ve bütün zenginliği ile teslim etmiştir²⁹².

2.5.2. Güney-Doğu Avustralyalıların Dini

Güney-Doğu Avustralyalılarda Yüce varlığın tek tanrı karakteri daha sonraki kültürlerin etkisinde (totem kültürünün etkisi ile) yüce varlık ikinci plana düşmüştür. Ancak bu kültürlerde Yüce varlığı karartmaya yetmemiştir. Burada Yüce varlık yükseltilebilir baba şekline dönmüştür. Soy kurucu baba Yüce varlığın altında yaratılmış olarak ortaya çıkmaktadır²⁹³.

Yuin-Kurilerde ay mitolojisi ana hukuna dayalı kültürlerden, Wiradyuri-Kamilaroi kabilelerinde totem kültüründen özellikler taşımaktadır. Örneğin Soy kurucu baba "Daramulun" yüce varlık olmuştur²⁹⁴.

Güney-Doğu Avustralyalılar Yüce varlığı" baba" diye adlandırmaktadırlar. Wiradyuriler'de yüce varlık "her şeyin babası" olarak, Yuin-Ngarigo ve Euahlayiler'de "baba ", en eski Yuin gruplarında "bizim babamız olarak anlam kazanmıştır²⁹⁵.

Güney-Doğu Avustralyalılarda tanrı mücessem bir özellik kazanmıştır. İnsanlar mücessem bir varlıktan yana tavır takınıyorlar. Tanrıyı görme taraftarıdır. Örneğin "Yuin'lerde "Daramulun", Kamilaroi'lerde "Baiama" olduğu gibi Yüce varlık görülemediği takdirde onu görülebilir yapan özellikler ortaya çıkmaktadır²⁹⁶. Gök gürültüsü Yüce varlığın kendisi değil , ancak onda bulunan bir özelliktir. Gök gürültüsü bu kabilelerde Yüce varlığın sesidir. Onunla o, yağmuru çağırır²⁹⁷.

²⁸⁹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1933., c.4, s.24.

²⁹⁰ a.g.e., c.4, s.26.

²⁹¹ a.g.e., c.4, s.26.

²⁹² a.g.e., c.4, s.26.

²⁹³ a.g.e., c.6, s.323.

²⁹⁴ a.g.e., c.6, s.316.

²⁹⁵ a.g.e., c.6, s.324.

²⁹⁶ a.g.e., c.3, s.723.

²⁹⁷ a.g.e., c.6, s.325.

Güney-Doğu Avustralya kabilelerinde Yüce varlığın ikamet yeri olarak gök yüzü gösterilmektedir. Bu kültürlerin yüce varlıkları önceleri yer yüzünde insanların yanındaydı. O, hayatın bütün sanatlarını, toplumsal ve dini kanunları onlara öğretti. Sonra da gök yüzüne çıktı.Önce soy kurucusu ebeveynleri yarattı²⁹⁸.

Yüce varlık ebedidir. Ölmez. O,bütün her şeyin başlangıcında vardı.Her şeyi bilendir. Her yerde hazır ve nazırdır. İnsanların tutumlarını ahlaken denetlemektedir. Yüce varlığın bu özellikleri Kuin kabilelerinde çocuklara öğretilmektedir.Yukarıda onları gözetleyen Yüce varlık "Bundjil" vardır²⁹⁹.

Güney-Doğu Avustralyalılarda Yüce varlığın gücü bütün diğer varlıkların gücünün üstündedir. O,kadirdir. Mümkün olan her şeyi yapar. Dünyanın ve insanların yaratıcısıdır³⁰⁰.

Kulinlerde Yüce varlık "bundjil" dir. İnsanların babasıdır.lyilik sahibidir. Kötülük istemez. O,soyun iyilik sahibi kralıdır.İnsanları yaratalıdan beri onlara hayat için lüzumlu olan her şeyi gönderdi ve her şeyi öğretti³⁰¹. Yüce varlığın özellikleri,bu ilkel kültür çevrelerinde tabiat nesnelere dönüşmüştür . Yüce varlığın her bir özelliği her bir tabiat nesnesine atfedilmiştir. Bütün bunların arkasında bir Yüce varlık vardır.

2.5.3.Kuzey kutup Amerika ilkellerinin Dini

İlk etapta W. Schmidt, Kuzey Amerika'da Kuzey Merkez Kaliforniyalıları, Algonkinleri,Ren geyiği avcılığı yapan Eskimoluları, Güney Amerika'da Ateş Ülkesi yerlileri kabilelerinden Yamana, Halakwulup ve Selknam kabilelerini ilkel kültürler olarak addetmektedir³⁰².Schmidt bunları haricinde diğer bütün kültürleri yüksek toteme dayalı avcı ve ana hukukuna dayalı ziraatçı kültürler olmak üzere kültür çevrelerine ayırmaktadır³⁰³.

Kutup-Kuzey Amerika ilkel kültürlerini uzunca bir süre Kuzey-doğu Asya'da dağılmadan dinleri ile birlikte birlikteliğini kabul eden Schmidt, şimdiki

²⁹⁸ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.327.

²⁹⁹ a.g.e.c.3,s.663.

³⁰⁰ a.g.e.,c.6.,s.328.

³⁰¹ a.g.e.,c.3.s.662,679.

³⁰² Josef Haekel,Prof.Dr. Wilhelm Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika,Saeculum,MüniH,1956, c.7,s.5.

³⁰³ a.g.d.,c.7,s.5

yerlerine ortak irsi miraslarına da beraberinde getirdiler ve onları korudular. Ancak çok daha sonra önemli kültür öğelerinden bazılarını kolayca kaybettiler³⁰⁴. Schmidt burada yüce Tanrı tasavvurlarının çeşitliliğine rağmen gerek prensip noktasında gerekse detayda kayda değer benzerliklerin olabileceğini kabul etmektedir. Eski halklar çerçevesinde bu benzerlikleri ortaya koymak Schmidt'in ana düşüncesini oluşturmaktadır³⁰⁵.

Kuzey-kutup Amerika ilkellerinin hemen hepsinde Yüce varlık isimleri fazla yaygın değildir. Yalnız Yüce varlığın ebediliğini ifade eden " Yaşlı " " Ölümsüz" gibi isim ve özelliklere sahip Yüce varlık anlayışları vardır. Yalnız "baba" ve "orda yukarıda oturan"Yüce varlık olarak telakki ediliyor. Yaratıcı ismi çok yaygındır³⁰⁶.

Yüce varlık hemen bütün Kutup-Amerika ilkel kültürlerinde,ışık, aydınlatan,ışığın ta kendisi şeklinde tasavvurlara sahipler. Yüce varlığın ikametgah yeri olarak Gök yüzü gösterilmektedir. En eski kutup ve Kuzey Amerika ilkel kültürlerinde tanrı daha önceleri yer yüzünde insanlarla birlikte yaşadığı,insanları eğittiği ve sonra gök yüzüne çıktığı anlatılmaktadır.Bu Yüce varlığın Gök yüzüne yolculuğu bütün ilkel kültürlerin hemen hepsinde vardır³⁰⁷. Bazı gruplarda,Güneş ve ay onun gözüdür³⁰⁸ şeklinde somut bir anlayışta vardır. Bu anlayış monoteizmi karartacak şekilde değildir.

Yüce varlığın özellikleri, o, ebedidir.Sonu ve başlangıcı yoktur. Yaratılmamıştır. Ölümlü olan hiçbir şeye tabi değildir. Tanrı her yerde hazır ve nazırdır. Alimdir. Her şeyi bilendir. Yüce varlık her şeye kadirdir.Gücü her şeye yeter. Yüce varlık iyilik sahibidir. Ahlaki kanunlarını çiğneyenleri cezalandırır³⁰⁹.

Bu ilkel kültürlerin Yüce varlığı,besinleri yaratıp onları insanlara sunmuştur. Onların Yüce varlığı başlangıçta ölümü istememesine rağmen ahlaki kanunların çiğnenmesinden dolayı ölüm ve hastalıkları ceza olarak göndermiştir. Yüce varlık,dua, kurban ve ayinlerle tebci ediliyor. Bu ayinlerle ve özellikle gençliğe

³⁰⁴ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.178.

³⁰⁵ Josef Haekel,Prof.Dr. Wilhelm Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika,Saeculum,Münih,1956, c.7,s.6.

³⁰⁶ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.183.

³⁰⁷ aq..e.,c.6.,s.184.

³⁰⁸ a.g.e.,c.6.,s.185.

³⁰⁹ a.g.e.,c.6., s187.

geçiş törenlerinde Yüce varlık kültü kendini göstermektedir³¹⁰. Yüce varlığın emirleri, Kuzey merkez Kaliforniya ilkel kültürlerinde,Kabile kurucu baba tarafından sözlü olarak takdis merasimlerinde bildirilmektedir³¹¹.

Pigme kabilelerinde, takdis merasimleri kabilenin gelenekleri ve dinleri çocuklara öğretilmektedir. Kuzey-Batı Maidularında, Tanrının kendisi,insanları eğitmiş ve soy kurucu babanın aracılığı ile insanlar takdisleri yerine getirmişlerdir.³¹²

Schmidt tarafından tasvir edilen en eski ilkel kültürlerde (Pigmeler,Güney-Doğu Avustralyalılar,Kuzey Amerika ilkel kültürleri) Yüce Varlık inancı vardır. Bu kültürler mekan olarak ayrı yerlerde de olsa göçlerden önceki inançlarını beraberinde götürdüler ve onu korudular.

Schmidt'in etnolojik tarih şeması göz önünde bulundurulduğunda bütün bu halkların inançları aynı dini gelişim seviyesine, yani çok eski büyüün,animizmin ve ata ibadetinin bile olmadığı zamanlara kadar dayanır. Bütün bu halklarda tanrı en üstün olarak kabul edilir. Tanrının,en üstün, en iyi olma, kadir, merhametli özelliği bile kanıtları güçlendirmektedir³¹³.

Schmidt'e göre bu en eski ilkel kültürlerinin dinlerini burada ortaya koyduktan sonra Yüce varlığın ortak özellikleri şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

- 1.Bu yüce Tanrı ebedidir.
- 2.İlmi ezelidir.
- 3.İnayet sahibidir.
- 4.Ahlaki bir varlıktır.
- 5.Mutlak kudret sahibidir.
6. Her şeyin yaratıcısıdır. Yoktan yaratmıştır.
- 7.Kanun koyucudur.
- 8.İyileri ödüllendirici ve kötülerini de cezalandırıcıdır.

En eski dinin kaynağı ile ilgili bir durum tespiti daha yapan Schmidt,insanların bu dinin taşıyıcısı oldukları ve bu dini kimden öğrendin sorusuna alınan cevap ise gelenek vasıtasıyla babalarından,o da onun

³¹⁰ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6.s.192.

³¹¹ a.g.e.,c.6.s.474.

³¹² a.g.e.,c.6,s.475.

³¹³ a.g.e.,c.2,s.20.

babasından öğrendikleri cevabı alınmıştır. İnanç ve pratikleri baba tarafından ailede öğretilmektedir³¹⁴.

2.6. W.Schmidt'in İkel Tek Tanrı Teorisinin Temelleri

W.Schmidt, döneminde ortaya atılan din teorilerine, hem bir ilahiyatçı katolik rahibi, hem de Dil Bilimci ve de bir etnolog olarak farklı bir bakış açısı getirmiştir. O, etnolojik olarak en eski halkları ortaya koyarken, onlardaki tanrı inancını da insanlığın ilk dinini olabileceğini kabul ederken, onları kendine insanlığın en eski kültürü olarak görmüş ve delil kabul etmiştir.

W.Schmidt, *Der Ursprung der Gottesidee* (Tanrı Düşüncesinin Kaynağı, 12 cilt) adlı devasa eseriyle insanlığın en eski dinini ne olduğunu anlamak istediğini ve aynı zamanda da bununla birlikte zamanına hakim olan evrimci düşünceye karşı da bir bayrak açmıştır. O, bu eserinde öncelikle etnolojik, mitoloji ve teolojik bilgiler vererek insanlığın en eski dininin ne olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Schmidt'in ilkel din incelemesi, bütünüyle olumsuz öğelerden yoksun, ideal ve mükemmel bir din olarak sunulmaktadır. Schmidt'e göre olumsuz öğeler, daha sonradan komşu olan insanların etkisi altında veya iç bozulma süreçleri yüzünden ortaya çıkmıştır. Böylece detaylı karşılaştırmalı analizlerde ve ayrı ayrı sentezleri genellemede bu olumsuz öğeler atılmıştır. Olumsuz öğeleri attıktan sonra yazar, ilkel insanların inanışları ve mükemmel bir ilkel din incelemesi yapmakta serbest kalmıştır³¹⁵.

Schmidt, ilkel tek tanrı inancını temellendirmede etnolojik olarak en eski halkları esas almıştır. Çünkü ona göre ilkel insanlar, insanlığın en eski kültürünü ve dinini korumaktadırlar. İnsan, kültürünün ve dininin hem taşıyıcısı hem de koruyucusudur. Schmidt'te mitoloji de ilkel tek tanrı dinini ortaya koymada delil olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü okuma yazma bilmeyen halklar geleneklerini nesilden nesile sözlü gelenek olan mitolojilerden öğreniyorlar.

İlahiyatçı ve Katolik rahibi olan Schmidt, dinin kaynağını teolojik temele oturtmak için büyük çaba göstermiştir. Bunun için etnolojik bilgiyle bir noktaya kadar ulaşabilmiştir. Buna göre ilkelerin bölgesel konum ilişkileri, etnolojik

³¹⁴ Wilhelm Schmidt, *Ursprung der Gottesidee*, Münster, 1935., c.6., s.473.

³¹⁵ Henryk Zimon, *Monoteizm pierwotny, Wilhelma Schmidta teoria i jej krytyka w wiedenskiej szkole etnologicznej*, Lublin, 2001, s.85.

olarak ilk deliller olarak kabul edilmiştir. İkinci delil ilkel halklarda hala yaşayan mitolojilerdir. Üçüncü delil ise teolojidir.

2.6.1. Etnolojik Temel

Viyana Kültür Tarihi okulunun kurucusu, ilahiyatçı ve Katolik rahibi olan Schmidt, ilkel kültür ve ilkel insanların dinleri üzerine yaptığı çalışma ile tanınmış ve karşılaştırmalı dinler tarihi alanında bir çok etnologun ve bu alanda çalışma yapanların dikkatini, ilkel insanların tek tanrıca bir inanca sahip olduklarına dikkat çekmiştir.

Schmidt'in etnolojik çalışmaları, modern dünyada rastlanan ilkel kavimlerin, tarih öncesi devirlerde yaşamış bulunan ilkel toplulukları temsil edebilecekleri düşüncesine götürmüştür. Bu insanlar etnolojik olarak insanlık kültür tarihinin en eski aşaması olan avcı –toplayıcı basamakta hala yaşıyor olmalarıdır. Schmidt'i bu çalışmalara sevk eden iki öncüsü vardır. Birincisi Andrew Lang ve onun en ilkel kabileler arasında keşfettiği "yüce tanrılar " olayı olmuştur. İkincisi, Graebner'in Etnolojinin metotları üzerine yaptığı çalışma olmuştur.

Schmidt, etnolojik olarak insanlığın en eski dininin yeniden kurulmasını şu hipotezlere dayandırmaktadır:

1. İnsanlığın tek bir kaynaktan meydana gelmesi, yani tek bir atadan meydana gelmesi³¹⁶.

2. İnsanlığın çıkış noktası olarak Asya'dır. Buradan itibaren göçler başlamıştır³¹⁷.

3. Kültürün uzun bir süre sabitliği³¹⁸.

Schmidt, etnolojik olarak ortaya koyduğu Dünyanın çeşitli bölgelerinde var olan ilkel kültür kabilelerinin etnolojik ortak özellikleri; avcı- toplayıcı aşamada olmaları, en ücra yerlerde ve ulaşılması imkansız, dünyadan izole edilmiş bölgelerde yaşamış olmalarıdır. Bu münferit kültür çevreleri bu durumlarından dolayı ilk dinlerini ve kültürel özelliklerini korumuşlardır³¹⁹.

³¹⁶ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c.6, s.497-498.

³¹⁷ a.g.e., c.6, s.14.

³¹⁸ a.g.e.c.6, s.4.

³¹⁹ Wilhelm Schmidt Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.245.

Kültür Tarihi metodunu kullanarak ulaştığı ilkel basamaktaki halklar, tipik bir saygı ile "Yüce varlığa" olan bir inanç sergilemektedir³²⁰. Asya'dan göçle birlikte yayılan en eski halklar, göçler devam ettiği için sonrada gelenler tarafından ya en ücra ulaşılması zor bölgelere püskürtülerek sıkıştırılmışlar ve diğerlerinin dikkatini çekmeyen bölgelere yerleşmişlerdir³²¹. Şimdi de hala var olan ilkel kültür halkları ki, bunlar küçük ve önemsiz halk parçaları olup asla dünya tarihinde önemli bir rol oynamadılar³²².

Bunun dışında kültürlerin bir birleri ile temasından ve ilişkilerinden dolayı toplum kültürel katmanlara ayrılarak yeni ortamda yeni kültürler (totemci kültür, hayvan yetiştiriciliği kültürü, ziraatçı ve bahçıvanlık kültürü) meydana gelmiştir.

Etnolojik olarak kabul edilen en eski gruplar şunlardır:

1. Asyadaki pigme ve pigmoitler, Güney ve Güney doğuda dağlık ve ormanlık bölgelerde yaşamışlardır. Andamanlar da hint Okyanusundaki adalarda, Semanglar Malaka yarımadasının dağlık bölgelerinde yaşamaktadırlar. Filipinlerdeki Negritolar da uzak dağlık alanlarda yaşarlar.

2. Kuzey Avusturalyadaki gruplarda çok uzak kıyı kesimlerinde yaşamaktadırlar. Güney Avusturalyadaki Kulin grupları, Kurnailer ve Yuin kabileleri Güney doğu Alplerinde yaşamaktadırlar.

3. Afrikada bir çok Negrillo grubu Afrikanın Güney merkezini kaplayan ormanlarda yaşamaktadırlar. Daha sonraki Bantu ve Hamiler tarafından püskürtülen Buşmanlarda eski kültür grubundandır. Benzer bir durum, çobanlar ve bahçıvanlar tarafından Asya'nın en Kuzeyine itilen Kuzey Asyalı Samoyetler, Koryaklar, Ainular içinde söz konusudur.

4. Güney Amerikadaki Algonkin grupları da ana hukukuna dayalı ve toteme inanan Batıdan ve Güneyden gelen gruplar tarafından en kuzeye doğru itilmişlerdir³²³. Schmidt, modern dünyada rastlanabilen ilkelerin tarih öncesi devirlerde yaşamış olan arkaik toplulukları temsil edebileceğini kabul etmektedir. İnsan, Tanrıyı kavraya bilecek yeteneklerle donatılmıştır. Schmidt'e

³²⁰ Wilhelm Schmidt Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930., s.244

³²¹ a.g.e., s.245.

³²² a.g.e., s.249.

³²³ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1929, c.2, s.2-20

göre,Pigmenlerin kültürü ve dini bize başlangıç kültürünü ve başlangıç dinini göstermektedir. Pigme kültürü ona göre embriyon kültürüdür³²⁴.

Schmidt, etnolojik olarak en eski kültürleri böyle tespit ettikten sonra sıra onların dininin incelenmesine geldiğini, onların içinde de bize şimdi dinin ulaşılabilen en eski şekillerini sunan kültürler olduğunu kabul etmektedir.Çünkü onlar dinin menşesine en yakındırlar ve ilkel dinin özelliklerini hala taşımaktadırlar³²⁵. Onlar, konumları itibari ile daha sonraki gelişim sürecine katılmadıklarından etnolojik olarak en eski aşamada kalmışlardır. Dolayısı ile bunların dininde de önemli ölçüde değişiklikler olmamıştır³²⁶.

2.6.2. Mitolojik Temel

Mit kutsal bir öyküyü anlatmaktadır. En eski zamanlarda başlangıçtaki masallara özgü zamanda olup bitmiş bir olayı anlatmaktadır. Mit her zaman bir yaratılışın öyküsüdür. Bir şeyin nasıl meydana geldiğini anlatır³²⁷. Schmidt, Yüce Varlığı temellendirmede etnolojik belgelerin yanı sıra mit'lere de baş vurmuştur. Mit bir başlangıç öyküsünü,bir kutsalı konu edinmektedir. Schmidt'te mit'lerin konusu insan ve dünyanın yaratılışı ile ilgili mit'lerdir. Onun bize aktardığı mit'lerde Yüce Varlık hala fonksiyoneldir.

Schmidt,eski halkların dini öğelerinin geniş mukayesesinde yaratılış mitlerini geniş şekilde göz önünde tutmuştur.³²⁸.

Yer yüzünün yaratılışı ile ilgili iki tür mit vardır: Birincisi, Dünya, yer yüzü yoktan bir cevherden tanrı tarafından yaratılmıştır. İkincisi, önceleri yer yüzü sudan başka bir şey değildi. Su kuşu, denizden bir parça toprak getirir. Bundan da tanrı, büyük yer yüzünü yaratır.³²⁹

Birinci gruba dahil olan kabileler, Kuzey Kaliforniyalıların bütün batı grupları-Wiyotlar,Mattole,Snkyone,Kato,Yukiler, Pomolar ve Algonkin grupları, İkinci gruba dahil olanlar, Kuzey merkez Kaliforniyalıları, Maidular, Patwinler, Arapaho Cheyeneler,Sioxklar³³⁰.

³²⁴ Fritz Bornemann ,Urreligion und Uroffenbarung beiP.W.Schmidt,Antropos,Freiburg,1979,s.7.

³²⁵ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottsidee,Münster,1929,c.2,s.3

³²⁶ a.g.e.,c.2,s.4.

³²⁷ Mircea Eliade,Mitlerin Özellikleri,çev. Sema Rifat,Istanbul,1993,s.13.

³²⁸ Josef Hackel,P.W.Schmidts Bedeutung für Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika,Saeculum,Münch,1956,s.5.

³²⁹ Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1935,c.6,s.33.

³³⁰ a.g.e.,c.6 ,s.34.

Bütün bu Dünyanın yaratılışı ile ilgili mit'lerde Yüce Varlık yaratıcı faaliyetini her zaman sürdürmektedir. Kurnai kabilesinde "Yüce Varlık" yer yüzünde ne varsa onun yaratıcısıdır³³¹.

Kulin kabilelerinde Tanrının isimi Bundjil'dir. O,yer yüzünde bulunan her şeyin (hayvanların, insanların, ağaçların ve yer yüzünün) yaratıcısıdır³³². Güney-Batı Viktoryadaki Buandik kabilesinde yüce varlığın adı Baringial'dır. O, yaratıcıdır. Denizi, toprağı, yıldızları , ayı ve Güneşi yaratmıştır³³³. Güney Wiradyuri kabilesinde Tanrı bütün gök cisimlerini ve evreni yaratmıştır³³⁴.

Kuzey merkez Kaliforniyalıların bütün batı gruplarında (Wiyot, Mattole,Sinkyone,Katolarda, Doğu ve merkez Pomolarda) tanrı, yer yüzünü doğrudan yoktan yaratmıştır³³⁵.Bu mitler'in özelliği Yüce varlık evreni ,insanları, her şeyi yoktan,cevherden yaratmıştır.

İkinci tip mit'ler ki,Kuzey kutup Amerika ilkel kültürleri ile Lebed-Tatarlarını dahil eder. Bu mit'te Dünyanın yaratılış serüveni görevlendirir.O da düm düz olan yer yüzünü gagası ile deşeler.Buradan da dağlar ve vadiler meydana gelir. Sonra şeytan meydana gelir. Tanrı,yer yüzünde yalnız olan insanı yaratır. İnsan uyurken şeytan onun göğsüne dokunur.Bu göğüsten bir kemik gelişir. Bundan da kadın meydana gelir³³⁶.

Gabun pigmelerinde Yüce Varlık,her şeyi yoktan yaratmıştır. Dünyanın yaratılışı motifinde Gabun pigmeleri ile Kenta- Semanglarında Dünyanın yaratılışı ile ilgili olarak "dalma motifinde" benzerlikler arz etmektedir³³⁷

İkinci çeşit mit,insanın yaratılışı ile ilgili mit'lerdir. Bu mit'ler kendi arasında üçe ayrılmaktadır:

- 1.Yüce Varlık ,insanı kamıştan yarattı mit'i.
2. Yüce Varlık, insanı topraktan yarattı mit'i
- 3.Yüce Varlık, insanı, tüyden yarattı³³⁸ .

Üçüncü mit,totem kültürünün etkisinde ortaya çıkmıştır. Bu mit'in çok az bir grupta örneğin" Doğu Pomolarında "³³⁹,Wappolarda"³⁴⁰ görüldüğünü ifade etmektedir.

³³¹Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee, Münster.1912,c.1..s.352.

³³² a.g.e.,c.3,s.675.

³³³ a.g.e.,c.4,s.658.

³³⁴ a.g.e.,c.3,s.854.

³³⁵ a.g.e.,c.6,s.32.

³³⁶ a.g.e.,c.6.,s.33.

³³⁷ a.g.e.,c.6,s.301.

³³⁸ a.g.e.,c.6.,s.212.

Algonkin kabilelerinde önce ceset topraktan oluşmakta ve Yüce Varlık tarafından onun ağızına üflenerek hayat bulmaktadır. Bu düşünce bütün merkez Algonkin gruplarında vardır³⁴¹.

Samoyet kabilelerinde Tanrı, insanı bir parça topraktan yaratmıştır. Sonra çıplak olan köpeği yaratmıştır. Tanrı, köpeğe insanı beklemesi görevini vermiştir. Bu arada tanrı, ruh almak için gitmiştir. Bunu yaparken Şeytan (Nгаа) gelmiş ve köpekle diyaloga girmiştir. Çıplak olan köpeği üşüdüğüne ikna etmiştir. Kendisine insanı teslim ettiği takdirde elbise va'dinde bulunmuştur. Sonunda köpeği kandırmıştır. Sonra Tanrı gelmiştir ve köpeği cezalandırmıştır³⁴². Benzer mitolojiye küçük değişimlerle Macarlarda, Altay tatarlarında, Türklerde, Moğollarda da rastlanılmaktadır: Tanrı insanı önce topraktan yaratmıştır. Ona ruh vermek için gök yüzüne gitmiş ve köpeğe beklemesini söylemiştir. Bu arada şeytan gelip köpeği kandırmıştır. Şeytan insana kötü ruhu aşılarmıştır. Bundan dolayı insan hastalanır ve ondan hastalık, günah ve acıları almış olmaktadır³⁴³.

Kheyene kabilesinde erkek Yüce Varlığın kaburgasından, kadın da erkeğin kaburgasından meydana gelmiştir³⁴⁴. Wahpeton-Dakota kabilesinde erkek Yüce Varlığın sağ kaburgasından, kadınsa sol kaburgasından meydana gelmiştir.³⁴⁵

Andaman, Gabun-Pigmeleri ve Semanglarda Yüce varlık, önce soy kurucu ebeveynleri topraktan yaratmıştır³⁴⁶. Kutup Amerika ilkel kültürlerinde de önce soy kurucu baba yaratılmıştır.

Güney-Doğu Avustralya kabilelerinde ortak öge soy kurucu babadır. Bu kabilelerde Yüce varlık, Totem kültüründen Güneş mitolojisi (Wiradyu- Kanuilaroi kabilelerinde), ana hukukundan ay mitolojisinin (Yuin-Kuri kabilelerinde) özelliklerini almıştır. Soy kurucu baba Daramulun yüce varlık olmuştur³⁴⁷. Soy kurucu baba Yüce varlık ile özleşmiştir. Buna neden olan primer kültürde (ilk kültür) ortaya çıkan totem ve ana erkil kültürün etkisidir³⁴⁸. Güney-doğu

³³⁹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster. 1929, c.2, s.212.

³⁴⁰ a.g.e., c.2., s.246. 1929

³⁴¹ a.g.e., c.6, s.45.

³⁴² a.g.e., c.3., s.534.

³⁴³ a.g.e.c.6, s.48.

³⁴⁴ a.g.e., c.6, s.45

³⁴⁵ a.g.e., c.6, s.45

³⁴⁶ a.g.e., c.6, s.301.

³⁴⁷ a.g.e. c.6, s.63.

³⁴⁸ a.g.e., c.6, s.44.

Avustralya ve Feuerland'lılarda soy kurucu baba, ilk insan olarak düşünülmekte ve onunfani olduğuna inanılmaktadır³⁴⁹. Schmidt'e göre buradan itibaren atalar inancı kendini göstermeye başlamıştır³⁵⁰.

Bütün bu mitler gösteriyor ki, ilkelerde yaratıcı düşünce hakimdir. Yüce Varlık her şeyin yaratıcısıdır. Bu Schmidt' göre, etnolojik olarak tespit edilen en eski ilkelerde Yüce Varlığın yaratıcı özelliği ilk benzer durumdur³⁵¹.

İkinci benzerlik, Yüce varlık, yaratıcı güç olarak her şeyi yoktan yaratmıştır³⁵².

Üçüncü benzerlik, ilk insan olarak, soy kurucu ebeveyn yaratılmıştır³⁵³.

Dördüncü benzerlik, insan bedeni topraktan yaratılmıştır. Ona ruh Tanrı tarafında verilmiştir³⁵⁴.

2.6.3. Teolojik Delil

Schmidt, dinin menşei konusunda teolojik delil de ortaya koymuştur. O, her şeyden önce kendini dinin menşei konusunda etnolojik saha araştırmalarına verirken, etnolojik olarak ortaya koyduğu delilleri teolojinin de hizmetine sunmaktadır. Çünkü çalışmalarında "Kutsal Kitab'ın yaratılışla ilgili açıklamasını etnolojik bir çalışma ile desteklemeye çalıştığı açıkça görülebilmektedir"³⁵⁵.

Schmidt, avcı-toplayıcıların dinlerini uzun süre araştırdıktan sonra UdG'nin altıncı cildinde dinin başlangıcı problemini kuramsal olarak çözme girişiminde bulunmuştur. Dinin menşei probleminin esas açıklaması olan ilk vahiy konusunda nedensel ve tabiattaki düzene ait düşüncenin dinin kaynağının bir kısmı olduğunu savunmaktadır.

Schmidt, UdG'nin altıncı cildinde yeniden eski dinin nereden geldiği sorusunu ele aldığı anda, bu kez Kitab-ı Mukaddes vahyin içeriğini kendisi tarafından meydana getirilen etnolojik ilkel dinin içeriği ile mukayese etmiştir. Bu mukayesede şu ortak sonuçlar bulunmuştur:

1. Her iki alanda yaratıcı düşünmeyi,
2. Topraktan cesedin yaratılmasını,
3. Ruhun bedene girmesini,

³⁴⁹ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.63.

³⁵⁰ a.g.e., s.279.

³⁵¹ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, c.6, s.120, 165, 186, 261, 302, 488.

³⁵² Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.264.

³⁵³ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c.6, s.470.

³⁵⁴ a.g.e., c.6, s.409.

³⁵⁵ Ernest Brandewie, When Giants Walked the earth, the Life and Times of Wilhelm Schmidt, Freiburg, 1990, s.94.

4. Evlilik ve ailenin kurulmasını,
5. Cennet ve onun kaybedilişini,
6. Sınav buyruğu ve ilkel kurbanı tanımaktadırlar³⁵⁶

Schmidt, etnolojik araştırmalarının başından beri dinin menşei problemi ile ilgilenmiştir. Schmidt, 1930'lara kadar iki türlü tutum sergiledi. Bunlardan biri, ilkel insanın tek tanrılı dininin çıkışını, nedensel düşünmeye ve ilkel insandaki kişileştirme iç güdüsüne atfetmiş olmasıdır. İkinci tutum ise "*Die Uroffenbarung als Anfang der Offenbarungen Gottes*, Esser ve Mausbach, 1911" (Tanrı vahyinin başlangıcı olarak ilk vahiy) adlı çalışmasında dinin kaynağı olarak vahyin rolü üzerinde durmuştur. Ona göre, "ilk vahyin tarihe dayanan yönü etnolojik araştırmadan ziyade ilahiyatla ilgili terimlerden temelini almaktadır ve yine ona göre insan bilimlerini araştırma çalışmalarında ilk vahyin var olma ihtimali göz ardı edilemez³⁵⁷.

Schmidt'in, bir çok ilkel halklarla ilgili yaptığı açıklamalar tek taraflı kalmıştır. Schmidt, Okuma yazma bilmeyen halklardaki tek tanrıcı özelliği iki tezle tamamlamaktadır:

1. İnsanlığın yeniden oluşturulan en eski dini (Urreligion) tek tanrıcı bir karaktere sahiptir.
2. İlk din aynı zamanda tek tanrıcı bir dindir ve o, dinin en son kaynağı ilkel vahiydir³⁵⁸.

Schmidt, burada dinin kaynağı ile ilgili olarak iki tavır sergilemiştir. Günümüz ilkel insanının tek tanrılı dininin çıkışını nedensel düşünmeye ve ilkel insandaki kişileştirme iç güdüsüne atfetmiştir. İlahiyatla ilgili çalışmalarında da dinin kaynağı olarak vahyin rolü üzerinde durmuştur³⁵⁹. Gerçek tanrı kendini insana vahyetmiştir³⁶⁰. İlk insan, Schmidt'e göre tembel bir varlık değildir. Çünkü tarih öncesi ilk insanlar tarafından yapılan araclar onun tembel bir varlık olmadığını bize göstermektedir³⁶¹. Gerçek bir insan olan ilkel insanın manevi hayatı boşuk rüya ve hayretlerden meydana gelemez. Çünkü nedensel bilgi ve

³⁵⁶ Fritz Bornemann, "P.W.Schmidts Vorlesungen über den Entwicklung in der aeltesten Religion", Anthropos, 49, Freiburg, 1954, s.673.

³⁵⁷ Wilhelm Schmidt, Uroffenbarung als Anfang der Offenbarung Gottes, Esser, Mausbach, 1911, s.479.

³⁵⁸ Henryk Zimon, Monoteizm pierwotny, wilhelma teoria i jej w wiedenskiej szkole etnologicznej, Lublin, 2001, s.115.

³⁵⁹ a.g.e., s. 122.

³⁶⁰ Wilhelm Schmidt, Ursprung der Gottesidee, Münster, 1935, c.6., s.493.

³⁶¹ a.g.e., c.1, s.431.

kavram bilgisi insanın akıllı bir varlık olduğunu göstermektedir. Bu iki olgu da ilkel insanı gerçek dine ve yüce varlığın bilinmesine götürmektedir³⁶².

Schmidt, avcı-toplayıcıların dinlerini uzun yıllar araştırdıktan sonra UdG'nin altıncı cildinde dini başlangıcını çözmek için kuramsal girişimlerde bulunmuştur. Dinin kaynağı probleminin esas açıklaması olan vahiy konusunda, nedensel ve tabiattaki düzene ait düşüncenin dinin kaynağının bir kısmı olduğunu savunmuştur³⁶³. Yüce varlık,gök yüzünün,yer yüzünün ve insanın yaratıcısıdır. Onun gözünde,insan seçkin bir yaratıktır. Kendi gerçek varlığını ve gücünü insanlara vahyetmiştir. Düşünme,istek ve duyguları hemen yaratmadan sonra açıklamıştır³⁶⁴.

Nedensel düşünce de en eski dinin kaynağıdır.Tanrı asli faildir. Nedene dayalı düşünme yaratıcı düşünce ile doğrudan ilgilidir³⁶⁵. Nedensel düşünce,ilkel insanların en eski yaygın dine geçişini mümkün kılar. Fakat ilkel dinin bütün öğelerini yeterli olarak açıklamaz. Schmidt, nedensel ve tabiat düzenine ait olan düşünceyle açıklanabilen evrenin yaratılış ve ölümden sonraki hayat inancını açıklamada yetersiz kalacağından emindir. Schmidt, mantıksal düşünme yoluyla Tanrıyı bilmenin mümkün olduğunu tasdik eder.Fakat bu yol, insanı tanrıyla tamamen dini,canlı ve kişisel bir bağlantı kurmaya götürmekte yeterli değildir³⁶⁶.

Wilhelm Schmidt, yüz yılın sonunda ilahiyatın diğer bilimlerden ayrılması ve tarafız bir bilimin gerekliliği lehinde olan tarihi şartlara katılarak, kesin bir şekilde bilginin ilk kaynağının olumlu ilişkilerini savunmuştur. Bu bilginin kaynakları sebebe dayalı düşünce ve inançtır³⁶⁷. Bununla Schmidt, kesin bilginin kaynağına ulaşarak,kusursuz bilgi elde etmeyi sağladığına ikna olmuştur³⁶⁸.

³⁶² Wilhelm Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münster,1912,c.1,,s.432.

³⁶³ Henryk Zimon,Monoteizm pierwotny Wilhelma teoria i jej wiedenkiej szkole etnologicznej,Lublin,2001,s. 115.

³⁶⁴ Wilhelm Schmidt,Ursprung derGottesidee,Münster,1935,c.6.s.493.

³⁶⁵ a.g.e.,c.6,,s.487

³⁶⁶ Henryk Zimon,Monoteizm pierwotny Wilhelma teoria i jej wieenkiej szkole etnologicznej,Lublin,2001,s.117.

³⁶⁷ Wilhelm Schmidt,Um die rechte katholische Wissenschaft, Schönerer Zukunft,Viyana,1933,s.1204-1206.

³⁶⁸ Henryk Zimon,Monoteizm pierwotny Wilhelma teoria i jej krytyka w wiedenkiej szkole etnologicznej,Lublin,2001,s.117

Schmidt, ilk din incelemesinin çıkışının yeni açıklamasını UdG'nin altıncı cildinde, nedensellik ve tabiat düzenine ait düşüncenin en eski insanların dini inançları için yeterli bir kaynak olmadığı gerçeğini açıklamaktadır³⁶⁹.

Schmidt, ilkel dininin açıklayıcı sebebi olarak ilk vahyi esas almıştır . Bu temellendirme, iki iddia yolu ile yapılmıştır:

- 1.İlkel kültür insanının dinlerinin çıkışına göre dini gelenekleri
- 2.İlkel dinin kendisinin içeriği³⁷⁰.

Schmidt'in incelenen din analizlerine göre en eski insanlar, dinin başlangıcının doğa üstü olduğunun yanısıra,faal tanrılık ve Allah'ın kutsal olduğuna güçlü bir şekilde inanmışlardı. Bundan Schmidt, ilkel dinin en açıklayıcı ve muhtemel kaynağının vahiy olduğu manasını çıkarmaktadır³⁷¹. Bu durumu değerlendirirken Schmidt'in sadece en eski insanların dini kanaatlerini ve inançlarını sunmakla kalmayıp aynı zamanda bu inanç ve kanaatlerin doğruluğu hakkında bir takım ifadeler kullandığı açıktır³⁷².

Schmidt'e göre artık dinin doğruluğu problemi, onun nesnel varlığını kanıtlamak ve deliller getirmek Etnoloji ile değil,Din felsefesi ile ilgilidir. Schmidt, Etnoloji'yi monoteizmi temellendirmede araç olarak kullanmıştır.

Schmidt'in din oluşumu hakkındaki görüşler Katolik teolojinin ve Katolik ilahiyatçısının görüşlerini içermemektedir. Ancak inanan bir insanın görüşünü temsil etmektedir³⁷³.

Schmidt, insanın başlangıcı konusu ile ilgili olan felsefi ve teolojik eğitiminden aldığı bilgileri etnolojik dini bilim araştırmalarında kullanmıştır³⁷⁴

2.6.4. Wilhelm Schmidt'e Getirilen Eleştiriler

Schmidt' e yapılan eleştiriler iki noktada toplanmıştır. Birincisi etnoloji alanında yapılan eleştiriler,ikincisi onun dinin menşeyini vahye dayandırması neden ile eleştirilmiştir.

³⁶⁹ Wilhel Schmidt,Ursprung der Gottesidee,Münste,1935,c.6.,s.494.

³⁷⁰ Henryk Zimon,Monoteizm pierwotny Wilhelma teoria i jej krytyka w wiedenkiej szkole etnologicznej,Lublin,2001,s.117

³⁷¹ a.g.e.,.119.

³⁷² a.g.e.,s.119.

³⁷³ a.g.e.,s.227.

³⁷⁴ a.g.e.,s.227.

Birincisi, Schmidt'in bütün projesi, Graebner'de olduğu gibi dolaylı olarak ve ayrıntılı olarak açık olmayan ve aynı zamanda var olmaması mümkün olan üzerinde çalıştığı kültür teorisi açısından eleştirilmiştir. Kültür Tarihi temsilcilerine göre, Kültür Tarihi, kültür değişimine izin verdiği halde, Schmidt'in ve Graebner'in kültür fikirleri faalden ziyade durağandır. Yani uzun zaman dilimleri boyunca kültür değişmeden kalır fikri etnologlarca eleştiri konusu olmuştur³⁷⁵. Bu eleştirmenler, kendilerini haklı çıkarma açısından şu soruyu yöneltmişlerdir: Kültür Tarihi değişime inanmasaydı neden Kültür Tarihçileri, var olan kültürlerin önceden ne olup sonradan neye dönüştüğü ile şimdiki yapıları karşılaştırma gereği duysunlardı ki?³⁷⁶. Bu soru sanıldığı kadarıyla Schmidt'i iyi anlayamamaktan kaynaklanmaktadır.

Schmidt, hiçbir zaman böyle bir iddiada bulunmamıştır. Schmidt, her zaman kültürlerdeki değişimi göz önünde bulundurmuştur. Ancak, o, yer yüzünün değişik yerlerine insanların göçle birlikte kültürlerini beraberinde götürdüklerini ve bu kültürü uzunca bir süre muhafaza ettiklerini ve hala bu eski kültürün öğelerinin bulunabileceğini söylemiştir. Yukarıda zikredilen nedenlerden dolayı kültür oralarda kendini coğrafi konumlarından dolayı korumuştur³⁷⁷.

K.Th.Preuss, Schmidt'in kültürü bir bütün olarak göremediği noktasında eleştirmektedir: Schmidt, din hakkında yeterince geniş düşünmemiştir. Kaynaklardan okuduğu tek Tanrı inancı dışında her şeyi gözden kaçırmıştır. Büyü ve diğer unsurlara yeterinde düşük paha biçmiştir. Schmidt, Allah inancını araştırdığı kadar sıkı şekilde diğer unsurları da göz önünde bulundurmuş olsaydı diğer unsurlara bu kadar düşük paha biçmezdi³⁷⁸.

Yüce Varlığın, en eski kültürlerde bulunabileceği konusu, Pettazoni tarafından eleştirilmiştir. Pettazoni, ilkel düşüncenin "Yüce Varlıkları", politeizmin "büyük tanrıları" ve monoteizmin "bir tek Tanrısı" arasındaki kısmen tipolojik ve tarihsel bir devamlılığı kabul ederken, o, yine de monoteizmin sadece Kitab-ı Mukaddes'in büyük dinlerinde, Yahudilik, Hristiyanlık, Mazdeizmde ve İslam'da bulunabileceğini ve monoteistik bir

³⁷⁵ Ernest Brandewie, W. Schmidt and the Origin of the Idea of God, Lanham, 1983, s.74.

³⁷⁶ a.g.e., 75.

³⁷⁷ Wilhelm Schmidt, Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Münster, 1930, s.247.

³⁷⁸ K.Th.Preuss, "Der Ursprung der Gottesidee," Anthropos, Freiburg, 1928, 23, s.464-470.

özelliğın ilkel dine yüklenmesinin tarihsel açıdan yanlışlık doğuracağını iddia etti³⁷⁹.

Pettazoni'ye göre Schmidt tarafında meydana getirilen tek tanrıçılık" dinin en son şekli kabul edilmesi yerine onun insanlığın en eski dini olarak kabul edilmesi noktasında da eleştirisini yapmıştır. Pettazoni'ye göre Tek Tanrıçılığı ele almanın tek meşru metodolojik tarzı vardır. O da, tarihin büyük tanrıçılık dinlerini başlangıç noktası olarak ele almak, bilinenden bilinmeyene ulaşmak, onlardan Tek Tanrıçılığın ne olduğuna dair tam ve kesin bir bilgi elde etmektir³⁸⁰.

Schmidt'in UdG adlı eserinin temel problemi apolajetik veya thimistik pozisyondan gelişmedi. Onun problemi çalıştığı bir çok hipotezin kaynağındadır. Schmidt, ilkel din üzerine çalışmasına bir ön yargı ile başladı. Bu ön yargı gerçekten onun dininden ve bilgisinden gelmektedir. Bunun öyle olduğuna dair şüphe yoktur³⁸¹.

Schmidt, Viyana Kültür Etnoloji Okulu tarafından da eleştiriler maruz kalmıştır. Bu okul, Schmidt'in Kültürün değişmezliği (Kulturkonstanz) düşüncesini eleştirerek, Schmidt'i yalnız bırakmışlardır. Çünkü Schmidt'in meydana getirdiği okuma yazma bilmeyen kültürlerle ilgili kronoloji Etnolojinin bugünkü araçları ile kültürün değişmezliğinin ispatı mümkün değildir³⁸².

Fritz Bornemann, Schmidt'in ilahiyatla ilgili pozisyonu tartışırken, tartışmanın esasını onun kültür tarihi metodundan kaynaklandığını, onun dininden dolayı olmadığını üzerine vurgular yaparken, Schmidt'in bugünkü ilkelerin yüksek ve en yüksek yaşının etnolojik belirlemede göreceliğinden dolayı eleştirmiştir. Çünkü onun yaş belirlemesi kabul edilmedi³⁸³.

Schmidt'in günümüzün tek tanrılı ilkel dinlerinin geriye doğru ilkel monoteizme gittiğini, insanlığın başlangıcına dair inandırıcı bir delil ortaya konulmadığı noktasından eleştirilmiştir³⁸⁴.

³⁷⁹ Ugo Bianchi, Dinler Tarihi Araştırmaları Yöntemleri, Çev. Mustafa Ünal, Kayseri, 1999, s.93.

³⁸⁰ Raffaella Pettazoni, Tanrıya Dair, çev. Fuat Aydın, İstanbul, 2002, s.21.

³⁸¹ Ernest Brandewie, W.Schmidt and the Origion of the Idea of God, Lanham, 1983s., s.122.

³⁸² Josef Hackel, Prof.Dr. W.Schmidts Bedeutung für die Religionsgeschichte des vorkolumbischen Amerika, Saeculum, 1956, Münih, c.7, s.3-4.

³⁸³ Ernest Brandewie, When Giants The Earth the Life and Times of Wilhelm Schmidt, Freiburg, 1990, s.124.

³⁸⁴ Fritz Bornemann, "P.Schmidts Bedeutung für die Theologie" Schweizerische Kirchenzeitung, 1954a, s.14-15.

Schmidt, etnolojiyi ilkel tek tanrıcılıkta delil olarak kullanırken, bu noktada etnolojinin Allah'ın varlığını ispat etmeye çalışmadığı noktasında etnologlarca eleştirilmiştir³⁸⁵.

³⁸⁵ Ernest Brandewie, *When Giants The Earth the Life and Times of Wilhelm Schmidt*, Freiburg, 1990, s125.

SONUÇ

İnsanlığın uzun tarih öncesi geçmişinin temelinde etnolojik olarak kabul gören " ilk kültür veya ilkel kültür" yani avcı–toplayıcıların kültürleri yatmaktadır. Yine bu aşamada insanlığın ilk dini "tek Tanrı" inancına dayanmaktadır. Schmidt,ortaya konan din teorilerinden daha çok evrimcilikle,ona karşı mücadele ile ömrünü geçirmiştir.O,döneminde inananlardan evrimcilikle mücadele etmelerini istemiştir. Evrimin açtığı tahribat o günün Avrupa'sında bir kültürel erozyona yol açmıştır. Evrimi çürütmek için Etnoloji Kültür Tarihini kullanmıştır. Schmidt, insanlığın ilk dininin "Monoteizm" olduğunu savunmaktadır.

Schmidt, dinin kökenini araştırırken her zaman insanlığın dini ile ilgili olarak onun geçmişine indi. Schmidt,monoteizme ulaşmada önce Kültür Tarihi metotlarını kullanarak bugünden geriye giderek etnolojik en eski insanların tespitini yaptı.Fakat,bu bir çokları için göreceli olarak kabul edildi. Ona göre en eski insanlar da en eski dine sahiptirler. Bu var olan en eski kültürlerdeki tanrı inançlarını incelemek demektir. Buradan hareketle hepsinde ahlaki bir yüce varlık inancının olduğunu tespit etti. Bu Yüce Varlık, kendisinin ahlaklı olduğu gibi insanların da ahlaklı olmasını isteyen,yaratıcı,kanunlar koyan,denetleyici bir Yüce Varlıktır.

Schmidt, insanlığın geçirdiği safhaları ilkel,ilk ve orta olarak tasnif ederken ilkel safha üyelerini avcı-yiyecek toplayıcıları olarak tasnif etti.Bu safhada bulunan insanların temel özellikleri avcı-toplayıcı olmalarının yanı sıra kullandıkları aletler bakımından da ortak özellikler göstermektedirler. Bu bakımdan ok ve yayın kullanımı yaygınlığı,tek eşlilik,çanak ve çömlekçiliğin henüz bilinmemesi hemen hemen bütün ilkelerde ortak olan özelliklerdir. Bu aşamada yaşayan insanlar,Schmidt'e göre Dünyadan tecrit edilmiş bölgelerde yaşamakta olup sonraki gelişim içinde yer almadılar. Schmidt,bu duruma uyan üç büyük kültür bölgesi tespit etmiştir.Bunlar Asya ve Afrikalı Pigmeler,Kuzey kutup Amerika ilkel halkları ve Güney-Doğu Avustralya bölgesi. Bu bölgelerde yaşayan ilkel kültür çevreleri Yüce Varlık inancına sahiptirler. Bunlar arasında etnolojik olarak hem de Yüce Varlık inancı bakımından Pigmeler en eski olanıdır.Schmidt analizine göre bütün bu halklarda, Yüce varlık

inancı,kurban,dua,dini ayinler, insanlığın ortak dininin özellikleri olarak ortaya çıkmaktadır.

İkinci olarak,ikinci ilk safhaya pastoral Yörükleri dahil eder.Ural-Altaylar, Hint-Avrupalılar ve Hamito –Semitikler yine bu grup içinde görmektedir. Bu kültür grubuna giren halklar Schmidt'in sunuşuna göre,bölünmemiş aileler,Baba hukukuna dayalı toplumsal yapı önemli özellik olup, bu kültürler köy kültürünün kurucuları olmuştur.

Schmidt'in, insanlığın en eski ortak dininin incelenmesi olayı ayrı ayrı ilkel kültürlerin dini öğelerini bir araya getirmeyi içermiyor.Aynı zamanda her biri içinde sentezlere dayanarak tespit edilebilen daha genç öğeleri dışarıda bırakarak etnolojik olarak insanlığın en eski ortak dinine ulaşmayı hedeflemiştir.O,bu çalışmasında şöyle bir tutum sergilemiştir. İkel insanın tek tanrılı dininin çıkış nedenini önceleri insandaki nedensel düşünceye bağlarken daha sonraki çalışmalarında ilk dinin çıkış noktasını vahye bağlamıştır. nedensel düşünce yeteneği sayesinde ilk insan tanrıyı kavraya bilecek kabiliyete sahiptir. Buradan o, yaratıcı ve kudret sahibi bir varlığın varlığına ulaşabilmektedir. Bununla da ilkel dinin menşesine tek taraflı olarak ulaşılmayacağını anlamıştır. İlkelerde ahlaki kurallara dayalı bir hayatın var olduğunu ve ahlaki bir Yüce Varlığa inancın hakim olduğunu tespit etmiştir. Schmidt, buradan itibaren ilkel halklarda varolan mit'lere baş vurmuştur.

Burada Schmidt'in yaratılış mitlerinden çıkardığı sonuç soy kurucusunun insanlarla tanrı arasında bir aracı olduğu onun vasıtasıyla kanunlarını,onların nasıl yaşamaları gerektiğini bildirmiş ve öğretmiştir. Schmidt'te zaten ilahiyatçı olması nedeniyle bir monoteist anlayış vardı. Zamanına hakim olan maddeci düşünce bütün bunları hiçe sayıyordu. Schmidt bütün bu görüşü yıkmak için ömrünün sonuna kadar mücadele etti. Bütün bunların bir mantıki zemine oturtulması gerekliydi. Schmidt'te bunu için evrimcilere karşı Kültür Tarihi metodunu kullanmıştır.

Schmidt, modern dünyada rastlanan ilkelerin tarih öncesi devirlerde yaşamış olan arkaik toplulukları temsil edebileceğini kabul etmektedir. Çünkü hala bu kabileler hala toplayıcılık ve avcılıkla hayatlarını idame ettiriyorlar ve ilkel aletleri kullanıyorlar. Ona göre arkaik toplulukların dini monoteizm şeklinde

ortaya çıkmaktadır. Schmidt,yine insanın tanrıyı kavrayabilecek kabiliyet ve yeteneklerle donatılarak yaratıldığını söylemektedir. Onun bu düşüncesinde Hıristiyan ilahiyatındaki vahiyle ilgili görüşlerin tesiri olduğu söylenir: Birincisi, Allah insanı bütün herşeyi kavrayabilecek kabiliyette yaratmıştır. İkincisi ise insana başlangıçta her şey ona öğretilmiştir.

Schmidt'i diğer çağdaşlarından ayıran en önemli özelliklerden birisi, ilkel toplulukların dinleriyle ilgili önemsiz diye nitelendirilen detayları,daha sonraki kültürlerin dejenarasyonunu ve bu kültürlere etkilerini araştırmasıydı. O, yine toplumların bir tek tarihsel noktadan çıktığını göstermeye çalışmıştır. Bununla ilgili açıklamalarını toplumlardaki "Yücelik" fikri ile göstermeyi hedeflemiştir. Bunun içinde felsefi ve teolojik ifadelerde yapılmıştır. Schmidt'e göre ilkel toplumlar arasında bir yüceliğe inanma, din tarifi alanında onların değerini korumuştur.

Schmidt, klasik anlamda evrimci olmasa da, kültürel anlamda evrimcidir. O, insanın, insan gruplarının öteden beri aşağıdan yukarıya kültürel bağlamda evrim geçirdiğini kabul eder. İnsanlığın en eski kültürü (ur-kültür) avcı toplayıcı kabilelerin meydana getirdiği primer kültür öncesi, iptidai kültürdür. Bu en eski kültürden bir birinden bağımsız iptidai üç kültür meydana gelmiştir: (a) Anaerkil ağırlıklı bitki üreticiliği kültürü ki, bu kültür yerleşik hayata dayalı köy kültürünü meydana getirmiştir.(b) erkek tarafında kontrol edilen totemizmle ilgili avcı kültürü (c) göçebe hayvan yetiştiriciliğine bağlı ataerkil Nomadpostoral kültürü. Schmidt'e göre, bu üç kültür en eski kültürden (Urkültür) kopmuştur: en eski kültürde "monoteist" bir inanç hakimdi. Bu en eski kültürden kopan alt kültürlerde monoteizm şekil değiştirerek dejenereasyona uğramıştır. Dejenereasyonda ki temel sebep dış sebeplerdir. Yani değişen hayat ve çevre

şartlarına adapte olmaya çalışan zihinsel değişimdir. Bu değişen kültürlerdeki pek çok tanrıya inanişin içinde bir tek Tanrının önemli bir yeri (Supreame Being) vardır. Schmidt, diğer tanrıların bu ana ilahla ilişkilendirildiğini tesbit etmiştir. Schmidt'in başlangıç monoteizmi (urmonoteizm) aslında tesadüfî bir buluş değildi. O, bu başlangıç monoteizmini rasyonel bigiler ışığında vahye dayandırır.

Schmidt, etnolojinin verilerini kültür tarihi metodunu kullanarak insanlığın ilk dinine (urreligion) ulaşmak istemiştir. Onun bu çalışması, teolojik çalışmalara ışık tutmuştur. Çalışmasında apolojetik bir tutum içine doğrudan girmese de onun katolik rahibi olmasından dolayı böyle bir tutum içinde olduğu iddia edilmiştir. Büyük bir entelektüel olan Schmidt, katolik kilisenin geleneksel öğretileriyle modern bilim bulgularını bağdaştırmıştır.

Schmidt'in etnolojik olarak ulaştığı ilkellerdeki Yüce Varlık,su ortak özellikler içermektedir:

- 1.Tanrı her şeyin başlangıç noktası olup o,asli faildir.
2. Her şeyin yaratıcısıdır. Her şeyi yoktan yaratmıştır.
- 3.Ahlaki yüce bir varlıktır. İnsanların da ahlaklı olmasını ister.
4. Her şeyi bilendir. İlmî ezeli ve ilmî ebedidir.

Bütün bu bilgileri insanlara bildiren Yüce varlıkla insanlar arasında bir aracı bulunmaktadır.

Schmidt, en eski kültürleri araştırırken, onlardaki ortak yönleri keşfetmiştir. Bu müşterek noktalar, ilkellerdeki yaşam biçimini ele aldığımızda onların ilk ekonomik düzen olan toplayıcı-avcı aşamada olduklarını Schmidt'in çalışmasında görürüz. Aynı şeyin sosyal hayat içinde geçerli olduğunu görürüz. İlk olarak tek eşlilik bunlarda hakimdir. Kişiler evlenecekleri kişiyi seçme konusunda özgürdürler. Son olarak, dini hayatları Yüce tanrının (monoteistik) varlığı ile tanımlanmaktadır.

Schmidt, etnolojik bulguları, Kültür Tarihi metoduna tabi tutarak, karşıt fikir akımlarına onların materyallerini kullanarak teolojik düşüncüyü savunmaya yönelmiştir. Ayrıca Schmidt, kutsal kitabın yaratılışla ilgili açıklamasını, etnolojik ve arkeolojik verilerle uzlaştığını ifade etmeye çalışmaktadır.

Schmidt, bir antikacı gibi önce malzeme toplayıcılığı yapmış ve bundan sonra o malzemeleri yorumlayarak dinin kaynağı ile ilgili son senteze ulaşmaya çalışmıştır. Ona göre insanlığın en eski dini monoteizmdir.

Schmidt, monoteizmi ortaya koymak için yine etnoloji biliminin verileri ile geri dönüş teorisini kullanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Aydın, Mehmet,M,Şahin,M.Soyhun, Dinler Tarihi Metodolojisi,Din Bilimleri Yayınları, Konya, 2003.
- Aytaç, Gürsel,Yeni Alman Edebiyatı, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara,1983.
- Baran Thomas, Meschen wie wir, Gutersloch,1964.
- Beth,Karl,Religion und Magie, Verlag und Druck von B.G.Teubner,Leipzig,1927.
- Biachi, Hugo, Dinler Tarihi Araştırmaları Yöntemleri, Çev. M. Ünal, Geçit, Kayseri, 1999.
- Beckman Joh, Mission und Ethnologie, 1954.
- Bornemann Fritz,Verbum, Apud Collegium, Roma, 1982.
- Bornemann,Fritz, P.W. Schmidts Aufsätze und Vorträge", Anthropos 49, Anthropos Institut, Freiburg, 1954.
- Bornemann,Fritz,P.W.Schmidt als Ethnologe,Anthropos,52,Paulusdruckerei, Freiburg,1957.
- Bornemann,Fritz, "P.W.Schmidts Bedeutung für die Theologie"Schweizerischen Kirchenzeitung,Feiburg,1954a.
- Borneman,Fritz,"P.W.Schmidts Vorlesungen über den Entwicklung in der ältesten Religion",Anthropos,49,Freiburg,1954.
- Bornemann,Fritz,Urreligion und Uroffenbarung bei P.W.Schmidt,Anthropos,79, Freiburg,1979.
- Brandewie, Ernest, W.Schmidt and the Origin of the Idea of God.University Press, Lanham, 1983.
- Brandewie,Ernest,When Giants the Earth the Life and Times of W.Schmidt UniversityPress, Freiburg,1990.
- Demirci Kürşat, Dinlerin Dejenarasyonu, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996.

- Demirci,Kürşat,Dinler Tarihi Meseleleri, İnsan Yayınları, 1996.
- Durkheim Emile, Die Elementare Formen des Religiöses Lebens, Alm. Çev. Ludwig,Schmidt,Frankfurt,1984.
- Durkheim,Emile,Din Hayatının İptidai Şekilleri,Çev:Hüseyin Cahit,Tanın Matbaası, İstanbul, 1923.
- Eliade Mircea, Dinin Anlam ve Sosyal Fonksiyonu, Çev. Prof. Dr. Mehmet Aydın,Din Bilimleri Yayınları, Konya, 1996.
- Fernandez Maria - Anna, Theorien zur Evolution der Religionen, Feiburg, 1998.
- Frazer J.Gorge, Totemism and Exogami, Londra, 1910.
- Frazer,J.George,Altın Dal, Çev. Mehmet H. Doğan, Payel, İstanbul, 1991.
- Freud Sigmund, Totem ve Tabu, Çev., Niyazi Berkes,Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971
- Freud,Sigmund,Dini kökenleri, Totem ve Tabu, Musa ve Tek Tanrıçılık, Öteki, Ankara, 1999
- Gebhart, Winfried, Biographische - bibliographisches Kirchenlexikon,Verlag Traugott Bautz,S.Augustin,1995,c.10.
- Gunter, Klaus, Biographische-bibliographisches Kirchenlexikon, Traugott Bautz,St.Agustin,1997,c.18.
- Gusinde,Martin,Schmidt Wilhelm,Lexikon für Theologie und Kirche, Freiburg,1964.
- Günay Ünver, Din Sosyolojisi Dersleri,Erciyes Üniversitesi yay.,Kayseri,1993.
- Haeckel,Joseph,Saeculum,Verlag Karl Aber Freiburg,Münih,c.7,1956.
- Hamilton Malcolm, The Sociology of Religion, Theoretical and Comperative Perspektivess, Newyork, 1995.
- Henninger Josep, Anthropos, Freiburg, 1956.
- Henninger,Josep,Verbum. Fascicul 4, 1979.
- King J.H., The Supematural its Origin, Nature und Evolution, Londra, 1892.
- Koppers Wilhelm, Mitteilungen der Anthropoloischen Gesellschaft in Wien, Viyana, 1954.
- Koppers,Wilhelm,Anthropos, Anthropos Institut,Sankt Augustin,1954.
- Marett.R.R. , The Treshold of Religions, Methuen and Co., Londra, 1900.

- Morris,Brian, Din Üzerine Antropoljik İncelemeler, Çev.Tayfun Atay, İstanbul,2004.
- Mühlman,W.E.,Die Religion in Geschichte und Gegenwart,Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft,Tübingen,1961.
- Müller, Max, Lectures in the Origin and Growth of Religion, Routledge/Thoemmes Press, 1879.
- Örnek Sedat Veyis, Etnoloji Sözlüğü, A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.
- Pettazoni,Rafaella,Tanrıya Dair, Çev.Dr. Fuat Aydın, İz yayıncılık,İstanbul,2002.
- Saran Naphan, Antropoloji, İnkılap, İstanbul, 1989.
- Schmidt, Wilhelm, Ursprung der Gottesidee, Aschendorfschendorfschen Buchdruckerei, 1912. c.1.
- Schmidt,Wilhelm, UrsprungderGottesidee, Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1929, c.2.
- Schmidt,Wilhelm, Ursprungder Gottesidee, Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1931. c.3.
- Schmidt,Wilhelm,Ursprung der Gottesidee,Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1933. c.4.
- Schmidt,Wilhelm,Ursprung der Gottesidee,Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1934. c.5.
- Schmidt,Wilhelm,Ursprung der Gottesidee,Gottesidee,Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1935, c.6. _
- Schmidt,Wilhelm,Handbuch der vergleichenden Religionsgeschichte, Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1930.
- Schmidt,Wilhelm,Handbuch der Methode der kulturhistorischen Ethnologie,Aschendorfschen Buchdruckerei,Münster,1937.
- Schmidt,Wilhelm,Völker und Kulturen Aschendorfschen Verlagsbuchhandlung, Münster, 1924.

Schmidt, Wilhelm, Zwei Mythen Kalifornischer Indianer, Über die Entstehung der Welt und über den Ursprung des Todes, Druck und Verlag von L. Schwamm, Düsseldorf, 1926.

Schröder von Leo, Arische Religion, H. Haussel Verlg, Leibzig, 1914.

Smith, W. Robertson, Die Religionen der Semiten. Alm. Çev. R. Stübe, Freiburg, 1999.

Smith, W. Robertson, Animal Worship and Animal Tribes Among the Arabs and in the Old Testament, Journal of Philology, Cambridge, 1890.

Spencer Herbert, The Principles of Sociology, The Univesity of Chicago Press, 1967.

Tylor, Edward Burnett, Religion in the Primitive Culture, Harper and Brothers, Newyork, 1958.

Zimon Henryk, Teoria W .Schmidta jej Krytka, W. Wiedenskiej szkole Etnologicznej, Lublin, 1989.